

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №11 (75)
(лістапад)

www.lit-bel.org www.novychas.info

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: літаратурна-грамадскае жыццё лістапада.....	с. 2.
«ПАМЯЦЬ»: маналог паэта-лагерніка Алеся ЗВОНАКА.....	с. 3-4.
«ПАЭЗІЯ»: «А зіма прыходзіць нечакана» — новыя вершы Васіля ЗУЁНКА.....	с. 5.
«ФОРУМ»: фантастычнае апавяданне «Прышэльцы ў аграгарадку» Сяргея ГРЫШКЕВІЧА і вершы Міколы ЗГУБАРЭВІЧА.....	с. 6-7.
«ЧЫТАЛЬНЯ»: апавяданне «Перабытаны» Алеся КАСКО і «Юбілярныя» вершы Івана БУРСАВА.....	с. 8-9.
«ПЕРАКЛАД»: вершы Ліліі ЗАЛАТАНОША.....	с. 10.
«ПЕРАКЛАД»: «Пасткі парадку пыліваасці» ад О. ГЕНРЫ.....	с. 11.
«НАРЫС»: Валер САНЬКО пра грэх самазабойстваў.....	с. 12.
«ДЭБЮТ»: Мініяцоры Наталлі ЯРМОЛЬЧЫК.....	с. 13.
«ПАРТРЭТ»: успамін Алы СЯМЁНАВАЙ пра Веру ВЯРБУ.....	с. 14.
«ДРУК»: агляд ЛеГалам юбілейнага — 60-га — нумара часопіса «ДЗЕЯСЛОУ».....	с. 15.
«СВЕТ»: навіны літаратурнага замежжа.....	с. 16.



КУРАПАТЫ-2012

Ігар ТУМАШ

Дзяды — беларускае свята, якое дайшло да нас з глыбіняў язычніцтва ў новай нечаканай якасці: дзень памінавання знішчаных продкаў.

Адразу адзначу: я катэгарычна супраць язычніцкіх святаў, на Радаўніцу дэманстрацыяў застаюся дома, на Масленіцу ўладкоўваю «разгрузны» дзень. Але ж у нашых сучасных Дзядях хрысціянскага больш, чым у іншых афіцыйных святах. Рэч у тым, што Дзяды ва ўмовах «дэмагагічнай дэмакратыі» трансфармаваліся ў дзень памінавання ахвяраў сталінскага тэрору. У дзяржаве, у якой афіцыйная гісторыя лічыць факт рэпрэсій у адносінах да 50 000 000 савецкіх грамадзянаў усяго толькі прыкрым непаразуменнем на фоне велічных перамог... нічога іншага, як памінаць іх уласнымі сіламі, не застаецца.

Беларусы сталі майстрамі мімікрыі. Не ў адным жа жанры, бо разумею: супраць лона няма прыёма... Акрамя таго, мы ж прыроджаныя партызаны...

У інтэрнэце прачытаў, што сёлетні збор шэсця да Курапатаў (ад завода «Прамень» па вуліцах Каліноўскага, Гамарніка і Мірашнічэнкі) з 10:00 да 10:30. У 9:50 я быў ужо каля завода. Што ж убачыў?

Добрую сотню міліцыянтаў і спецслужбоўцаў у цывільным, акрамя таго — не менш за сотню прадстаўнікоў ТБ-каналаў і журналістаў. З тых, хто відавочна планавалі ўдзельнічаць у шэсці, адзначыў толькі аднаго чалавека — ён маўкліва і засяроджана збіваў крыжы з нарыхтовак, яго здымалі з розных бакоў на некалькі лічбавых камер.

Да такой глыбіннай праявы нашага партызанскага менталітэту гатовым я не быў. Бо заяўка ў Мінгарвыканкам паступіла на 5000 чалавек! Вырасціў пра сябе, што... шэсце сарвалася, пачалочу па

бульвары Талбухіна туды-сюды нейкі час і паеду дадому з чыстым сумленнем.

Не атрымалася ўцячы. Народ усё ж пачаў збірацца — бліжэй да 11:00. Але колькі было таго народа? Чалавек сто? На аднаго ўдзельніка шэсця — па адным журналісце і па адным сілавіку? Аднак на працягу яшчэ 10 хвілін — нібы з-пад зямлі! — вырасла яшчэ чалавек... чатырыста. (Паводле афіцыйнай інфармацыйнай зводкі, у шэсці ўдзельнічалі 500 чалавек. Сілавікі, якія «ўвекавечылі» кожнага ўдзельніка на фотакамеры, падлічылі даволі правільна.)

Між прысутнымі хадзіў пісьменнік і прапаноўваў купіць свае кнігі. Так і жыём: нашыя крамы-«светачы» завалены нікому не патрэбнай афіцыйнай макулатурай, прыватныя кнігарні працуюць з вушлымі маскоўскімі камерцыйнымі выдацтвамі, беларускія аўтары спрабуюць прадаць свае кнігі панурым з прычыны холаду камітэтчыкам, якія, напэўна, са школы ніводнай беларускай кнігі і ў руках не трымалі...

Група маладых людзей прадэманстравала журналістам сваё стаўленне да планаў па будаўніцтве забавульнялага цэнтра «Бульбаш-хол» побач з Курапатамі. З плакатамі ў руках яны сталі ў шэраг і прастаялі, пазіруючы, хвілін з дзесяць.

Мала зямлі ў Беларусі? Абавязкова будаваць карчму на свяціні? (Хоць бы і каля яе.) Зносіць цэрквы (канфлікт з «Новым Жыццём»), зносіць гістарычныя будынкі... Дзеля чаго? Каб зрабіць Мінск яшчэ больш пхеньністым?.. Мая прапанова: зносьце турму на Арэсціна і што заўгодна — хоць цырк будуйце.

З палітыкаў заўважыў на шэсці Вітала Рымашэўскага, які не пабаяўся ўзяць з сабой маленькую дачку. Узначаліў калону харызматычны Сяргей Каваленка, падобны сечанымі рысамі твару да Чкалава. Ён ганарліва, нібы вядучы спартовец зборнай на алімпійскім парадзе, панёс самы вялікі сцяг. За яго Сяргей выявіў га-тоўнасць ахвяраваць жыццём. (Цікава, ці існуе на абшарах «Сінявокай» хоць адзін

чалавек, гатовы плаціць аналагічны кошт за фетышы афіцыйнай прапаганды?)

А цяпер — трымайся, афіцые! Увесь маршрут да Курапатаў прайшоў я з самым сапраўдным ветэранам Вялікай Айчыннай, які з'яўляўся таксама ветэранам Народнага Фронта. Ён аказаўся здольным пракрочыць па ледзяной кашы некалькі кіламетраў!

Мы ішлі за групай маладзёнаў з адчайнага Маладога Фронта: няма ў Беларусі міліцэйскага ўчастка, дзе б іх не кантавалі. Я назіраў за іх тварамі, чакаючы ўбачыць праявы нейкай асаблівай мужнасці, арліных позіркаў... Нічога падобнага: звычайныя маладыя твары людзей, чыстых сэрцам... Жывыя твары.

Зважаю на гэтую дэталю, бо... выбачайце, але мы жывём не ў самым духоўным месцы планеты, а ў даліне смяротнага ценю. І яшчэ зусім нядаўна навязвалі гэты цень усяму свету. Мы самыя духоўныя, мы самыя... Ды ў нас за веру ў духоўнае расстрэльвалі. За Біблію ў хаце давалі пяць гадоў турмы. Духоўнейшы Савецкі Саюз, які загубіў траціну насельніцтва...

Спачатку смерць прыходзіць у дух чалавечы, затым разбурае душу (быў разумны і прыстойны, стаў дурным і подлым), нарэшце, забівае цела. Хоць бы і самае пышнае, трэніраванае...

Многія аўтамабілісты віталі калону сігналамі. Не сумняюся, што калі б не згубны страх, не звычайка да безадказнасці, не традыцыйная інертнасць, калона была б мільённая... Непрыманне шэсця адзначыў адзін раз: нейкая пажылая жанчына з новай падушкай у празрыстым пакеце (ну і вобраз, зачочаш прыдумаць — фантазіі не хопіць), абліла калону струменем бруднай ляянкі, сутнасць якой зводзілася да таго, што ўдзельнікі шэсця ныйначай як няўдзячныя дармаеды... Не няруйся, родная. Каб Беларусь прагнулася, гэтых пяцісот чалавек усё адно мала...

Абапал, нібы канвой на этапе, калону суправаджалі міліцыянеры і бесцырымонныя «людзі ў цывільным». З фотакамерамі. Аднак і без камер яны ідэнтыфікаваліся за кіламетр. Чаму? Я, вядома, прашу прабаачэння, але толькі вылучаліся яны сваімі тварамі... У іх былі твары людзей, надзеленых уладай, але з мёртвым духам. Твары людзей адной толькі фізічнай іпастасі. (Прычым маладыя служкі выглядалі жывымі. Духоўна памерлыя — пасля трыццаці, якія праслужылі гадоў па дзесяць. Што з гэтай нагоды можна сказаць? Не тым займаецца, таварышы...)

Мёртвая ідэалогія — мёртвы горад Сонца — мёртвыя служкі — мёртвы электарат з падушкамі... І маладыя хлопцы і дзяўчыны, гатовыя сядзець у страшных сярэдніявечных турмах, ахвяруючы здароўем, за натуральнае права свайго народа дыхаць жывым паветрам... Кафка адпачывае, неўрастэнікі вешаюцца.

Мемарыяльны комплекс «Курапаты» сустраў калону змрочнай цішыні. Па падліках даследчыкаў, на гэтым кавалачку зямлі было расстраляна і закапана ў велізарных ямах ад 30 да 250 тысячаў чалавек. Безумоўна, сталінскія рэпрэсіі — гэта злачынства камунізма супраць чалавечтва, і яму няма прабаачэння. Але няма ласкі і да тых, хто на дзень памінавання продкаў ходзіць па горадзе з падушкамі...

АНТАЛОГІЯ

ДЗЯДЫ

Ларыса ГЕНІЮШ

Смалу і дзёгаць ў пушчах дабывалі з старых, вякамі пачарнелых пнёў і мёдам залацістым налівалі рады гліняных, паленых збанюў.

Аружжа цвёрдае кавалі сабе самі, Вастрылі стрэлы, нацягалі лук, Часамі быў аружжам толькі камень, ці двое дужых, гартаваных рук.

Г дзік, і лось, мядзьведзь — асілак буры, пад сілай рук ня раз у лесе паў. Цьвярдое ложка пакрывалі скурры, кругом сплывалі зь дзераўляных лаў.

Як дуб магутныя, адважныя, як зьверы, адужалі ў лясох суровае жыццё. Перад цяжкаю, кованай сякерай паганы вораг назаўсёды ўцёк.

Калі-ж дружнаю за стол дубовы селі і кубкі пенным мёдам налілі — ня зналі меры буінаму вясельлю сівья прадкі нашае зямлі.

А калі князь агнём раскідаў віці, Ісьці каб дружна Край свой бараніць, — каўшы кідалі зь мёдам залацістым, каваць жалеза ды смалу паліць.

Пад горды сыяг зьбіраліся дружныны, грудзямі-мурам ворага спаткаць, нашчадкам імя слаўнае пакінуць ды родных пушчаў недругу ня даць.

Гэроям сыталіся курганы-магілы. Міналі славы поўныя вякі, аж покуль вораг хітры не асіліў Крывіцкі род з-над Нёману-ракі.

Ня ўзяў нам пушчаў, ветрам калыханых, магутных замкаў, слаўных гарадоў, і не прысвоіў славы на курганах, дзе тлеюць нашых попелы дзядоў.

Г часта вецер ноччу на магіле азьвеца стогнам волатаў сівых: — Мы Край грудзямі сваімі баранілі, Каб ўнук ў няволі, ў сораме заіць?

Каб нашы землі, нашы пушчы, рэкі, чужак сваёй краінай называў, ды слаўна племя мучыў сяння зьдзекам і нават мове волі не даваў?

Так стогнуць сэрцы волатаў магутных, як быцам вецер жалем галасіў, што маладая Крывія — у пугах ды ўнук аб славе дзедавай забыў.

НАВІНЫ

10 (2)

▶ ЮБІЛЕЙ

КВЕТКІ ЯКУБУ КОЛАСУ

3 лістапада ў дзень 130-годдзя Якуба Коласа прадстаўнікі ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» усклалі кветкі на магілу класіка беларускай літаратуры. Прагучалі прачулыя выступы аб ролі народнага паэта ў фармаванні нацыянальнай ідэі і беларускай дзяржаўнасці. У мерапрыемстве ўзялі ўдзел Эдуард Акулін, Сяргей Законнікаў, Васіль Зуёнак, Сяргей Панізнік, Алесь Пашкевіч, Барыс Пятровіч, Анатоль Сідарэвіч, Валер Стралко, Сяргук Сус ды іншыя.



▶ САЮЗ

СВЯТА Ў ГОНАР ПАЭТА Й ЖЫЦЦЯЛЮБА

У вёсцы Гарошкаў Рэчыцкага раёна восьмы раз ладзілася традыцыйнае Свята беларускай паэзіі ў гонар Анатоля Сыса «Дух — гэта, людзі, Я!».

Свята прымеркавана да дня народзінаў славана беларускага паэта, які нарадзіўся 26 кастрычніка 1959 года й заўчасна памёр у траўні 2005-га.

Родныя й землякі, вядомыя беларускія пісьменнікі Анатоль Вярцінскі, Барыс Пятровіч, Алесь Пашкевіч, Эдуард Акулін, Анатоль Бароўскі, Ларыса Раманава, Сяргук Сус, Вадзім Болбас, Генадзь Лапацін, а таксама барды й гісторыкі наведлі магілу паэта пад жоўтымі бярозамі на гарошкаўскіх могілках.

Да помніка паэту, высечанага з граніту скульптарам Генікам Лойкам, леглі жывыя восеньскія кветкі.

Адкрываючы імпрэзу, старэйшы беларускі паэт Анатоль Вярцінскі сказаў, што ягоны цёзка й сабрат па пярэ Анатоля Сус быў «слаўным беларусам, выдатным паэтам, грамадзянінам і патрыётам». І працягнуў: «Некалі Анатолю гэтыя могілкі мроліся як Гарошкаўскі рай. І называў іх Анатоль «запаветным гаем».

Маладзевыя актывісты з гомельскай рэгіянальнай арганізацыі «Талака» павязалі на помнік Анатоля Сыса нацыянальны ручнік, вытканы супольна па неглюбскіх матывах адмыслова да свята паэзіі ў Гарошкаве.



З могілак імпрэза перамясцілася да роднай хаты Анатоля ў цэнтры вёскі Гарошкаў.

Тут у роднай хаце сабраныя кнігі, прыватныя рэчы, карціны, абразы, фотаздымкі, якія акружалі Анатоля Сыса пры жыцці. Усё гэта зберагаюць сёстры паэта Тамара, Валянціна, брат Віктар.

З нізкага восеньскага неба падчас паэтычных чытанняў стаў церушыць першы снег. Але на панадворку не пераставалі гучаць вершы Анатоля й прысвячэнні яму ў выкананні прысутных беларускіх паэтаў. Барды Тацяна Беланогоя і Зміцер Бартосік спявалі песні.

Згадвалі тут і Алеся Вялічкага, які ў свой час таксама спрычыніўся да арганізацыі свята паэзіі ў Гарошкаве, а цяпер знаходзіцца за кратамі за сваю праваабарончую дзейнасць.

Рэй на панадворку вёў паэт і сябра Анатоля Эдуард Акулін: «Я лічу, што для Беларусі паэзія Анатоля Сыса й ёсць яе духоўная сутнасць. Такія паэтаў, як Анатоль, нараджаецца вельмі мала. Я даўно паставіў для сябе яго ў

адзін рад з такімі творцамі, як Янка Купала, як Максім Багдановіч. Анатоль Сус — гэта наш беларускі дух».

Барыс Пятровіч уручыў надаўна прынятаму ў Саюз пісьменнікаў паэту Яўгену Сергіенку пасведчанне сябра арганізацыі. Алесь Пашкевіч прачытаў прысвечаны 20 гадоў таму Анатолю Сысу верш. Старшыня Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры Антон Астаповіч, які таксама прыехаў у Гарошкаў, перакананы, што свята паэзіі тут будзе неўзабаве адзначацца на дзяржаўным узроўні, а магіла й родная хата Анатоля абавязкова набудуць статус дзяржаўных помнікаў культуры.

У межах свята адбылася прэзентацыя кнігі серыі «Кнігарня пісьменніка»: «Стрэмка» Сержука Сыса, «Святая вада» Ларысы Раманавай, «Около облака» Генадзя Лапаціна, а таксама юбілейнага, 60-га нумара часопіса «Дзеяслоў», у якім ёсць прысвячэнні і Анатолю Сысу.

Паводле www.svaboda.org

▶ ПАЛІЦА

«ПУНКТ АДЛІКУ»
БІБЛІЯТЭКІ СБП

Андрэй Пакроўскі. Як я перастаў верыць у Дзеда Мароза



Дэбютную кнігу Пакроўскага склалі кароткія апавяданні, якія напоўнілі раскрываюць тэму дзеда Мароза, тэму ровара, тэму Антона, які насамрэч Андрэй, і шмат іншых важных для пісьменніка тэм, актуалізуюць праблемы кубка кавы і тралейбуса. Кніга спадабаецца ўсім, для каго гэтыя тэмы таксама вострыя і актуальныя, усім, каму згаданыя праблемы гэтаксама вярэдзяць чуюць струны душы.

Кірыл Дубоўскі. Хороший роман

Зборнік склалі апавяданні 2004–2010 гадоў. Чытаецца ён лёгка і прыемна, нягледзячы на невясёлыя тэмы некаторых апа-



вяданняў: трагічную смерць маладога графмана, нялёгкае офіснае будні, няшчаснае каханне, спробу нацыянальнага самавызначэння, сумную гісторыю ад работніка запарка і не менш сумную споведзь «мэнэджара сярэдняга звяна».

Кацярына Зыкава. Объяснительная

Дэбютны зборнік Кацярыны Зыкавай тонкі ва ўсіх сэнсах. У ім 26 вершаў пра русалак, рыб, каткоў, коней, слівы, сыткіўкары; але насамрэч — пра каханне і крыху пра адзіноту.



▶ СНЕЖАНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілей сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

03.12.1937 — Данута Янаўна Бічэль
05.12.1947 — Алесь Сцяпанавіч Разанаў
06.12.1947 — Георгій Леанардавіч Ліхтаровіч
22.12.1922 — Алена Сымонаўна Васілевіч

А таксама неюбілейны і несвабодны дзень нараджэння сустрэне
30.12.1976 — Павел Канстанцінавіч Севярынец.

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

СЛАВУТЫЯ
СЫНЫ

У магілёўскай гарадской бібліятэцы адбылася літаратурна-музычная вечарына «Славутыя сыны зямлі беларускай», прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа і Янкі Купалы.

На вечарыну былі запрошаны вайскоўцы магілёўскай вайскавай часткі 5523. Яны з вялікай цікавасцю праслухалі апавед пра жыццё беларускіх песняроў, убачылі дакументальны фільм, паслухалі вершы паэтаў у выкананні артыстаў народнага тэатра Палаца культуры вобласці.

Старшыня магілёўскага аддзялення СБП Мікола Яцкоў расказаў пра асабістыя стасункі Якуба Коласа і Янкі Купалы, пра іх ролі ў станаўленні самавядомасці беларускага народа ў перыяд грамадска-рэвалюцыйных зменаў пачатку ХХ стагоддзя. Завершылі вечарыну песні — Мікола і Ала Яцковы выканалі цыкл «Ваяцкіх песняў» Янкі Купалы, што вельмі спадабалася вайскоўцам, якія дружна падпявалі, а потым выказалі жаданне вывучыць некаторыя з песняў у якасці стравяных.

У СВЯТЛЕ «ЖЫРАНДОЛІ»

Жырандольцам

Жырандоля, жырандоля —
льеца песня у прасцяг:
наша слова, наша воля,
наш бел-чырван-белы сцяг!

Жырандоля, жырандоля!
Рэха коціцца за Буг:
наша сонца, наша доля,
баразна, ралля і плуг.

З жырандоляй, з жырандоляй —
не загінем мы, сябры, —
як акрыленыя воляй
Белаежскія зубры!

Такім экспромтам-прысвячэннем намеснік старшыні ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» Эдуард Акулін распачаў свята Кнігі, зладжанае сябрамі Брэсцкага аддзялення СБП у памяшканні адноўленага будынка Цэнтраль-

най гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна. Пасля віншавальнага слова сталічны госць выказаў падзяку за плённае супрацоўніцтва і перадаў дырэктару бібліятэкі Святляне Сямашка 9 тамоў твораў Васіля Быкава, выданнем якога займаецца пісьменніцкая арганізацыя. Затым па чарзе бралі слова берасцейскія творцы: Васіль Дзбіш, Алесь Каско, Леанід Філатаў, Мікалай Аляксандраў, Леанід Валасюк, Мікола Сянкевіч, прэзентуючы свае новыя кнігі і творы, надрукаваныя ў чацвёртым нумары літаратурнага штогадовіка «Жырандоля».

Падсумаваў вынікі літаратурнага года старшыня Брэсцкага аддзялення СБП Іван Мельнічук.

Хораша, на высокай паэтычнай ноце правяла вечарыну-прэзентацыю паэтка і літаратуразнаўца Святлана Варонік.



Эдуард Акулін перадае дырэктару бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Святляне Сямашка збор твораў Васіля Быкава

11 (3)

ПАМЯЦЬ

▶ МАНАЛОГ

РАЗЫТЫЯ СКРЫЖАЛІ ЛЁСУ

Алесь ЗВОНАК

Радавод

«Я — ураджэнец Мінска. Але тагачасны Менск быў не такі, як цяпер. У цэнтры месцілася ў асноўным гандлярска-жўрэйская арыстакратыя й імперскае чыноўніцтва, а ўся ўскраіна была беларуская, напайўяская.

Бацька мой — случак, з сяла Грышавічы Слуцкага павета Менскай губерні. У яго было чатыры браты, на якіх — чатыры дзесяціны зямлі. Мой бацька зваўся Барыс. Ён пайшоў да Радзівілаў у батракі. А потым — прызвалі ў войска. Адваяваў тры вайны, заваяваў дзірку ў шынялі...

Маці мая — ігуменская. Яе сям'я складалася з дзесяці чалавек, жыла ў вёсцы Ўзгорак. Гэта паміж Рудзенскай і Пухавічамі. Называлі тады гэта месца яшчэ і Дзявяткі раз'езд. Туды мы часта з бацькамі адпраўляліся збіраць бульбу, каб не памерці з голаду. На Дзявяткі раз'ездзе трэба было на хаду саскокцаць — пасажырскія там рэдка спыняліся. Прыгад-ваецца, бацька ўжо выскачыў, я ж толькі хацеў — знізу слупкі жалезныя... павіснуў адной рукою, а на хуткасці мяне ветрам паміж вагонаў занесла. Неяк утрымаўся і, як мінулі слупкі, выскачыў. Перакуліўся ўніз пад насып, устаў і — да бацькі, а той... плача...

У 1914 годзе бацьку забралі на фронт, нягледзячы на тое, што ў маці — трое дзяцей. Есці не было чаго, працы — таксама. Таму я, як сын салдаткі, трапіў у дзіцячы дом. На цяперашняй Ленінградскай знаходзіўся драўляны будынак дзіцячага прытулку імя царэўны Таццяны Раманавой. Ён і стаў маім другім домам. Там крыху навучылі і грамаце. А з 1918 года нам перасталі даваць харчы, не ашчэдрывілі нават на звычайную баланду з прусакамі. Давялося некалькі гадоў прабываць у батрацтве...

Пробліскі ў агні

З 1929 года рэдагаваў часопіс «Маладняк», крыху «набедакурыву»: узяў ды павялічыў яго памер, і да верасня выйшаў ліміт паперы... Нас утрымлівала маладзёжнае выдавецтва «Чырвоная змена», яго былі і тэхнічныя сродкі. А ўсе рэдактары, карэктуры рабіў адзін я. Але нядоўга, потым прыйшоў Платон Галавач.

«Маладняк» — гэта вялікі фронт пралетарскай літаратуры. 500 п'сьменнікаў... гэта быў народны ўздых, калі масы прасякнуліся адчуваннем таго, што будзеца наша беларуская рэспубліка, дзяржава. Усе цягнуліся да беларускай культуры. А ўсведамленне, што мы народ, — ці не ўпершыню прабудзілася з такою моцай у беларусаў, асабліва — моладзі. І яна ішла ў літаратуру.

Вялася барацьба найперш ідэйная, а не класавая. А як зразумець выраз «ліквідацыя кулацтва як класа»? Гэта ж не клас. Клас — сялянства, людзі, якія звязаны з зямлёй, клас земляробаў. Бо не бывае ж, скажам, токарнага пралетарыяту, кавальскага... Гэта проста гістарычная недарэч-



Алесь (Пётр Барысавіч) Звонак (1(14).2.1907–2.2.1996) — асоба ў беларускай літаратуры значная, непаўторная і незабыўная. Для тых, прынамсі, хто пра тую літаратуру ведае.

Яго лёс: бураленная маладосць з галавакружымі паэтычнымі ды грамадскімі зрушэннямі, сталінская апраметная, калымскі чыснец — і жыццёва-творчы фінал: ад Хрушчова да першага прэзідэнта незалежнай Беларусі...

Гэтая гутарка вялася па прапанове галоўнага рэдактара колішняга часопіса маладых літаратараў «Першацвет» Алеся Масарэнка — ва ўтульнай і амаль парнаскай кватэры спадара Звонака, вокны якой выходзілі на тагачасны праспект Францыска Скарыны і нязменную філармонію, вялася ў час, калі прагрываў

мовазайчы рэфэрэндум, калі ў Мінску гасціў чарговы прэм'ер Расіі (якога нязломны і дальнабачны паэт-лагернік называў Чарнамырдзікам) ды калі вырашаўся лёс шлагбаўмаў на беларуска-расійскай мяжы...

Праз 17 гадоў шмат што ў паэтычным маналогубачыцца і сімвалічным, і знакавым, і — нават — аптымістычным. І ў многім тояцца адказы — на наш заўтрашні дзень, адказы, якія ўсё сваё жыццё Алесь Звонак шукаў і ў сваёй паэзіі:

Не ўцячэш ад самога сябе,
Лбом сцяны не праб'еш,
І жыццё, як іржавы ланцуг на нагах,
Безудзельна бразгоча.
Хіба ж мудрасці Бог
Ніспашле сваю волю табе,
Каб адолець ты змог
Чарнарызве бясконцае ночы?!

насьць, сімвал грамадскага абсурду. Паднялася цёмная маса прахадзімцаў, гультаёў, п'яніц. Усё гэта зладзейства пайшло ў кіраўніцтва...

Далей утвараюцца «БелАПП», «Узвышша», «Польмя», «Літаратурная камуна» і «Пробліск». Адным з арганізатараў апошняга стаў я. Гэта была пралетарска-сялянская літаратурная суполка. Узначальваў яе Алесь Гурло, цудоўны чалавек, цудоўны паэт-марыніст. У «Пробліску» уваходзілі Нічыпар Чарнушэвіч, Васіль Каваль, Тодар Кляшторны, Валерый Маракоў, Сяргей Серада (Дарожны), Віктар Казлоўскі, Ізраіль Плаўнік (брат Змітрака Бядулі), Сяргей Фамін, Янка Бобрык. З Бобрыкам, які потым быў загадчыкам аддзела культуры Ленінградскага гарана, мы сябравалі з першых дзён, разам былі ў аспірантуры, толькі ён — па кінематаграфіі, а я — па тэатразнаўстве. Утрох — я, Бобрык і Туміловіч — мы выдалі першую тоненькую кніжачку вершаў «Пунсовае ранне»...

З 1931 да пачатку 1935 года я знаходзіўся за межамі Беларусі. (Памятаю, прыехаў у Менск і па-чуў аб забойстве Кірава, падумаў: «Добра, што паспеў выехаць, а то захапілі б у «яжовыя» рукавіцы і мяне».)

Так што ў тых менскіх «контргрупоўках», «арганізацыях», якія мне прыпісваліся пасля арышту, я не мог браць удзел: два гады быў у Маскве, затым — у Ленінградзе.

Па шляху навукі

Пасля Менска (1931 год) я паехаў «перавучацца» ў Маскоўскі ўніверсітэт, затым трапіў у аспірантуру тэатральнага камбіната. Вельмі захапляўся тэатрам, шмат пісаў пра яго. Намі кіравала «вядомая» Ганначка Фурманова, жонка Фурманова, кабета ў гадах, вельмі любіла маладых студэнтаў... А потым Станіслаўскі арганізаваў пры Маскоўскім мастацкім тэатры акадэмію, куды трапіла частка тэатралаў. Некалькі ж чалавек, сярод якіх і я, расфарміравалі. Загадчык сектара, наркамасветы (якому тады павінна было «падпарадкоўвацца» мастацтва) Агрон пасылаў мяне ў Горкі... Я ж атрымліваў беларускую стыпендыю і, натуральна, хацеў ехаць толькі на Беларусь...

А на калідоры нечакана сустраўся прафесар Паўлюк Шукайла (той самы беларускі паэт, з якім мы разам вучыліся ў БДУ. І што дзіўна: я паступіў на год раней... Ён паехаў на курсы Камакадэ-

міі, год прабываў там і паступіў у Інстытут чырвонай прафесуры, закончыў яго, а я — яшчэ толькі аспірантуру. Як аказалася, ён у Ленінградзе віцэ-прэзідэнт Акадэміі мастацтвазнаўства, там — 5 інстытутаў.

— Пры Навукова-даследчым інстытуце літаратуразнаўства ёсць аспірантура, — усміхаецца ён, — я цябе залічу, паехалі!

Такім чынам я трапіў у Ленінградскую акадэмію, потым прыехаў у Менск, праз год напісаў тут дысертацыю пра Уладзіслава Галубка (карыстаючыся непасрэдна ягоным архівам — тым багатым куфаркам, які потым знік). Доктарская праца... А 14 лістапада 1936 года мяне арыштавалі. Ноч ператрасалі кнігі... Праз год — асудзілі на 10 гадоў зняволення, якое адбываў у лагеры Магаданскай вобласці...

3 лагернага часапісы

У лагеры, калі я ўжо стаў дзясятнікам па вытворчасці, начальнікам разведчастка (старшым, але, зразумела, такім жа вязнем), мне давалі найчасцей «блатныя» брыгады, і я іх усё ж «уціхамірваў». Адзін «дзяляга», памятаецца, нават з сякерай падскокваў... Тады капалі шурфы (калодзежы да перасячэння пласта) на выбухі. На дне перад самым надыходам пласта клалі «пажогі»... І тут мне ў брыгаду даюць Суржыцкага, на якім 26 забойстваў лічылася...

Гавару яму:

— Ну чаго ты прыйшоў сюды? Ты ж працаваць не будзеш...

— За кога ты мяня прынімаеш?!

Я ў адказ:

— За рабацягу. А што табе даць? У шурф — не палезеш...

— Не-а!..

А зверху трэба альбо стаяць пры варатку, альбо ісці на сопку і прынесці сланніку. (Калі даходзіць да залатога пласта, трэба ўжо не ўзрываць, бо перамяшаецца ўсё, а класці на дне каспёр, сам паднімаецца наверх, а ён там разгараецца, і карысны пласцік адтойвае.)

— Ідзі на сопку і прынясі сланніку.

— Ладно! — узяў вярхоўку, сякеру...

Я — на другую лінію (а яна праз 100 метраў). Ранняя вясна, але яшчэ мароз, снег... Прыходжу назад, а там — дзве галінкі сланніку (а ў таго Суржыцкага — толькі адзін лоб з чыгун).

— Ты што, — кажу, — здэкавацца з мяне вырашыў?

— А чого тебе?! На, давись!

— Чаго, — адказваю, — мне давіцца гэтым суком? Задавіць мяне, як і цябе, ГУЛАГ. Але ж прыйшоў на работу, то выконвай што-небудзь.

— Ах ты, командоваць?! — за сякеру і на мяне. А я стаю на краі шурфа (адступаць няма куды) і стараюся больш-менш спакойна гаварыць:

— Вось што, Суржыцкі, за тое, што ты мяне засячэш, цябе расстраляюць — лягчэй табе не будзе. А мне такое жыццё недарогое — сячы, сукні сын! Але ці будзеш працаваць, ці — ідзі ў лагер...

— У, тваю мать! — адшвырнуў сякеру і — злосны мат-перамат;

але супакоіўся, зноў узяў сякеру і пацягнуўся на сопку. Я — на другую лінію, там затрымаўся, а здалёк відаць (сопка белая ж): паўзе ўніз цэлы воз...

Прыцягнуў, і як да гэтага:

— На, подавись!

— О, — усміхаюся, — тут ёсць чым... Вось што, Суржыцкі, на табе запіску, ідзі ў лагер, тры дні можаш гуляць і нікуды не выходзіць, ты трохдзённую норму выканаў. Ідзі з Богам. Мне цябе бачыць, табе мяне бачыць — не-прыемна. Ідзі...

Назаўтра прачынаюся ў бараку — штаноў няма!

— Завіце, — кажу, — старасту... Так на работу я ж не магу ісці.

І яшчэ ў кішэні 30 рублёў грошай было... Ну а хто гэта зрабіў — зразумела, што блатныя. Свае ж наробяцца, спяць як мёртвыя — не да гэтага. Схадзілі ў кашпёрку, прынеслі мне нейкія дзіравыя штаны. Надзеў і пайшоў на вытворчасць.

А Суржыцкі з таго часу да мяне не прыходзіў, толькі чутка пайшла, што ён нідзе дагэтуль не працаваў, а ў Звонака — працаваў. Прыходжу вечарам — ляжаць мае штаны, адсціраныя, адпрасаваныя нават, і трыццаць рублёў наверх. І нікога няма...

Больш пасля таго да мяне ніхто не чапляўся — закон у бандытаў строгі: калі «галава» даў каманду — знайшлі, як загадаў Суржыцкі, — усё і вярнулі. З таго часу я і быў «пад наглядом»: кладзі што хочаш, дзе хочаш — ніхто не возьме. Барон...

Пасля гэтага начальства мяне вырашыла «разыграць». Перадаюць каманду: «На вахту, прынімаць брыгаду!» Паглядзеў, а гэта... «джаз Уцёсава»: у аднаго перавязана шчака, у другога — рука, у трэцяга — нага, з кастылем ходзіць... «Самарубы». Сабралі ўсіх у брыгаду, каб даказаць, што не ўсе ў мяне працуюць.

«Ну, — думаю, — не на таго напалі, не на таго... Я вас куплю, а не вы мяне!»

Што ж, загад начальніка лагера — каменданцкае рыла — Шыраева. Стаіць, пасміхаецца...

А мы: пайшлі — пайшлі. Замовіў я ў цэху кайлы, лапаты, прахаднішкі — шлюзок такі, карытка, каб золата прамываць.

— Вось што, — кажу, — хлопцы. Канешне, начальства здэкуецца і з мяне, і з вас. Я вытворнік, не лекар, дапамагчы вам нічым не магу, але давайце дамовімся так: пайку ратаваць трэба. На штрафныя вас пасадзіць не магу (а штрафныя — 300 грамаў хлеба і міска баланды, праз тыдзень чалавек паміраў) — сумленне не дазваляе. Будзем нешта рабіць... — Хоць што: адзін без нагі, другі без рукі, трэці — жывот разрэзаў, керасіну ўпусціў...

Але я браўся захаваць пайку. І каб не бальнічных 400 грамаў давалі, а 800 — вытворчых!

Прышлі мы да ручайка. Там вадзічка, дамбачка...

«Ну, — разважаў, — знойдзеца ж стукач... Трэба рабіць так, каб не ведалі...». А ў мяне ў кішэні махорка, змешаная з золатам, дзве жмені махоркі — і жменя золата. Я скручваю цыгарку, закурваю і гавару:

Працяг на стар. 12 (4) ▶

ПАМЯЦЬ

12 (4)

▶ МАНАЛОГ

РАЗЫТЫЯ СКРЫЖАЛІ ЛЁСУ

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 11 (3).

— Паспрабуем во гэты борцік, можа, тут што ёсць... — Нагрэблі яны пароды, я куру і адмываю, а попел усё ў прахаднушку збіваю. — Вось, хлопцы, — кажу, — ёсць залацішка. Колькі намем — столькі наша. Грабіце хто нагой, да рукой, але толькі варушыцеся, каб бачна было, што робіце. Начальства будзе праходзіць, дык хоць не сядзіце, не падводзьце мяне.

А я дагэтуль дзясятнікам па разведцы быў і значыць сабе пакідаў — пад каменем, у гэтак званых капсулах: па фунце, па 200 грамаў... Так што золата дзе ўзяць — у мяне было.

— Ідзіце, — загадваю сваім, — наперад... — а сам гэтым часам да валуна — дастаў, адсыпаў грам 15 (многа ж насып — здагадаюцца!).

Вось так. Вяртаюся ў лагер, прывёў брыгаду, у касу здаў «выручку», атрымаў распіску... А тут і начальнік:

— Ну как, работнули?

— Што гаварыць, няшчасныя людзі... Корпаюцца патроху, працуюць...

— Не может быть... — бярэ распіску і толькі незадаволена «дакае»...

Выдалі нам вячэру: па лыжцы кашы нейкай...

Назаўтра — да мяне гэтую ж брыгаду... Ізноў пайшлі, і я — трошкі больш падсыпаў. А тут шкандыбае начальнік участка Іваноў, не любіў заключных, «гнусяўся» (некаторыя былі і людскія: і паздароўкаюцца, і распытаюць — усё ж зкі шмат хто з вышэйшай адукацыяй, «інтэлігенты ў мінулым»).

Мае ўцягнуліся ўжо, стараюцца... А я ўсё падсыпаю і падсыпаю...

Начальнік хмыкае, а я заступаюся:

— Што вы хочаце ад іх? Па граму намьлі — і дзякуй скажыце! Яны ж працуюць!

Ну а на трэці дзень — усё: «Адставіць». Мне далі старую брыгаду, гэтую ж — расфарміравалі...

У 1936 годзе савецкія газеты пісалі аб тым, што японцы затрымалі савецкі гандлёвыя цеплаход «Індзігірка» і прымушалі каманду даць сведчанні аб тым, што яны везлі зэкаў. Заканчалася сцверджаннем, што «это всё буржуазная клевета», каманда змагаецца гераічна...

Доўга вяліся перамовы, нарэшце старгаваліся і каманду вярнулі.

Атрымалася ж там так, што капітан выпіў і пайшоў у каюту спаць. За яго прыняў вахту старпом Касіцын, з якім мне давялося потым разам сядзець. Праходзілі пралівам Лаперуза — гэта каля самых японскіх берагоў (на высылку я ехаў таксама на «Індзігірку»), дык нават чуваць, як шуміць іхні горад, прыстань.

Але калі затрымаюць японскія вартавы катэры — цеплаход трэба было тапіць... Косця-капітан (так мы звалі паміж сабой былога старпома) аднойчы прызнаўся мне: «Тапіць шэсць-сем тысяч чалавек... А пайшлі яны...».

Тады «Індзігірка» везла вольнанаёмных і «зэкаў» (апошніх у твіндэках — разгароджаных жалезных трумах). І надарыўся 11-бальны шторм, нехта памыліўся, і цеплаход наляцеў на скалу, пачаў тагнуць. Японцы кінуліся ратаваць, але перавярнуўся адзін іхні катэр, другі... І ўсё ж 402 чалавекі яны выратавалі: частку вольнанаёмных, што былі на палубе, частку каманды. А тысячы, што былі ў трумах (маракі кінуліся да люкаў: «Там людзі, трэба выпусціць людзей!», а начальнік канвой: «Прекратите!») загінулі. Расказвалі, што калі вадалазы ўжо зваркай выразалі баргты, то некаторых, хто паспеў учапціцца за выступы люка, адарваць было проста немагчыма — закамнялі...

Капітана пасля гэтага расстралялі, старпома пасадзілі, а частка каманды і вольнанаёмных не вярнуліся: хто з'ехаў з Японіі ў Аўстралію, хто ў Амерыку, Канаду... Трэба прызнацца, што калі ў час вайны над намі кружылі японскія самалёты, дык мы марылі тады, каб японцы акупіравалі нас і забралі да сябе — можа, тады б хоць выжылі... Бо ў лагеры везлі кожны дзень параходамі, цягнікамі, а назад — у год ці два раз адпраўляўся цягнік, які звалі «Пяцьсот вяселья» (за дзяржаўны кошт вёз да Чыты)...

Давялося мне ў лагеры пачыцца з родным малодшым братам...

Быў сярод нас Васька Станічны, рускі. Ён уладкаваўся «пад бытавіка», так, да прыкладу, як Грахоўскі, як Астапенка. У нас артыкул беларускі — 72А76, у перакладзе на рускі кодэкс — 581011: «групповая контррэвалюцыйная арганізацыя». Здаецца, якая розніца ў гэтых лічбах — а аказваецца, што 11 нашмат страшней за 10. 10 дае пяць гадоў, скончыў і вызваліўся, а 11 — яшчэ і пяць гадоў паражэння ў правах (значыць, ужо не 10, а 15 гадоў з кляймо)...

Прыходзіць неяк гэты Васька Станічны да мяне і пытае: — У цябе брат ёсць на літару К? — Ёсць, — адказваю, — Кастусь.

Дык вось, — тлумачыць, — мне трапіла ў рукі газета «Кольмская правда», а ў ёй — артыкул, падпісаны: «Начальник строительства Звонак К.». Другое ж прозвішча — галоўнага інжынера...

Што тут проста аднолькавае прозвішча — быць не магло, бо другога чалавека (прозвішча яго цяпер сцерлася з памяці) я тады ведаў добра — калі жыў яшчэ ў Ленінградзе, яны ўдваіх з братам да мяне прыходзілі (Кастусь скончыў Кіеўскі цеплабудаўнічы інстытут і працаваў на Пуцілаўскім інжынерам-цеплатэхнікам), разам бралі чарку...

— Як, — кажу, — ён мог сюды трапіць? (Гэта быў саракавы год.) Ты, Вася, ночку дзяжуршыш на тэлефонным вузле, тут укавана Стрэлка (быў такі пасёлак). Даведайся, што там за будаўніцтва, пакліч гэтага начальніка і спытай, ці ёсць у яго брат пісьменнік Алесь Звонак. І ўсё... Калі той адкажа «не», павесь трубку, калі «так», перадай: «Ваш брат — на Бурхале». (Гэта быў наш прыск.)



— Добра, — згадзіўся Васька Станічны, а праз дзень вярнуўся і шэпча на вуха:

— Я гаварыў з тваім братам!.. Ён перадаў, што, калі будзе праяздаць міма, пастараецца сустрацца.

Праходзіць нейкі час, падбягае да мяне Сенька Шэйман, зямляк мой — радасны такі! — і ўручае мне крагі — глыбокія, мехавыя, а ў іх — напхана грошай.

— Знаеш што, — усміхаецца, — я твайго брата бачыў... — Як?!

— Ну... Ідзе машына, грузавая, «Студэбекер». З яе мне нехта выкрыкнуў: «Гэй, жыдок, ты што тут швэндаешся?» — «Ну а што мне рабіць? Гэта ты начальнік, у кабіне, а я ўсё — нагамі», — адказваю. — «Ну добра, добра... Можа, ты выпадкова чуў прозвішча Звонак?» — «Ды як не чуў... Алесь Звонак, з Менска!.. Сябар мой закадычны». — «Як, сябар?» — «А проста, мы ў адным лагеры, разам». Ён выскачыў з кабіны і давай мяне абдымаць. Часу няма, машына гудзе, шафёр хвалюецца... «Вось што, — задумаўся, — я буду ехаць назад (а ён ехаў на Усць-Калыму, там Эканампраект знаходзіўся), бачыш, крайняя шахта — тэрыкон стаіць, конус?.. Вось тут недзе і чакайце вечарам. Там і пагаворым».

Надходзіць вечар, я і кажу Сеньку:

— Хадзем. (Мы бесканвойныя былі, я — ужо дзясятнік: брыгада шукала, а я правяраў — ёсць золата ці не, потым дакладваў участковаму, пустая лава ці не.) А восень была — дзень з гадзіны дзве пашарэе, ды зноў змрок. Выправіліся ў дарогу. (А гэта кіламетраў з пяток.) Сам жа прыск займае аграмадную тэрыторыю. Наш быў плошчай большы, чым уся Менская вобласць...

Ідзе машына па трасе — слепіць. Мы стаім. Праехала міма. За ёй — другая, трэцяя, дзясятая...

— Знаеш, да паверкі гадзіна засталася... — хвалюецца Сенька, — дайсіці толькі... (А на паверку не явіўся — аб'явіць пабег. Стралкоў пусцяць, сабак, будуць лупіць, катаваць, тэрмін адновяць. Хоць і ведаюць, што ніхто не будзе адсюль уцякаць — няма куды! Але ім трэба аформіць «поймку в погоне врага народа», а за гэта атрымаць нейкую там «штушачку»...)

— Ну яшчэ пяць хвілін, яшчэ... — угаворваю. Няма!.. Мы — бягом у лагер. Заскочылі ў барак, толькі распрануліся і да печкі абагрэцца, бачу, заходзіць нехта не свой — у кажушку (мы ж усё ў бушлатах), шапка добрая, і нешта пытаецца... У мяне сэрца ёкнула — гэта наконт мяне.

— Скажыце, у вас Звонак ёсць? — пытае ён у бліжэйшага.

— Ёсць, вось ён.

— Я, — гаворыць, — не пайду... Перадайце, што яго ў машыне чакае на праходной брат, я — вадзіцель, — і знік.

Я да вартавога:

— Выпусці за вахту.

— Не магу, — адказвае, — паверка праз дзесьць хвілін.

А я ж не магу сказаць, што там брат мяне чакае: «связь с врагом народа» прышыюць, гэта ж чалавека загубіць!

Ужо Хрыстом Богам мало:

— Ну на хвілінку выпусці, трэба!

— А навошта трэба?

— Потым раскажу, пусці, я нікуды ад вахты не пайду, вось толькі да машыны гэтай.

— А што там рабіць будзеш?..

У гэты час заходзіць на вахту чалавек у кубанцы, бушлаце цёплым — вольнанаёмны, у белых бурках — з начальства, і кажа:

— Таварыш вахцёр, у мяне тут машына нешта заглохла. Я начальнік будаўніцтва на Стрэлцы, вось мае дакументы. Мне б каго з талковых механікаў, паглядзець, што з машынай... — Пашукаем...

— Дазвольце, я сам.

— Добра, праходзьце...

А я стаю метраў за дзесьць і яму, брату свайму, тэйком:

— За барак, за барак... — Гэта каб з вахты не было відаць, як мы абдымацца пачнём...

Забеглі ў барак, там нешта накітавалі кабінкі, хлопцы свае — сыйшлі.

Я кажу яму:

— Слухай, ідзі адсюль, Госпадам Богам прашу, ідзі! — Ну... тут у слязу, канешне, — дзе давялося сустрацца!.. — Назнач, — прашу, — сустрачу ў любым іншым месцы, а то цяпер паверка, не выпусцяць з вахты, дакументы правераць — прозвішчы супадаюць, вызавуць опера і забяруць!

Ён з кішэні — грошы, перакінуліся двума-трыма словамі, выгнаў яго за вахту, і тут: «Бам, бам!» — на паверку б'юць, і яны ад'язджаюць пад гэты стук...

Вось і ўсё спатканне...

Больш мы з Кастусём не бачыліся. Ён загінуў на фронце. Быў начальнікам нейкай іншай будоўлі, па-мойму, электрастанцыі, а потым звязацца ніяк не маглі. Бяда яшчэ і ў тым, што я да яго людзей засылаў, ён ім даваў грошы, прадукты — а мне іх не перадавалі...

А інжынеры, сярод якіх быў і мой брат, як пачалася вайна, склалі ўсе, што былі, свае грошы, каб купіць танк і на ім граміць фашыстаў. Іх адзвалі і, як я высветліў пасля вайны, не далі ніякага танка, хоць грошы і забралі — нешта каля ста тысяч чаў. А адправілі ў Іркуцк і сфарміравалі там Сталінскую дывізію

сібіракоў — стралковую, ніякай брані...

Мне з хлопцамі давялося зліць трох мядзведзяў...

Нас, прызначаных у вайну на знішчэнне, закінулі ў тайгу. Не выдалі мне ні фармуляра, ні даведкі — толькі маленькі цэтлік, на якім было напісана: «Звонак Пётр Борисович. Статья 581011». Гэта як умоўны знак: на расстрэл. Калі немец падыходзіў да Масквы, усё змянілася: знялі ўзмоцнення канвой...

Быў там, у тайзе, адзін закінуты ўчастак. Начальнік базы Нікіфараў паказаў мне пастку на мядзведзяў, растлумачыў, як ёю карыстацца. Ну і вырашыў я правярць... Узяў трох з брыгады, дайшлі да патрэбнага месца, пачалі здалёк пастку агледжваць...

Мядзведзь калымскі чорны, маленькі, з лысінкай, але — людаед, на чалавека ідзе. А калымскія могольнікі — сотні тысяч групаў — у мерзлаце, і забураны неглыбока, на які метр. А бывае на Калыме летам да трыццаці градусаў гарачыні... Ад могольнікаў смурод ідзе далёка... Мядзведзь жа любіць прыгтухлае мяса. Вось і цягнуцца туды мядзведзі-трупаеды.

Пастка ж проста канструкцыя: з жардзін робіцца паветка, наверх наважаны плашкі — з лістоўніцы, а яна, налітая смалою, цвёрдая і цяжкая, як сталь, — сякера адскоквае, знізу — жардзіна да яе прымацавана, дошка з засечкай, на ёй — прыманка, ход спецыяльны прароблены... Сухой травой прысыпаюць. Мядзведзь чуе пах, ідзе па дошцы, тая з засечкі саскоквае — і цяжэрнай плашкаю яму — па карку.

Ну вось глядзім мы — здаецца, чарне штыд!

— Падызем бліжэй!

— Хадзем... — а ў нас толькі нажы, вярхоўка і сякера.

— Па-мойму, варушыцца, — кажа нехта.

Сталі, прыгледзеліся... Пачынаем спрачацца — варушыцца ці не варушыцца мядзведзь. А я ж — «начальнік», павінен праяўляць храбрасць.

— Добра, — кажу, — хадзем, правярём! — а сам думаю: «Ну, халера, а раптам выскачыць — што я з ім рабіць буду? Што гэта сякера? Яшчэ замахнуцца не паспею, як ён мяне задзярэ — ён спрытнейшы, ды і адкуль жа ў мяне сіла, галоднага?»

Ажно прышлі — а пад пахамі ў яго ледзь-ледзь цёпла...

Звязалі мы яму лапы, дзве жардзіны прапхнулі і ўчатырох панеслі — ён лёгкі, з кілаграмаў сорок-пяцьдзясят быў, але ж і сілы ў нас не было, і дарога — толькі падтайка пайшла — слізкая, купін шмат...

Дацягнулі, скуру злупілі. Васька Болатаў адразу папрасіў сабе галаву... Тут жа яе ў кацёл, звярнуў і еў некалькі дзён. Мяса ж мядзведзя чырвонае, а як звяршы — ажно чорнае... Смачнае. Скуру мы — начальніку. За гэта нам прэмія: спірту пару літраў, кансерваў. З мяса насклі і нарабілі катлет... Жыць можна! Так дні з тры ласаваліся. Толькі костачкі ад мядзведзя засталіся...

1995 г.

Запісаў Алесь ПАШКЕВІЧ

▶ ВЕРШЫ

А ЗІМА ПРЫХОДЗІЦЬ НЕЧАКАНА...

З БЛАКНОТНЫХ СТАРОНАК

Васіль ЗУЎНАК

Колькі золкіх дзён вясну чакаеш,
Колькі начаў выстылых не спіш, —
Як з прашчы, няйначай, прашчур камень
Кінуў, — з ім і ты: ляціш, ляціш...

А зіма прыходзіць нечакана
І касуе сэнс календара:
Вечар знаўся летам, а ўжо ранак
Выстудзіў на носе снегіра.

З чорнай ночы — белая раскрыла
Крылы — узляцець насустрач дню,
І ўжо сонца набірае ў жылы
Ледзянога, звонкага агню...

2002

Паляванне

Ён бег, як ляцеў,
І на снезе гарачым глытаў
Напоўніцу след.
І крыві падступная смаката
Збівала прыцэл,
І свінцова маўчаў дуплет.

На мушку схапіць
Гэты бег не трапляла рука —
Такі быў разгон!..

Ды чаканне курка —
Не спіць,
І патрон
Гарантуе скон.

Не пытае — каму:
Знае — сцвердзіцца ўрэшце прыцэл.
Вось той міг —
Трыумфуе свінец:
Воўк ахвяру насціг,
Супыніўся —
І грывнуў стрэл!..

І асеў ганец,
І аціх...

Ну а быў ішчаслівейшы за ўсіх
Шэры зайка-ўцякач:
За гарой засмяяўся праз плач:
«От як крыўдзіць, ваўчына, малых!..»

2004

Пунктуацыя

Як у бацькі сын-таксіст
З адукацыяй,
Знае спраўна сінтаксіс
З пунктуацыяй.

З пункта А да пункта Б
Колы коцяцца,
З кушам, як ансамбль «Любэ», —
Не маркоцяцца!..

Спраўна рэй вядзе саліст
З абаранкаю:
З ездакамі папуліст, —
Згодна з рангамі.

Хоць дыплом абараняў
З філалогіі,
«Мэрс», як пугаю каня,
Газам шлёгае...

Палілот: без тармазоў
Слова ўсякае, —
Мову тую, што «з нізоў»,
Зваў «трасянкаю»...

Знак прыпынку для яго —
Рангу кожнага —
Быў за крэўніка ў таго,
У дарожнага.



Едзь, як водзіцца ў людзей,
За наўныя, —
Адпаведныя яздзе,
Знакі спраўныя:

Дзе спыніцца — кропкай стаць
Шляху коўзкага;
Дзе абачліва стрымаць
Хуткасць коскаю;

Дзе працяжнікам пагнаць
Пад «цаглінаю»
(Знак: «даішніку» аддаць
Дань павінную)...

Толькі клічнік у яго
Скасабочаны:
Слоў такіх: «Уга!..», «Ого!» —
Знаць не хоча ён.

З некрутымі — «тык» ды «мык» —
Назалецца, —
Мовіць «дзякую» язык
Адмаўляецца...

Гнецца клічнік у плячах
З вертыкальнага
Ў папрашайку-ірвача
Запытальнага.

Правярае кашалькі
Ганарыстыя,
І двухкроп'ем аганькі
Ў зрэнках бліскаюць...

На «трасяны» ўсіх скупых
Так «цыганіць» ён,
Што прытынку знакі ўміг
Разбязгаюцца.

Клічнік гэтакі! — звыш падай
Разліковага, —
Знай, што гэта ў вас язда
Навуковая.

І «трасянкай» затрасе
І дарогаю, —
Тут яны ў хаўрусе ўсе
З філалогіяй...

2004

Парад

На пляцы, дзе ўчора —
У касках,
Нібы шахцёры
Данбаскія, —
Не вугаль крышылі,
А праўдашукальнікаў
Па бруку тварамі цёрлі,
Рукі ламалі і шыі,
І дубінкамі поверх дубасілі, —

На пляцы тым сёння
Свята з пародам

Спраўляецца ўладнымі босамі,
І па бруку тым
Друкуюць загады
Тракі танкаў
Жалезна-босыя.

І які гісторыі выкрутас
Сцвердзіць яшчэ б,
Вежы вынохваюць дуламі, —
Памагаюць пагоншчыкам мас
На дрэве жыцця
Зрабіць прышчэп
З філасофскаю скулаю,
Каб не здагадаўся ніхто,
Куды
Цячэ
Час:
З мінулага ў будучае
Ці з будучага ў мінулае...

2004

Вершы складаць — ніколі работай
Гэты занятак не называў.
На вечарыны і лапі, і боты
Скачуць, як працы прыпар не даў.

Папрацаваць: паараць, ды пасеяць,
Ды пакасіць, ды пастагаваць...
А жыць па фантазіях адысеі —
Як і гаціць у аблоках гаць...

Ці прадаваць на базары плёткі:
Купляць-некупляць — абы пагудзець.
Вершатварэння корань салодкі —
То і зрызі, як рэпу мядзведзь.

І перад светам не выстаўляйся:
«Ах, як я здорава папрацаваў!..»
Маеш фантазіі — пазабўляйся:
Бог дзеля радасці слова даваў!..

2004

Чаму быць, таго не абмінуць, —
Вырак той ніхто не перасудзіць.
Так, — ды ў невядомасць зазірнуць
Хочацца: а як яно там будзе?

І які адкрыецца прастор
У замесжы з іменем бязмежжа,
З чым душа сустрэнецца між зор —
За сцяной, што ўзводзіць

непазбежнасць?..

2004

Тры вышыні,
тры сілы знаю ў лесе...
З даўняга верша

Сам Уладзімір Караткевіч
Хвалу ў крэдыт уносіў мне,
А я смяяўся: «Гэта веліч,
Хутчэй, цябе не абміне».

Яго мой верш пра лес расчуліў.
А я — як у ваду глядзеў:
Пра Караткевіча пачулі
І ў нашай хаце, і ў людзей.

І дзіўнага няма нічога —
Я слова ў слова разгадаў:
Мне верш яго на мову Бога
Натхнёна лес перакладаў.

Галінка кожная ў нябёсах,
Карэньчык у глыбі зямлі
Мне прамаўляў ягоным лёсам
І днямі, што з вякоў прыйшлі.

І я — на тым лясным уліку,
Бо разумю і люблю

Я гоман лесу без'языкі,
Як мову родную сваю.

2004

Сляды

Я помню зіму, калі з фінскай вайны
Марозныя пісьмы ішлі, як льдзінкі,
І дрэвы ў садах не зазналі вясны:
Як з роты штрафной, ацалелі адзінкі.

Хоць безліч навалаў за стромай гадоў —
Час накручвае сёмы дзясятка, —
Памяняліся тры пакаленні садоў,
Тры разы абнаўляліся хаты,

Але памяць жыве — і ў людзей, і ў зямлі.
І калі за трыццаць па Цэльсію
Маразы сціскаюць іртуць, і калі
Зоркі з неба, як снайперы, цэляцца, —

Па абочынах Млечнага Шляху сляды
Бачу я ад Суомі з Карэліяй, —
То ідуць вяскоўцы праверыць: сады
Пасля сцюжы той ці адагрэліся...

2005

Самавізар

Ён, здаецца, зусім жывы,
Нават палец правай рукі —
не крывы,
А раўноценскі, нібы ўказка, —
Шлях паказвае (робіць ласку)
У зямную сучасную казку.

Нават часам паправіць вус, —
Ну жывы, далібог, і не хлус! —
І гаворыць так складна і гладка,
Як пяч бліныцы ці аладкі:
Што ні просіш — дае без аглядкі.

Знае ўсё, як павінна быць,
Нават знае, як гэта зрабіць.
Толькі — іншых рабіць павучае...
А калі абяцанні канчае —
Тут жа сам сябе выключае.

А назаўтра ў гэтай жа раме
Абцяе па новай праграме.
Бо ўчарашняе, знае, забылася,
У забытых снах згубілася...
(Так заўсёды людства дурылася...)

І адкуль у яго ўсё бярэцца,
І з якіх мяхоў раздаецца?!
Свой у дошку! Сябрук закадычны,
Ад-усякай-дзюркі-затычны.
Самагляд і ліхвар механічны...

Для сляпых — павадыр-апарат:
«Вы наперад, а я назад...».

Самахват за ўладу аберуч,
Самажэнец з ёй і самажэрац.
Самы з самых у інтэр'еры —
Самараю абманнага дзверы...
Слухай раз, і яшчэ, і яшчэ раз,
Ды зваяжай: самавізар — хімера.
Бойся хлуса, што сам сабе верыць!..

2005

Збыліся вёсны, як вырай гукаць,
Збыліся сосны, як зрубны стаўляць,
Збыліся скрыпкі, як злюб велічаць,
Збыліся зыбкі, як дзетак люляць,
Збыліся печы, як хлеб выпякаць,
Збыліся плечы, як крылы ўздымаць...

Збыліся...
Колькі ж ланцуг той нізаць?
І некаму,
Некаму —
Успамінаць...

2005

▶ ФАНТАСТЫЧНАЕ АПАВЯДАННЕ

ПРЫШЭЛЬЦЫ Ё АГРАГАРАДКУ

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

Сутонела.

Над палеткамі СВК «Гагарынскі шлях» вісеў дрыготкі туман з дробнага саламянага пылу, які ўтвараўся ад работы збожжаўборачных камбайнаў. Там-сям важна хадзілі буслы. На ўскрайку поля стаяла старшынёўская «Ніва». Дзьмуў прахалодны ветрык. Сонца павольна апускалася за гарызонт.

Старшыня СВК Васіль Сыч глядзеў на поле і радаваўся, што сёлета, пэўна, удацца выканаць раённы план па нарыхтоўцы збожжа. Гэта абяцала не толькі партрэт на абласной дошцы гонару, але і ўнушальную прэмію. Старшыня часта дзюжурь у полі: баяўся, каб падначаленыя падчас работы не ўжывалі спіртнога (з-за чаго магло здарыцца шмат непрыемнасцей) і каб пасля змены не злівалі з «МАЗаў» і трактараў хітра сэканомленую салярку.

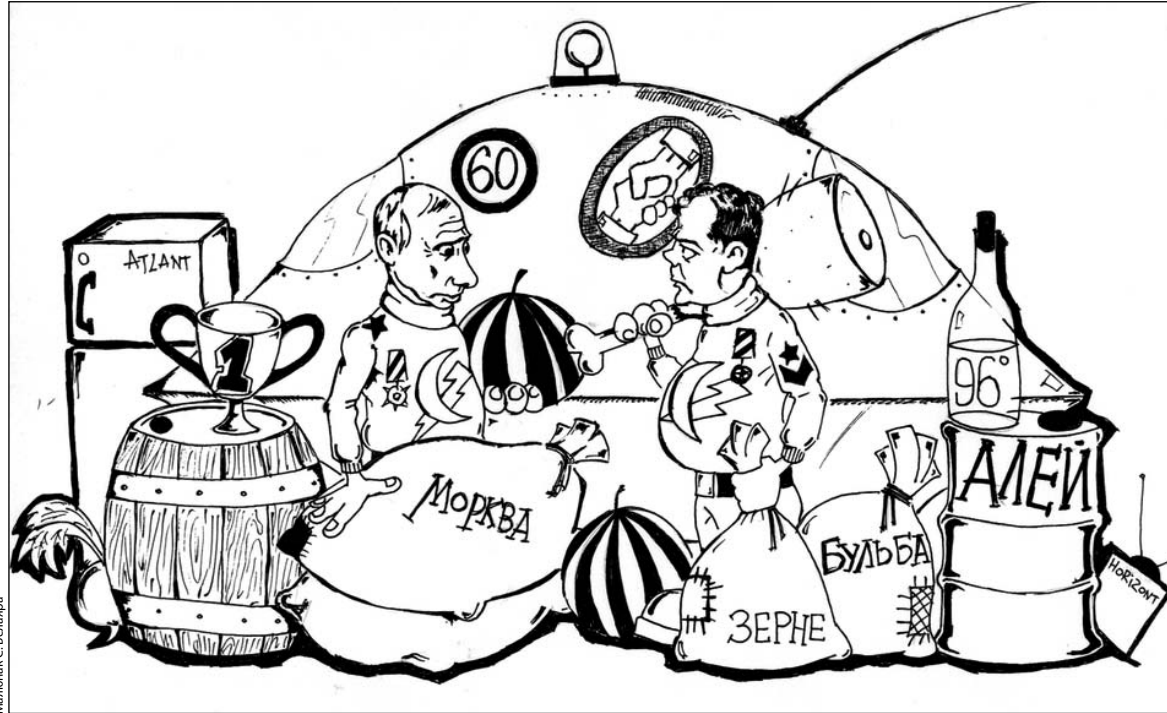
Сыч добра памятаў, як два гады таму адзін камбайнер у працоўнай агоніі перамалоў таварыша, які мірна пасопваў у пшаніцы пасля дзвюх пляшак па 0,7, а летась другі работнік утапіў тэхніку ў возеры, заснуўшы за рулём у абдымках Бахуса. З гэтай прычыны старшыня нікому не давяраў і не хацеў несці адказнасць за глупства падначаленых.

Хацелася дадому. Але старшыня ведаў: яшчэ тыдзень — і можна будзе перавесці дух. А цяпер трэба трываць і цягнуць нялёгкаю старшынёўскую працу. Балазе да пенсіі засталася ўсяго два гады.

Яшчэ тры гады таму Сыч нават не ўяўляў, што пасля пасады старшыні райвыканкама апынецца ў ролі кіраўніка самай адсталай у рэгіёне сельскай гаспадаркі, якая штогод давала стабільна высокі ўраджай пустазелля. На адным з пасяджэнняў аблвыканкама губернатар «наехаў» на Сыча за пастаянна неадаў і недапрывесы, а той не вытрымаў і сказаў пры ўсіх, што калі Канстанцін Бубен кіраваў у свой час калгасам, то таксама не вылучаўся асаблівымі дасягненнямі. Губернатар такога здзеку не стрываў і тут жа адправіў «разумнага» Сыча ў адстаўку. Добра, што хоць удалося ўладкавацца кіраўніком гаспадаркі. З-за свайго доўгага языка Васіль Іванавіч усё жыццё пакутаваў...

Старшыня глядзеў на камбайны, што ланцужком расцягнуліся на полі, а таксама ўзіраўся за небакрай. У душы Сыч быў паэтам. У вольны час любіў пасядзець над паперай ды парыфмаваць пра веліч прыроды і любоў да радзімы. Вось і цяпер у галаве ўжо складваўся кастык будучага твора: «Камбайны прунць, як танкі ў сорок першым, // Па сенажациях, поплавах, лугах... // Хачу свой край я бачыць лепшым, // Ляжаць і думаць у стагах». Сыч не прэтэндаваў на лаўры Янкі Купалы, але таемна спадзяваўся выпусціць зборнік вершаў на 300 старонак ды ўступіць у Саюз пісьменнікаў.

У задумным настроі старшыня спачатку нават не зразумеў, што адбылося. Неба прарэзаў слуп святла, і праз імгненне наваколле



страсянуў моцны ўдар. Акурат на непрыбраным пакуль участку поля... Неякі інтуітыўна Сыч адчуў, што не бачыць яму сёлета ні партрэта на дошцы гонару, ні ўнушальнай прэміі. Зноў вымову дадуць...

Ва ўзнятым пыле немагчыма было нічога разгледзець. Разпораз у цэнтры ўдару нешта ўспыхвала, як у фільме пра «Тэрмінатара».

«Не хапала яшчэ, каб усё згарэла», — мільганула ў галаве Сыча, і ён пабег на месца здарэння. Са спыненых камбайнаў таксама павыскоквалі людзі.

Усе акружылі пыльнае воблака і чакалі, пакуль яно хоць крыху ападзе. Праз нейкі час пачалі вымалёўвацца абрысы нейкага аб'екта, які бокам ляжаў у вялікай яміне. Адтуль веяла гарачынёй і згарэлай саломай. Сумнявацца не даводзілася — палова ўраджаю лягнула.

Усе стаялі і пільна ўглядаліся ў аб'ект. На ўражаных тварах людзей адлюстроўваліся страх і цікаўнасць адначасова. Ніхто не мог паверыць, што перад імі — камяніны карабель, які пацярпеў аварыю. «Няхай бы ўпаў лепш у лесе ці балодзе якім, — круціліся ў старшынёвай галаве невясёлыя думкі, — з'едуцца цяпер сюды з усяго свету, апошні ўраджай павытоптавоць...» Каб гэтага не здарылася, неабходна было хутка ліквідаваць сляды катастрофы...

— Што рабіць з гэтым будзем, Васіль Іванавіч? — звярнуўся да старшыні адзін з камбайнераў.

Сыч моўчкі абышоў аб'ект. Дыск вышпнёй два метры і метраў пяць у дыяметры. Ні люкаў, ні ілюмінатараў. Астатнія падыходзіць блізка пакуль не адважваліся.

— Тэрмінова прыбяром і працянем уборку, — сказаў старшыня і пачаў набіраць па мабільніку краўнішчыка. — І каб ніякіх разоў, ніякага ажыятажу...

Пад раніцу неапазнаны аб'ект стаяў у ангары са старой сельгастэхнікай. Што рабіць далей з караблём, ніхто не ведаў. Нічога дзіўнага з ім не адбывалася. Ды ў разгар уборачнай кампаніі ні да фантастыкі. Так і прастаяў аб'ект без увагі амаль да самай восені. Пакуль аднойчы не нагадаў пра сябе...

Напрыканцы жніўня падчас моцнага ліўня ў ангар ударыла маланка. Прашыла дах і трапіла якраз у тое месца, дзе стаяў загадкавы аб'ект. Вялікі разрад энергіі ажывіў яго. Праз дзень у караблі з'явілася адгуліна, праз якую выйшлі дзве чалавечыя істоты ў блакітных камбінезонах. Гэтыя істоты адразу накіраваліся ў адміністрацыю СВК да Сыча.

З'яўленню дзіўных істот у прыёмнай не здзівіліся. Ці мала хто работу ў гаспадарцы з прыезджых шукае? Спачатку, праўда, падумалі, што малады спецыялісты са сталіцы прыехалі. У СВК якраз не хапала агранома і заатэхніка.

— Старшыні няма — паехаў у райцэнтр. Будзе праз гадзіну, — паведаміла сакратарка на аўтапілёце. — Ёсць намеснік...

З дзвярэй насупраць выкаціўся, нібы казачны Калабок, чырвоначокі пузапенкі мужычок з казацкім чубам і мулявінскімі вусамі. Кінуў на стол сакратарцы стос накладных, зірнуў на гасцей і наважыўся было ісці назад.

— Тут людзі прыехалі да Васіля Іванавіча... — спыніла намесніка сакратарка. — Пэўна, на вакантных месцы...

Намеснік адразу ажывіўся.

— Нарэшце! Два гады чакалі... Леанід Мацвеевіч Бурак, намеснік старшыні, — прадставіўся мужычок. — Давайце да мяне. А ты, Тамара, пакуль усе паперы падрыхтуй для афармлення...

— Здалёк прыехалі? — не сунімаўся Бурак, уладкоўваючы гасцей у кабінце. — Пэўна, здалёк... Вунь у якім модным адзенні... Мы, тутэйшыя, людзі простыя, сялянскія... Носім, так сказаць, зробленае ў Сінявокай... — намеснік крутануўся ў «камінтэрнаўскім» касцюме. — Пасада абавязвае насіць гальштук... А так больш у гумовіках ды трыкатажных штанах... Кхе-кхе... У гноі корпацца з гальштукам нязручна... Ах, што гэта я ўсё балбачу і балбачу... Вы ж, пэўна, галодныя з дарогі... Зараз арганізуем абед... — і намеснік выйшаў у прыёмную.

Праз хвіліну, так і не даўшы гасцям сказаць хоць слова, іх ужо вярнуў у сталую СВК.

— Вось цяпер з новымі спецыялістамі справы пойдучы ў гару... Можна, хоць перад маёй пенсіяй

наша гаспадарка выйдзе ў перадавікі вытворчасці... — летуценна заўважыў Бурак, праводзячы позіркам новых работнікаў.

Неўзабаве да адміністрацыі СВК пад'ехаў Сыч. Калі ён убачыў істот у блакітных камбінезонах, нешта ёкнула ў ягоным сэрцы.

— Гэта хто? — ацярожна пацікавіўся Сыч у намесніка.

— Новыя спецыялісты прыбылі...

— Адкуль? Распытаў ужо іх? — працягваў Сыч.

— Яшчэ паспеем. Людзі здалёк прыехалі. Трэба накарміць спачатку. Па-чалавечы...

— Здалёк, кажаш... — задумаўся старшыня. І тут жа скіраваў у ангар.

У ангары Сыч убачыў адкрыты дыск і канчаткова ўсё зразумеў. У памяці адразу паўсталі кадры з фантастычных фільмаў пра каланізацыю Зямлі прышэльцамі-захопнікамі. Не адважыўшыся зазірнуць унутр дыска, Сыч пабег у сталую. Па дарозе старшыня пракручваў сцэнарый далейшых падзей, не ведаючы, што рабіць: ці то званіць у міліцыю, ці то ісці на кантакт з непрадказальным фіналам?

Тым часам у сталую двое ў камбінезонах смачна сёрбалі боршч ды паглыналі адзін за адным дранікі, не забываючы шчодро акунаць іх у густую сметанку. «Згаладалі з дарогі...» — пранеслася ў галаве Сыча, калі ён зачыніў за сабой дзверы сталуюкі.

Убачыўшы старшыню, адзін з прышэльцаў тут жа ўстаў:

— Дзякуй за гасцінны прыём. Давайце знаёміцца. Мы прыбылі з планеты, размешчанай у сузор'і Вялікага Лыча. Наш карабель пацярпеў аварыю на вашым полі. Мы змаглі выбрацца з яго толькі пасля моцнага электрычнага разраду. Нам патрэбны час для рамонтнага карабля. Калі дазволіць застацца, будзем вам вельмі ўдзячны.

У Сыча ад пачутага адлегла ад сэрца. Тым не менш старшыня па-гаспадарску заўважыў:

— Я, канечне, вельмі рад нашаму міжгалактычнаму знаёмству... Толькі вось хто мне кампенсуе пашкоджанае ў выніку вашай аварыі збожжа?

— Мы гатовы ўсё выправіць і дапамагчы вам. У нас для гэтага ёсць спецыяльнае абсталяванне і эфектыўныя тэхналогіі.

— Эфектыўныя тэхналогіі — гэта добра... Асабліва за чужы кошт... — узрадаваўся Сыч і неадкладна прапанаваў гасцям прайсці ў ягоны кабінет для больш дэталёвай дзелавой размовы.

Пасля гутаркі старшыня правёў для прышэльцаў экскурсію па аграгарадку, жывёлагадоўчым комплексе і цяплічнай гаспадарцы.

— Вось так і жывём... — падагульніў Сыч напрыканцы азнаямленчай экскурсіі.

— Вы адсталі ад нас на 300 гадоў, але мы гатовы падзяліцца з вамі карысным вопытам, — адзначылі госьці. — У нашым сельскагаспадарчым арсенале маюцца пашкоджаны матэрыялы і паскаральнік росту, дзякуючы якім можна дасягнуць каласальных вынікаў. Нашы тэхналогіі дазваляюць атрымліваць па тры-чатыры ўраджаі за ваш зямны год.

Пасля дэманстрацыі работы прыбораў, калі скіраваны ад іх промні літаральна на вачах паскорылі рост кукурузы і парсюкоў, Сыч зразумеў, што ад такіх каштоўных кадраў так лёгка не адмаўляюцца. Перад вачыма паўстала абласная дошка гонару і іншыя атрыбуты кар'ернага шчасця кіраўніка.

У той жа дзень гасцей пасялілі ў новы дом, пабудаваны ў рамках прэзідэнцкай праграмы адраджэння і развіцця сяла. А ночку па загадзе старшыні дыск, на якім прыляцелі прышэльцы, адваклакі на бульдозеры да ляснога балота, дзе паспяхова і патанілі.

Назаўтра радасны Сыч паведаміў гасцям, што іх карабель нейкія злыдні распілавалі на металалом, пасля чаго прадставіў працоўнаму калектыву новага агранома і заатэхніка, якія нібыта прыбылі ў гаспадарку ажно з Масквы ў межах пагаднення аб супрацоўніцтве Саюзнай дзяржавы ў галіне перадавых сельскагаспадарчых тэхналогій.

— Знаёмцеся: Уладзімір Уладзіміравіч Моркаўкін і Дзмітрый Анатольевіч Лыч. Упэўнены, з ім нас чакаюць вялікія справы, — адзначыў Сыч.

Старшыня не памыліўся. За два гады СВК «Гагарынскі шлях» выйшаў у перадавікі вобласці, а яшчэ праз год гаспадарка стала адной з лепшых у краіне. Дзясяненні СВК шырока асвятляліся ў газетах і па тэлебачанні. На «Дажынках» Моркаўкін з Лычом атрымалі з рук прэм'ер-міністра па «Жыгулях». Васіль Іванавіч пацараў ад задавальнення рукі: маўляў, няхай цяпер губернатар бачыць, што Сыч — птушка высокага палёту. Уцёр нос, нічога не скажаш.

Аграгарадок рос і развіваўся. Слава пра найноўшыя тэхналогіі гаспадарання пачала разыходзіцца і ў краінах Заходняй Еўропы, куды экспартавалася прадукцыя СВК. Зразумела, што такі ход справы задавальняў далёка не ўсіх. Канкурэнты з ліку кіраўнікоў іншых гаспадарак не знаходзілі сабе месца. Мала таго, што Сыч ні з кім не дзяліўся перада-

вым вопытам, дык яшчэ ягоныя дасягненні пастаянна ставілі ў прыклад перад усімі на розных нарадах і з году ў год павялічвалі прагнознаы паказчыкі па надоях, прывесах і ўраджайнасці. Маўляў, калі Сыч можа, то і іншыя падцягнуцца. А іншыя падцягвацца асабліва не спяшаліся, бо не ведалі, як. Сакрэт поспеху Сыча звязвалі з нейкай містыкай і чартаўшчынай.

Кажуць, як ні хавай таямніцу, праўда рана ці позна ўсё роўна стане вядомай усім. Чуткі пра даўні выпадок у полі патрабавалі пацвярджэння. Але Сыч старанна аберагаў прышэльцаў ад чужых вачэй. Ды і хто мог падумаць, што яны — госці з чужой планеты. Дзякуючы малекулярнай трансфармацыі, прышэльцы мала чым адрозніваліся ад зямлян. Аднак і зайздрасць часам добра рухае прагрэсам.

Знайшліся добрыя людзі, якія ў падрабязнасцях узгадалі даўні выпадок на полі і нават тое, дзе схаваны загадкавы дыск. Падчас амаль дэтэктыўных пошукаў група зайздрослівых кіраўнікоў-канкурэнтаў усё ж выйшла на прышэльцаў, якія вельмі абрадаваліся знойдзенаму карабелю. Праз тыдзень, адрамантаваўшы зоркалет, Моркаўкін і Лыч развіталіся з Сычом і ўзялі курс на далёкую радзіму, не забыўшыся затарыцца на дарогу вырашчанымі караняплодамі, укармленымі парсючкамі і цыстэрнай высакаякаснага самагону. Прыхапілі з сабой і «дажынкаўскія» «Жыгулі» з мотаблокам, паабяцаўшы, што неўзабаве вернуцца.

Толькі дарэмна радаваліся канкурэнты ад'езду прышэльцаў. Усе іхнія прыборы, абачліва прыхоплены падчас провадаў, Сыч па-гаспадарску прыхаваў у таемным месцы, пра якое ўжо дакладна, акрамя яго, больш ніхто не ведаў.

Кожны раз, калі старшыня на змярканні аглядаў палеткі, дзе жыта давала па 100 цэнтнераў з гектара і больш, ён узіраўся за небакрай, шукаў у вярхоўнім небе сузор'е Вялікага Лыча і задумена паўтараў радкі: «Таварышы з Вялікага Лыча // Я не забыў пра вашу дапамогу. // І вы, успамі-

наючы Сыча, // Не забывайце да яго дарогу». А каб прышэльцы ў чарговы раз не сапсавалі ўраджай ды, крый божа, не пераблыталі СВК, у аграгарадку інтэнсіўна ўзводзіўся касмадром.

Прышэльцы вярнуліся праз два гады. Іх зоркалет урачыста прыземліўся на новым касмадроме. У гонар гасцей іграў духавы аркестр і спявалі народныя калектывы ў нацыянальных касцюмах. Сыч быў удзячным гаспадаром. Сустрэў Моркаўкіна з Лычом на чырвонай дарожцы з духмяным караваем. Пасля дзяржаўных гімнаў абодвух народаў і ўзняцця сцягаў госці ў суправаджэнні роты ганаровай варты накіраваліся ў мясцовы Палац міжгалактычнага сяброўства, дзе прайшоў трохгадзінны святочны канцэрт з удзелам зорак айчыннай эстрады. Леў Лешчанка, якога спецрэйсам даставілі ў СВК, 12 разоў выканаў «Прысяжэнне Зямлі».

Але Моркаўкіну з Лычом было не да радасных спеваў і залівацкіх скокаў у абдымках чароўных сельскіх прыгажунь. Іх турбаваў лёс уласнай планеты, якая ў выніку тэхнагеннай катастрофы, выкліканай бескантрольным ужываннем зямнога самагону, а таксама шматлікіх прыродных катаклізмаў апынулася пад пагрозай поўнага знішчэння. Народ з сузор'я Вялікага Лыча імкліва дэградаваў: не жадаў працаваць, а хацеў пастаянна ўжываць этылавую вадкасць і ганяць на «Жыгулях». На планеце катастрофічна не хапала харчовых рэсурсаў. Моркаўкіна з Лычом абвясцілі ворагамі нацыянальнай бяспекі і адправілі на Зямлю да Сыча па дапамогу.

Госці расказалі старшыні СВК пра наступствы татальнай алкагалізацыі сваёй планеты і яе «жыгулізацыі»-трактарызацыі, з-за чаго рэзка павялічылася смяротнасць на дарогах і моцна пагоршылася экалагічная абстаноўка. Сыч паабяцаў мабілізаваць усе сілы для дапамогі братэрскаму народу. Тым больш што прадукцыяй, якую вырабляў СВК, былі завалены ўсе склады

вобласці. Узамен госці паабяцалі пастаўляць гаспадарцы карысныя выкапні.

Назаўтра была арганізавана тэлепартацыя прадуктаў харчавання. На далёкую планету, размешчаную за 10 светлавых гадоў ад Зямлі, экстранна адпраўляліся слоікі з садавінай і агароднінай, мяхі з бульбай і цыбуляй, морквай і буракамі, кансервавана тушонка, каўбасы, мука, а таксама куры і парсюкі жывой вагой. За тыдзень самаахвярнай работы былі разгружаны ўсе склады і апуштошаны ўсе фермы раёна. Сыч ведаў, што памнажальнік матэрыі і паскаральнік росту ўсё хутка адновяць. Патрабавалася неадкладна будаваць сховішча для тэлепартаванага золата, серабра, плаціны і каштоўных камянёў. Такі бартэр старшыні вельмі падабаўся.

Праз два гады СВК «Гагарынскі шлях» немагчыма было пазнаць. Паўсюль узвышаліся шклянныя хмарачосы, праз СВК праходзіў шасціпалосны аўтабан, ля трохпавярховых катэджаў з басейнамі, якія належалі работнікам гаспадаркі, стаялі шыкоўныя джыпы. Нават сцяжыны на палях і ў лясах былі заасфальтаваны. А на кожным кроку ўзвышаліся масіўныя шчыты з надпісам «Аграгарадок, дзе хочацца жыць і працаваць» на фоне шчаслівых твараў лепшых людзей эпохі.

У цэнтры аграгарадка ўзвышаўся помнік лідару нацыі і пяціпавярховы будынак адміністрацыі СВК. За ім на 15 гектарах размяшчалася рэзідэнцыя Сыча, пасярэдзіне якой быў устаноўлены трохмятровы прыжыццёвы бюст гераічнага старшыні. У промнях сонца ён пераліваўся залатым бляскам і моцна сляпіў вочы тых, хто ўскладаў да яго жывыя кветкі.

Важнымі аб'ектамі аграгарадка былі таксама лядовая арэна і футбольны стадыён на 5 тысяч месцаў, штучны вяслярны канал даўжынёй 10 кіламетраў, лыжаролерная траса, якая гублялася ў суседняй вобласці, філіял Гарвардскага ўніверсітэта, акадэмія перадавога сельскагаспадарчага вопыту і сучасная бальніца для сем'яў перадавікоў вытворчасці.

Працоўны дзень у гаспадарцы склаўся з гадзіны. У астатні час жыхары аграгарадка наведвалі спартыўныя аб'екты, казіно, амфітэатр і кінатэатр, дзе паказвалі фільмы ў фармаце 10D, знятыя на ўласнай кінастудыі. Жыць і працаваць тут хацелі не толькі жыхары Сінявокай, але нават і замежных краін.

Заходнія дэмакраты і ворагі айчыннай стабільнасці не маглі спакойна глядзець на рай у цэнтры Еўропы. Кіраўнікі замежных краін абвінавацілі Сыча ў парушэнні правоў жыхароў аграгарадка, аўтарытарных метадах кіравання, зняволенні палітычных апанентаў і эканамічнай дэстабілізацыі рэгіёна. Для вырашэння гэтых праблем увадзілася гандлёвае эмбарга, а да межаў краіны падцягваліся натаўскія войскі, каб нанесці сакрушальны ўдар па апошнім антыдэмакратычным рэжыме Еўропы.

Атрымаўшы ад галоўнакамандуючага ў сувязі з магчымай інтэрвенцыяй шырокія паўнамоцтвы і званне генерал-маёра, Сыч пачаў фарміраваць сілы супраціву з ліку патрыятычна настроеных жыхароў аграгарадка. Не засталіся ўбаку ад верагоднага ваеннага канфлікту і сябры з далёкай планеты. Не дапускаючы думкі аб паўтарэнні гераічнай абароны цытадэлі над Бугам, на спецыяльнай нарадзе з удзелам Моркаўкіна і Лыча было вырашана нанесці па войсках праціўніка прэвентыўны ўдар.

Кіраваў аперацыяй генерал-маёр Сыч. Пад яго камандаваннем Моркаўкін з Лычом падняліся ў зоркалёце над злучэннямі ворага і з дапамогай спецыяльнай тэлепартацыйнай пушкі-памнажальніка, з'яднанай са сховішчамі СВК, пачалі масіраваны абстрэл праціўніка кабачкамі-пераросткамі, нестандартнымі агуркамі, кармавымі буракамі, гнілымі памідорамі і трохпудо-вымі гарбузамі. За пяць гадзін інтэнсіўнага артылерыйскага абстрэлу вораг быў пахаваны пад тоўшчай садавіны і агародніны. Да такога натаўскія вайскоўцы былі яўна не падрыхтаваны.

У ваеннай стратэгіі Сыч быў прыхільнікам нанясення ворагу

магутных «сталінскіх удараў». Пасля ўдалага першага бою генерал-маёр выставіў Заходняй Еўропе ўльтыматум, паказаны ў навінах «Еўраньюс»: калі агрэсар не адмовіцца ад захопніцкіх планаў у дачыненні да міралюбівай краіны, ён будзе атакаваны па ўсёй сваёй тэрыторыі. Пад пагрозай пахавання пад тоўшчай агародніны апынуліся Лондан, Парыж, Рым, Брусель і Берлін. Баючыся страшных наступстваў ад дзеянняў непрадказальнага праціўніка, еўрапейскія лідары адмовіліся ад ранейшых планаў, згарнулі групіроўкі войскаў і больш ніколі не дапускалі ў адрас Сінявокай крыўдлівых выказванняў пра антыдэмакратычны рэжым.

За ўдала праведзеную аперацыю па прымушэнні заходніх дэмакратаў да міру і згоды генерал-маёр Сыч атрымаў з рук галоўнакамандуючага званне Героя Сінявокай, а яго баявыя таварышы з братэрскага сузор'я Вялікага Лыча былі адзначаны ордэнамі Дружбы народаў. Подзвіг старшыні Сыча, жыхароў аграгарадка і Моркаўкіна з Лычом у гераічнай абароне рубяжоў радзімы ад захопнікаў увайшоў у падручнікі айчыннай гісторыі і стаў для маладога пакалення прыкладам самаадданнага служэння роднаму краю і сімвалам шчырага міжгалактычнага сяброўства.

Пасля грандыёзных падзей у змагары з заходнім імперыялізмам Сыча абудзіліся палітычныя амбіцыі. Шырокая натура старшыні прагла выйсця за межы аграгарадка. Даведаўшыся пра гэта, Камітэт нацыянальнага клопату імгненна арганізаваў у СВК маштабную рэвізію гаспадарчай дзейнасці. За два няўлічаныя ў дакументах кабачкі старшыня-карупцыянер атрымаў 6 гадоў калоніі, а члены сычоўскай злачыннай групы Моркаўкін з Лычом былі абвінавачаны ў шпіянажы, тэрарыстычнай дзейнасці і падрыхтоўцы дзяржаўнага перавароту. Прышэльцы, дэпартаваныя з Зямлі, так і не зразумелі, што адбывалася на планеце, якая з космасу здавалася такой прыгожай і прыцягальнай...

▶ ВЕРШЫ

МАЯ МОВА

Мікола ЗГУБАРЭВІЧ



На белым свеце

Народзіны.
Крокі.
Палёт.
І далеч,

Дзе мары і сонца.
Хвіліна.
Гадзіна.
Дзень, год...
А далей? А далей?
Бяскончасць.
Штохвіля,
Штодзень
І штогод.
Пачатак.
Канец.
Пачатак.
За свой
Нечаканы адлёт
Я ўжо заплаціў
Задатак

Дзіця божае

Кроку да небакраю,
Ды не відаць яго.
Позірку не хапае —
Засумняваўся Бог.

Побач усім жывецца
Нібыта чынам чын.
Я шосьці ў паняверцы
Часам і без прычын.

І без надзей кружуся
Ціха ў блакітных снах,
Як над буслянкай бусел,
Дзе не радзіўся птах.

Бог назірае ўсцешна
На дзівака свайго —
Хай пракладае сцежкі...
І мне ўсміхнуўся Бог.

Жыве ў Бяларучах Купала

Напрыканцы лета
2012 года зачынілі назусім
школу, у якой калісьці вучыўся
Янка Купала

Жыве ў Бяларучах Купала,
Душа Купалы будзіць нас.
Нязгаснай зоркаю заззяла,
Каб веры промень не пагас.

Тут Беларусь, як веру, вызнаў
І далучыўся да п'яра,
Тут хвоі ля пясчаных выспаў
Люлялі мрой песняра.

У бліках залатога сонца
Прачулыя мараў спеў пагляд,
Каб воля глянула ў аконца,
Як марыў шмат гадоў назад.

Каб мову матчыну ад Бога,
Як памяць продкаў бераглі,
Ды безнадзейную аблогу
На роднай здолелі зямлі.

Жыве ў Бяларучах Купала

І жыцьме шмат яшчэ якоў.
Імя Купалы ведаць мала —
Не забывайма кліч яго.

Мая мова

Я слоў беларускіх наўчыўся ад маці.
Янка Купала

Мне мова ў сэрца запала з дыханнем
Палёў канюшынных, валошкавых ніў,
І з водарам волкім палескага рання.
Я матчыну мову з хадуляў вучыў.

Вучыўся ад мудрых дзядоў і бабуляў,
Ад Бога настаўнікаў вызначыў лёс.
А вы нашу мову вясковую чулі
У зелены траў і пад дахам нябёс?

І не на кампутары, не электронна,
А з песняў-баладаў палешукоў?
Гамоняць дагэтуль яны нешаблонна.
Чаму я не слухаў наболей іх слоў!?

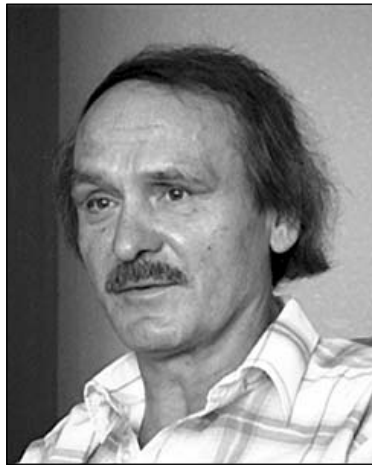
Ніколі ў мяне не ўзнікала сумнення,
Што родная мова бывае адна,
Што толькі яна нараджае натхненне
І песняй заснуць не дае давідна.

Паслухайце ў вёсках, дзе мова спявае,
За сотні ад тлуму сталічнага вёрст —
Там мова ад продкаў, там мова жывая,
Там людзі не ведаюць іншай наўпрост.

▶ АПАВЯДАННЕ

ПЕРАБЛЬТАНЫ

Алесь КАСКО



Алесь КАСКО

Яго прывезлі невядома з якой краіны, што, урэшце, было няважна: полага таямнічасці ахутваў больш чым палову ягонага жыцця.

Ён з дзяцінства меў цягу да ўсяго вайсковага: улетку насіў бацькаў зялёны капялюш, ды ў ім і камізэльцы дэсантніка балазе быў і вышэйшы, і шырэйшы ў плячах за ўсіх аднагодкаў, гуляў у вайну, дома майстраваў драўляна-жалезныя аўтаматы і пісталеты, якімі ахвотна дзяліўся або абменьваўся з сябрамі, чытаў адпаведныя кніжкі — пра бураў, што змагаліся за незалежнасць, пра індзейцаў, сярэднявечных рыцараў і мушкетэраў, пра беларускіх ды італьянскіх партызанаў Другой сусветнай вайны. У школе любіў урокі гісторыі і нямецкай мовы, фізкультуры і першапачатковай вайскавай падрыхтоўкі.

Давалася вучоба ва ўсім, аднак тут жа перакінуць мосцік ад школьнай да ўніверсітэцкай яму не ўдалося. Занядужаў бацька, і ён дапамагаў выконваць ягоную службу лесніка і гаспадарскія абавязкі дома. А вучыцца на афіцэра паехаў праз год, акурат бацька паздаравеў. Дахаты, рослы і падцягнуты, адно без ранейшых д'артаньянскіх вусікаў і доўгіх кучаравых валасоў, прыязджаў у пагонах курсанцкіх, лейтэнанцкіх і нарэшце капітанскіх, калі скончыў акадэмію. Усё гэта было на вачах у аднавяскоўцаў — вачах шырока адплішчаных на яго, паважлівых. І раптам ён перастаў прыязджаць. «Дзе, а я ведаю, дзе? — адказвала цікавым жанчынам маці. — Недзе за мяжою... сям'я ў яго ёсць... Ці то была... Няма даўно вестак ні ад яго, ні ад жонкі. От казалі ж яму: Міхаська, будзь дома, бяры леснікоўства бацькава, дык не ж. «Родзіне паслужу і вярнуся!» А якая ж там родзіна? Не ў сваёй арміі і не ў сваёй старане...»

Аксеня на гэтым спахаплялася: «От жа развязалі мне язык, каб на вас ліха! Сакрэтная служба ў яго, наказваў слоў пер'ем не слаць, а я... Дый што я ведаю?» Між тым і гэтыя словы нямаля сведчылі, нават калі б да іх не далучаліся чуткі. Але чуткі былі, яны прасочваліся сюды з наездамі былых Міхасевых сяброў ды, найперш, маладзейшага на пяць гадоў брата, каму ён давяраў, відаць, больш, чым бацькам-вяскоўцам. Хлопец, атрымліваўся, у расійскай арміі, у спецслужбах. То ён быў у Афрыцы, то ў Паўднёвай Амерыцы, то вайсковым дарадцам, то перакладчыкам. Штораз там, дзе было неспакойна.

І вось яго прывезлі ў наглуха зачыненай цынкавай дамавіне. Прывезлі трое ў вайскавай форме: маёр Цырыльчук і два маўклівыя салдаты з аўтаматамі ў чахлах. Шараговыя заступілі на жалобную варту, як толькі дамавіна з вянком і чорнаю стужкаю на ім была ўстаноўлена пасярод вялікага пакоя. Пазней яны неслі караул па чарзе, на што даў дазвол маёр: хлопцам трэба было і падсілкавацца пад брызентам

шэра-зялёнага грузавічка, і адлучацца з натуральнай патрэбы. Аднак абодва разам і першымі з чужых людзей выслухалі глухія стогны гаспадара, крыкі і галашэнні маці па сыне: «Ой, Міхасё-ё-к мой, о мой роднёнькі! А ці ж не я гадала цябе, не пеставала, начэй не спала, не дадала... А ты во што нарабіў, мой добранькі, мой залацёнкі!.. Ці ж я не ўгаворвала быць са мною, з нашай раднёю? Не пачуў ты мяне, не паслухаўся... Дык не ўмела ўгаварыць, вінаватая, ой, віна на мне ляжыць, не зварахнуць яе!» Гэта працягвалася доўга і бесперапынна, пакуль адна з вясковак, што пачыналі збірацца, не абняла яе, не адарвала ад халоднай дамоўкі: «Хопіць, Аксенька, хопіць, яшчэ здарыцца з табою што. І Рыгора свайго пашкадуў, будзга яму». (Каля гаспадара ў суседнім пакоі ўжо завіхалася фельчарка, якую паклікалі жанчыны са сваіх хатніх тэлефонаў.) Аксеня нарэшце села ў крэсла, што падставілі ёй, змоўкла і толькі раз-пораз уздыхала, усхліпвала, выцірала бязгучныя слёзы.

Быў позні вечар, калі прыехаў на ўласнай машыне з жонкаю і дачкою нябожчыкаў брат. Ён не распрануўся, зняў толькі берэт з прыліплым жоўтым лісцікам ад яблыні, апусціўся на калені, прыткнуўся лобам да металу і хвілін дзесяць паплакаў моўчкі, у душы. Потым падняўся і падсеў да маці. Тая схіліла галаву яму на плячо. Сын заўважыў, наколькі сівейшыя сталі яе калісьці чорна-

смяляныя валасы, і пагладзіў іх. «Ой, — цяжка ўсклікнула маці, — я ж яшчэ не ў той хустцы, пакарай, сыноч». У жалобнай хустцы яна вярнулася ўжо без слёз. Спачатку паведала, што бацьку палепшала, а потым зашаптала сыну на вуха: «Схадзі, Васіль, папрасі ты афіцэра, каб хоць на хвілінку адчынілі вэчка. Ну, хоць на хвілінку. Зірнула б — і ўсё».

Васіль хацеў запярэчыць, але скеміў, што ісці насуперак матчынай волі сходу і тут, пры ўсіх жалобніках, няможна. Маці вельмі любіла яго, больш, бадай, чым ягонага брата. Мо таму, што пайшоў бацькавым шляхам, прычым яшчэ далей: вывучыўся на ляснічага. І што недалёка ад'ехаў, ёй падабалася (Васіль мерыўся ўзначаліць тутэйшае лясніцтва, ды пакуль што не было вакансіі), і што гаворыць, як гаварыў з дзяцінства, — «па-нашаму», не так, як старэйшы, які вясковую гаворку забыў начыста, дый пасмейваўся з некаторых слоўцаў, калі наведваўся. «Добра, мама, папрашу», — пагадзіўся Васіль і ўстаў. Крысо ягонага доўгага суконнага паліто зачэпалася за крэсла, і ён павярнуўся, каб адчапіць. Зрабіў гэта і зноў затрымаўся: у вочы кінулася цёмнаватая покуць, дзе гарэла на століку свечка і стаялі дзве братавы фотакарткі. На адной, павялічанай, з чорнаю стужкаю на рагу, — усмешлівы юнак у новенькім лейтэнанцкім мундзіры. Не ваяка, а рыхтык анёл. На другой, меншай і значна пазнейшай, Васіль з цяжкасцю ўгадаў брата. Быў ён у панаме і тэнісцы, загарэлы і дужы, і таксама з усмешкай, не з паўусмешкай, нейкай ненатуральнай, змушанай — з просьбы-загаду фатографа, ці што. Твар ягоны падаўся Васілю суровым, а позірк застылым і халодным. «Афрыканская спёка, а яму халодна», — нечакана падумаў Васіль і, збянтэжаны гэтай высноваю, адарваў вочы.

Хлопец, атрымліваўся, у расійскай арміі, у спецслужбах.

То ён быў у Афрыцы, то ў Паўднёвай Амерыцы, то вайсковым дарадцам, то перакладчыкам

Ён распрануўся за дзвярыма суседняга пакоя, павітаўся з бацькам. Той сядзеў на ложку, абаперты на высокую падушку, і няўцяжыма пазіраў перад сабою. «Ён у паўсне, — патлумачыла ціха фельчарка, — паразмаўляеце пазней, не трэба яго трывожыць». Яна паказала Васілю лекі, дала кароткія настаўленні, як абыходзіцца з імі, паабяцала завітаць праз гадзіны дзве-тры: у яе на час дзяжурства. Васіль падзякаваў і пайшоў шукаць маёра.

Той стаяў у кухні і ў прыадчыненнае акно курыў. Мужчыны пазнаёміліся і прыселі. Маёр прапанаваў узяць у халадзільніку што-кольвек з ягонай «сухой пайкі» і адкаркаваную пляшку «заморскага», так ён сказаў, рому. Васіль адмовіўся, не да таго. Пачаў быў пра жаданне маці, аднак Цырыльчук жорстка перабіў яго:

— Ты што, воін, у арміі не служыў? Служыў, у Афгане пабываў, ад брата чуў я... Што, не ведаеш, у якім стане салдацікаў адпраўлялі адтуль?.. Дык і маўчы, калі не хочаш яшчэ і маці пахаваць. — І памяркоўней дадаў: — Яна ў прынцыпе не вельмі настойвае. Здаецца, мне ўдалося яе ўгаварыць. Дык і пагатоў не патурай ёй. Дамовіліся?

— Усё я разумею, маёр... Скажыце, а дзе, як і што здарылася з маім братам?

— А гэта яшчэ большая ваенная тайна. Дзівак ты чалавек. Міна, абстрэл... Нечаканасць, выпадковасць, нячаста такое здарэцца. Ну, і не перастрахайся як след, не засцерагліся. Зрэшты, не пры мне тое было... Месяц назад мы адпачывалі з Міхаілам на моры, я тады сфатаграфавалі яго, гэта яго апошні партрэт, на жаль. Бачыў?

— Як жа, бачыў, — у Васілівым голасе затрымцела крыўда. — Сябравалі, ды чаму так: у адпачынку — разам, у баі, ці як там, — паасобку?

— У той дзень у мяне было іншае заданне, вось і ўсё. Рызыкаваў, заўваж, не менш, чым Міхаіл. Няма такога вопыту, як у яго, палкоўніка, ды гэта часам і добра: на ўсе вочы глядзіш, не лезеш на бадавень, што азначае: не звычайна з небяспекай.

— На бадавень — на ражон паруску? Вы таксама беларус. Якім жа ветрам і вас, і брата закінула богведама куды?

— Там больш плацяць, — наўпрост, з ноткай пагарды і насмешкі, прамовіў Цырыльчук. — Рамантыка, патрыятызм былі напачатку, і найперш — у твайго брата. Афіцэр-прафесіянал паступова забываецца на ўсё, выконвае сваю работу, дый годзе.

— Ужо ж на ўсё! — падхапіў ягоны тон Васіль. — Ты самыя прафесіяналы не забывалі, аднак, перавозіць з Афгана разам з целамі забітых і зброю, і алмазы, і... — Лухта! Плёткі, па-мойму, — маёр чамусьці пачырванеў. — Ды кіньма пра гэта. Не час.

Васіль сумеўся: і праўда, загаварыліся.

На ўсяночную каля нябожчыка засталіся маці і ён з жонкаю. Маладзёжы вайскоўцаў пад наглядом маёра забралі на начлег суседзі. Афіцэр хутка вярнуўся і то сядзеў разам з жалобнікам, то зноў ішоў на кухню. У ягонай прысутнасці Васіль павінаваціўся перад маці, што зрабіць нічога не можа: у афіцэра ёсць загад, ад якога ён не адступіцца, дый навошта трывожыць Міхасёў тлен?.. Двойчы паявілася фельчарка: пасярод ночы, як абяцала, і пад раніцу, ужо разам з шафёрам машыны хуткай дапамогі, каб забраць гаспадара ў бальніцу. Ён ступаў сам і на развітанне перахрысціўся на дамавіну.

Жалобнікі прызвычаена трымаліся, змагаліся са сном і толькі зрэдку часу па аднаму адлучаліся. Больш, чым стому, Васіль адчуваў голад (маці і жонка пад яго настойлівасцю крыху паелі). Каб падмацаваць сябе, ён выходзіў зрабіць адну-другую цыгарэтную зацяжку з маёра. Без аніякай гаворкі з ім, бо абодва меркавалі, што ўсё ўжо было сказана. Ды на нейкім разе, калі ўжо заясніўся ранаць, Васіль застаў яго ўзбуджаным, з партатыўнаю рацыяй, заціснутай у далоні. Рука ледзь прыкметна дрыжала. «Што ён надумаў? Ром у галаве стукнуў?..» Аднак той не быў п'яны. Сказаў выразна, хоць і паўшэптам:

— Генерал мусіць гаварыць. Што?.. Ды ні з-за якой мякы, з Піцера... Ціха! — і ён ускуніў рацыю, што падала сігнал: — Маёр Цырыльчук. Так. Так, добра чую вас... Як «што ўзялі»? Самі ведаеце... Пераблытгалі? Не можа быць!.. Чакайце, Сямён Дзям'янавіч, тут пабочныя людзі...

І ён выбег з кухні, чутно было, як адчыніў і зачыніў дзверы на двор. У дом увайшоў не меней чым праз паўгадзіны. Незаўважна для астатніх сагнутым пальцам паклікаў з залы Васіля. Ягоны твар зрабіўся белым і сутаргаватым. Збольшага ўзяў сябе ў рукі, калі зрабіў глыток рому, ад якога Васіль зноў адмовіўся.

— Такая справа, брат, — пачаў маёр. — Генерал раптам вырашыў, што для ўшанавання такога героя, як палкоўнік Захарык, твой брат, каравулу з трох чалавек мала. Хоча высласць двух сваіх памочнікаў-афіцэраў. А мо прыляціць сам са світаю, ён не прадказальны ў нас, бач, уступіў баваўся: і перад аднапалчанінам вінаваты, і перад землякамі ягонымі...

— Дык што ад мяне трэба? Няхай. Калі паспеюць.

— Во, у гэта ўсё і ўпіраецца. Трэба чым на пазней аднесці пахаванне. На адвечорак, а то і на заўтрашні дзень. Што ў тым



17 (9)

кепкага, калі брат дзве ночы пабудзе ў роднай хаце?

— З глузду з'ехаў, маёр! І генерал твой! — адхвалявання і злосці Васіль перайшоў на «ты». — Звычайно не памятаеш? Народ паважай, ён ужо збіраецца, паглядзі. Маці пашкадуў. Учора аберагаў, а сёння да разрыву сэрца хочаш давесці?... Ніякіх зменаў не будзе, маёр: пахаванне сёння пасля палудня, і ўсё па тым.

Цырыльчук нечакана пагадзіўся, пасміхнуўся прымірэнча:

— Не кіпі, не ад мяне просьба была. Зробім, як ты і ўсе вы хочаце. Так і далажу генералу.

— Штось ты хітруеш, спец. Штосьці тут не так. — Васіль не мог супакоіцца. — Скажы праўду: пра што насамрэч гаворка праз рацыю ішла? Што вы там пераблыталі?

— Дзень ад'езду сюды пераблыталі, не больш. Паспяшаліся, з таго і сыр-бор. Ды не кіпі ты. Дай руку!..

Міхася завезлі на могілцы на вайскавай машыне, з якой знялі брызент. Людзі ішлі за ёю вялікім гуртам. Калі апускалі дамавіну, дала волю новым слязам маці. Яе галашэнне асабліва рэзала Васіліну душу адным паўторам: «От і напасадак не пабачыла цябе, сыноч, не пабачыла-а-а!»

З Піцера ніхто не аб'явіўся: там, напэўна, прыслухаліся да рапарту Цырыльчука. Аднак ён не спяшаўся пакінуць вёску: сядзеў і сядзеў за памінальным сталом, хоць не піў і амаль не еў. Думаў пра сваё, неўпапад адказаў жанчынам, якія, нарэшце ажыўленыя, пыталіся пра Міхася Захарыка і наогул пра службу. Пакурыць ён цяпер ішоў на вуліцу, і Васіль бачыў праз акно, які паблісквала мігачка ягонай рацыі. На прапанову застацца нанач і на гэты раз добра адпачыць ён сказаў рашучае «не»: маўляў, пасплю ў дарозе, балазе спакойны за салдацікаў сваіх, якія бяссоннай ночы не ведалі і абодва, на змену, спраўна кіруюць машынаю. Васіль дзівіўся: чаму ж не ехаць завідна — або во зараз, або заўтра ўранку?

«Штосьці тут не так»: ён успомніў думку, выказаную ім у ранейшай размове з Цырыльчуком. І непамыснае слова «пераблыталі» за ёю ўсплыло... Таму ён і



не здолеў забыцца сном, калі вайсковы грузавічок знік у сутонні вуліцы, ледзь-ледзь асветленай поўняю, што ўзыходзіла. Васіль наведваў фельчарку і яе словамі заспакоіў маці; дапамог жонцы сабраць са сталеў і памыць посуд перад тым, як легчы на канапу, ды ўсё дарма: праваліўся ў сон — і вынырнуў з яго.

Узяў кішэнны ліхтарык і ціха выйшаў на ганак. Поўня стаяла высокая, але па-ранейшаму цёмна-барвовая. Не, пэўна ж, не ад яе светла на ўзгорку, дзе новыя, нядаўна пачатыя могілцы. Здзіўленне і няўцямяная трывога пацягнулі туды. Рушыў напасткі, праз пустыя восеньскія агароды, акрэсленыя жардзінамі на слупках і дарогаю, якою везлі Міхася. Яго пахавалі амаль на вяршыні ўзгорка, там і зіхцела святло. Здрыгнуўся Васіль яшчэ зводдаль ад яго: у канцы агародаў, там, дзе раўней, бы прыземісты вятрак, стаяў...

верталёт. Па той бок ад яго адзін за адным прагучалі два маладыя галасы: бадай, вяртавых. Васіль як мага далей і цішэй абмінуў іх, перасек дарогу і апынуўся за злёгка самкнутымі варотамі. Госці з Піцера? Ноччу на могілцах?... Ён не ведаў, што і падумаць.

Схавацца на новых кладах было цяжка, і Васіль прыгнуўся,

пайшоў паўкругам паміж нізкімі кусцікамі і рэдкімі надмагільнымі помнікамі. Бліжэй і бліжэй, каб можна было прыгледзецца, але не выдаць сябе. За крокаў дваццаць спыніўся, прысеў: досыць, відовішча як на далоні. Мясціна асвятлялася фарамі аўтамашыны, габарыты якой нагадвалі... Так і ёсць, той самы грузавічок! Аднак у святле фараў, захінуты ў плашч, стаяў незнаёмы чалавек, высокі і з-за таго, што перамінаўся з нагі на нагу, неспакойны.

— Хутка вы там? Усё на месцы? — неўзабаве пачуў ягоны ўладны голас Васіль.

Нехта адрывіста адказаў яму, і тут Васіль убачыў непадалёку ад Міхасёвай магілы дзве постаці, схіленыя над доўгаю металічнай скрынкаю. Адна з постацей наблізілася да чалавека ў плашчы.

— Закончылі, усё ў парадку. Можна ехаць.

Голас і пастава належалі маёру Цырыльчуку. Ён і іншы майсковец, з кім важдзіліся над скрынкаю, паднялі яе і панеслі да грузавіка. «Штосьці тут не так... Дык гэта ж дамавіна! Што? Міхасёва?!» Васіль не памятаў сябе, не ўсведамляў, чым у гэты момант рызыкаваў. Ён выбег на святло, калі чалавек у плашчы

накіраваўся ўбок могілкавых варотаў, а Цырыльчук і яго напарнік адчынілі дзверцы аўтамашыны.

— Маёр, чакайце! Што сталася, як гэта ўсё разумець?! Скажаце вы, у рэшце рэшт, ці не?..

Чалавек у плашчы ўздрыгнуў і азірнуўся. Цырыльчук сплюнуў, ляпнуў дзверцамі, казырнуў:

— Даруйце, генерал. Няўвязка, мы ж прадбачылі яе. Гэта — брат... Шчаслівай вам дарогі! — І потым да напарніка: — Едзь, перагружайце, я не забавулюся.

Ён адвёў Васіля.

— Вышпіяніў, афганец? Мяне абхігрыў, разведчыка... Ну, добра, выбачай, хацелі як лепш зрабіць, ды ты не даў. Здагадваешся цяпер, чаму я прасіў адкласці пахаванне? Не брата мы прывезлі ўчора, а іншага, пераблыталі. Схібілі з маркіроўкай... І так бывае. Колькі нябожчыкаў у свеце ляжыць не на сваім месцы! Цывільных, вайсковых...

— Не чытай натацыяў, маёр. Цяпер я, маці, бацька можам быць пэўныя, што там, — Васіль кінуў на магілу, — ляжыць Міхась, а не хто-небудзь іншы?

— Так. Бач, сам генерал патурбаваўся, а ты сумняваешся... Толькі вось што... Не падмай шуму. Не ўздумаў, чаго добрага,

яшчэ раз магілу раскопваць. Слова афіцэра, памылка выпраўлена!

— Не па-людску дапусцілі, не па-людску выправілі. — Васіль павёў плячом, ухіліўся ад Цырыльчуковай далоні, і яна ледзь дакранулася.

— Пакінь яршыцца. Не шпіеніў бы, і было б усё шыта-крыта... Смелы, аднак! — Цырыльчук апусціў руку на кабуру, і Васіль інстынктыўна зрабіў крок назад. — Не бойся. — Рука слізнула ў кішэню і выняла стосік асігнацый, расунула іх веерам. — Гэта кампенсацыя табе, бацькам...

— Купляеш?

— Купляю маўчанне, яно на карысць усім. Папярэджаю: каб ні слова, ні гуку. Як ужо атрыма-лася, так няхай і будзе. Ты ж не дурны, афганец! Бярэш?..

На агародах застракатаў, зашумеў і тымчасова падняўся верталёт. Цырыльчук кінуў грошы пад ногі Васілю і са словам «бывай» пашыбаваў з могілкаў. Праз хвілін дзесяць паімчалася па дарозе машына.

Васіль падняў асігнацыі — вырашыў: будучы на прыстойны помнік брату, — і падышоў да магілы. Рукамі падсыпаў і падраўняў капец, паправіў вякі.

Крыху адышоўся, пстрыкнуў ліхтарыкам, каб упэўніцца, што ўсё тут мае ранейшы выгляд, бо ўранку, як водзіцца, праведваюць нябожчыка маці ды блізкія сваякі... Раптам у яркім святле там, дзе ноччу стаяла дамавіна і карпелі вайскоўцы, чымсьці белым заблішчала ўтаптаная трава, нібыта ляжала на ёй пацяруха мукі або крухмалу. Васіль старанна саскроб парашок на далонь, паднёс да носа, лізнуў языком. Знаўца хіміі з універсітэта і ўдзельнік «паляванняў» на афганскія караваны, ён беспамылкова вызначыў: наркотык...

Дык вось над чым плакалі і што пасля хавалі жалобнікі! І не толькі гэта, хутчэй за ўсё, было ў дамавіне, а і тое, чаго не расшыпеш і што надае патрэбную вагу ёй...

«Госпадзі! Няўжо і брат мой быў звязаны з нячыстымі на руку?! З таго і загінуў?!»

Маркотны і разгублены, Васіль безуважна сеў на магільны капец.

ЮБІЛЕЙ

ЗЕРНЕ СЛОЎ

Уздымныя крокі

Іван Цярэнцьевіч Бурсаў нарадзіўся 19 снежня 1927 года ў Клімавічах Магілёўскай вобласці. Працоўны шлях пачынаў на Чэлябінскім металургічным заводзе, на Мінскім трактарным...

Свае першыя вершы чытаў сябрам літаб'яднання пры газеце «Знамя юности». Па сканчэнні Літінстытута ў Маскве некаторы час працаваў рэдактарам часопіса «Нёман». Пазней стаў супрацоўнікам маскоўскага часопіса «Молодая гвардия».

Апрача кнігі прозы Іванам Бурсавым выдадзена 14 зборнікаў вершаў, 20 «творчых пасланняў» для дзяцей. Многія набыткі Бурсава перакладзены на балгарскую, нямецкую, польскую, украінскую і іншыя мовы. А самому Бурсаву-перакладчыку былі ўдзячныя Р. Барадулін і Г. Бурэйкін,

У. Караткевіч і В. Зуёнак, Е. Лось і К. Цвірка, М. Федзюковіч і Д. Бічэль-Загнетава, П. Броўка і А. Астрэйка... Дружылі з маскоўскім суайчыннікам і мінскія кампазітары.

У 2011 годзе Іван Бурсаў выдаў прэзентатывную анталогію беларускай паэзіі «Шагі». У кнігу падабраны творы «пачынальнікаў», «нашаніўцаў», «маладнякоўцаў» і «ўзвышэнцаў» — усяго сорак сем творцаў з вялікай грамады літаратурнага шэсця. Асобны раздзел анталогіі напоўнены перакладамі спадчыны Алеся Смаленца (А. Ружанцова), Ларысы Геніюш, Аляксея Пысіна. Зборнік заканчваецца ўдумным артыкулам «Мой Янка Купала» і вершам-прысвячэннем з нагоды ўсталявання ў Маскве помніка класіку беларускай літаратуры.

З 85-годдзем Вас, Іван Цярэнцьевіч!

Сяргей Панізьнік

Іван БУРСАЎ

Зерне слоў

*Шурпаты шум палёў,
птушыны гмах нябёс —
усё, што пакахаў,
і ў сэрцы прыбярэг, —
узняў на думны лёс,
над плёсамі разнёс,
каб зерне
стелых слоў
сабраць у звонкі рог.*

*Каханне не замрэ...
І пойдзе новы рост
ад збжыны, з якой
я ўсплыў
па-над зямлёй...
Вам любасці сябло!
Будзь плоднаю, любоў,
над вашаю вясной,
над... памяцю маёй!*

Лабжанка

*Крылатым соснам
лета як служанка —
яны звінцяць,
каб знікла і слата...*



*А рэчка
назваецца Лабжанка,
і ў рэчцы той
зялёная вада.
Яна хвалюецца
на асачынах,
дае хвастам ярышвым круцяля.
Тут не вада —
жывы нектар айчыны,
дзе сам я прытуляўся да камяля.
Крылатым соснам
Лета як служанка —
прымкнулася дзяцінства
дабрата...
Я ў горкі час*

*уміг з табой, Лабжанка!
У прысмаку
зялёная
вада.*

Зазімак

*Слязу
скаціла кропля за акном.
А на двары ані зімы,
ні лета.
І лес,
разноханы бялюткім сном,
страсае снег з махровых эпалетаў.*

*Ля ног яго
сумёты
з-пад палы
выглядаюць, бо ім ужо не спіцца,
камлі і кроні ў водары смалы,
капезыцца вясёлая ігліца.*

*Прачнуўшыся між летам і зімой,
з пагодай лес нядужы разабрацца.
Стаіўся, як і я перад табой,
не ведаючы —
плакаць,
ці ўсмехацца.*

Пераклаў з расійскай
Сяргей Панізьнік

▶ ВЕРШЫ

«АДПІ МЯНЕ, ЯК З КЕЛІХА — ВІНА»

Лілія ЗАЛАТАНОША

Прасіла і маліла дапазна:
«Адпі мяне, як з келіха — віна,
І пасялі мяне ў сабе навек,
Каб я сінела небам з-пад навек.

Каб дні і ночы думаў пра адно.
Шукаў мяне, нібыта ў чарцы дно.
Хадзіў кругамі з думкай: як там я?
Каб пад нагамі таньчыла зямля...

Каб погляд твой расстрэльваў да відна.
Не маюць праваў каханне і вайна.
...Крыніца чыстая, таму што нічыя.
Не вер мне, любы, быццам я твая.

Чысты ліст

Лістоў тваіх чакала, нібы сноў,
Дзе поруч мы, а навакол бяздонне.
Ліюцца слёзы прыгаршчамі слоў...
(і досыць слоў і ўчора, і сягоння).

Хоць аркуш надашлі заміж ліста,
а там нічога — ветразяў магіла.
А вецер іх пляшчотна так гартаў,
бо з іх апоўнач вырастаюць крылы.

А мора... Запытайся ува сне:
«Ці хочаш мора? — Ветразяў хапіла б...».

Без мора і жыццё, нібы на дне...
Яно, як неба, дзе так вольна крылам.

Вецер

Вецер голы і босы,
Што пабачыць, той просіць...

Бывае час, калі усё маўчыць,
Як дзень пражыты — вусцішна няме.
Начны ліхтар да раніцы праспіць,
А маладзік свяціць яшчэ не ўме...

Трапечавіца фіранка. Ранак позні.
Паруе кава. Поруч — цень ліста.
Я за сталом сяджу і пішу пра восень
І пра віно, дакладней, кроў Хрыста.

Прарвацца б скрозь кардон пажарны лесу
На звар'яцелым, дзікім скакуне...
Як ненармальна: жонка й паэтэса!
Паранармальна:
Ты кахаеш?
— Не.

Чортава вяселле

Таполі цемень запляталі
У дрэды позняга мадэрну.
Ноч, бы ўкапаная, стаяла
Безабаронна і манерна.

Дзесь блізка сноўдаў сонны час,
Заблытаў ногі у бадыллі.
На возеры крычаў пугач,
У ніжніх строях, быццам прывід.

Не пясціў месяц срэбрам воч —
Ніякі быў пасля пахмелля.
Глыбей ад прорвы сёння ноч,
Няйначай — «чортава вяселле»...

На скрыжаванні ліхтары
сваю раскінулі прыманку...
Не верылася мне тады,
што дажывём з табой да ранку.

Уздыхаюць гадзіннікі: мой, поруч твой.



Українская паэтка Лілія Залатаноша нарадзілася ў 1963 годзе. Аўтар паэтычных кніг «Жаночыя сны» (1996), «Па закону вогненнай спіралі» (1999), «Сола свечкі» (2001), «Цяпер або ніколі» (2004), «Хачу да цябе» (2009). Закончыла юрыдычны факультэт Кіеўскага дзяржаўнага ўніверсітэту імя Тараса Шэўчэнкі, а таксама Інстытут журналістыкі. Працуе навуковым супрацоўнікам Інстытуту журналістыкі КДУ імя Т. Шаўчэнкі. Аўтар шэрагу папулярных песняў. Жыве ў Кіеве.

«Лілія Залатаноша піша вельмі смела, — выказаўся пра паэтку Герой Украіны і вядомы паэт Дмітро Паўлычка, — але ўсё, што хоча сказаць, не ў слове, а дзесь у падтэкце. Слова толькі нацякае на штось невымоўнае, неабдымнае. І гэта робіць яе вершы сапраўднай паэзіяй»

Свечка

1
Далоняў плаўны пераход
У вогнік свечкі, дым, што ўеца...
О, той не здраджвае агонь,
Які не абпякае сэрца.

Адлігай возьмецца зіма,
і свечка выгнецца дугою.
Бо свечка — гэта я сама
У цёмнай бездані з табою.

2
Гарыць, усё яшчэ гарыць!
І сагравае бескарысна.
Так ненавязліва скарыць,
Штось шапялявячы агніста...

Як нотны выклік — крык актаў!
Агонь — знішчальнік дня старога.
Агонь — Хрыстос, які падняў
Да неба пыльны крыж дарогі.

3
Агнём наступіш — закрывчу,
Як хмыз — гарэць яшчэ я ўмею.
Бо, згаладалая, маўчу,
Дакладней, свечкаю бялею.

4
У храме ночы сонна й квола
Канала свечка на вачах,
Нібы дапець хацела сола,
Ззубіўшы перад сконам страх.

Нібы знайсці спяшала Веру,
Дзесьці ад вечнасці за крок.
Бо свечка — гэта дотык светлы
Да характава. Агню выток.

5
...Не затрымаць і не забараніць
Святла ўзыходы — сонечную бездань.
Цалую вогнік свечкі, што дрыжыць,
як тысячы агнёў начнога места.

Чорная вішня

Я падала, нібыта тая вішня,
Што ты сарваў у спёку на хаду.
Баялася, каб хоць чаго не выйшла,
Ды падала. І зноўку упаду.

Не мроіла нікім я гэтак зроду.
Ад костак хай народзяцца сады...
Я не люблю шукаць у жарсці броду
І не лічу хвіліны і гады.

Ноч, як ваза, поўная пляшчоты.
Ад травы да воч цалуі,
мой родны.
Бо грахоўным пахне ліпа мёдам,
Гэта ноч —
дарунак ад прыроды!

Нашы цені — доўгія дарогі...
Проста дзіва! У сусвет лячу я.
І хоць як мяне хай судзяць строга,
я ў цябе сягоння заначую.

Пра тое, што кахаю, я зманіла,
І бессаромна станік ападаў,
нібыта дзікі воран чорнакрылы
у просінь навальнічную атаў...

Ты штось шаптаў, бы пацеркі нанізваў,
На промні пазалочаныя траў...

І дзіўна, што... табе я не зманіла:
Пад ранак закахалася сама.

Пахне глэк сырадоём...
Так пахла сена табою.
Пакуль не трэснула неба,
Як нашы любошчы.
Ты і я. І валошкі —
там і тут.
Нібы хтось адарваў
жмут блакіту
і раскідаў яго на ўсім полі.
Ой! Чаго яшчэ трэба? Кра-са!
...Моліцца неба бліскавіцаю,
і молімся мы.
І не хочацца думаць, што
пасля дажджу —
неба заснула.
Ды раптам, зноўку —
бліскавіца!
Бліс-ка-ві-ца!
Ой, бліскавіца!

Пясочны гадзіннік

Мы ўдваіх — адзін пясочны гадзіннік.
Пясок не спіць, перасыпаецца,
Калі мы разам.
А не бачымся — спыняецца час —
У адным з нас.

Мікола, паволі...

— Па ўласнае волі?
— Па волі... Па волі...
Ты — вецер, Мікола!
Ты — ветразь, Мікола!
Мікола, паволі, паволі, паволі...
Ты — прорва, Мікола!
Ты — просінь, Мікола!
А косы дадолу, дадолу, дадолу...
Душа мая голая,
Вузкае кола...
Мікола, паволі, паволі, паволі...
Ты — хіжы, Мікола!
Ты — дужы, Мікола!
Мікола, паволі, паволі, паволі...
У чорта ў палоне —
Ты — ліха, Мікола!
Ты — шчасце, Мікола!
Пайшоў ты, Мікола!
Які ты, Мікола!..
Мікола, паволі, паволі, паволі...
Сцялюся, бы ў полі
Пад ветрам таполя...
Мікола, паволі,
Паволі.
Даволі...

Пераклад з украінскай Эдуарда Акуліна



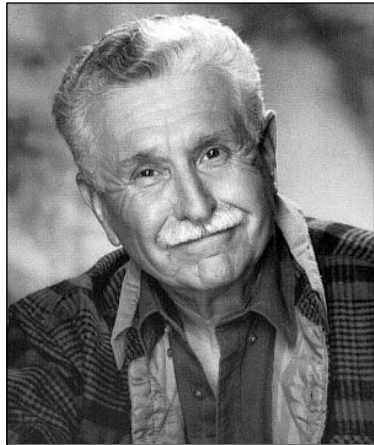
19 (11)

ПЕРАКЛАД

▶ АПАВЯДАННЕ

ПАСТКІ ПАРАДУ ПЫХЛІВАСЦІ

О. Генры (1862–1910)



святле кампенсаванне яму мноства іншых змрочных вечароў.

Чэндлер зацягваў свой шпандыр, пакуль яго вялікі шлях, асветлены лімоннымі агнямі, не пачалі перасякаць саракавыя вуліцы. Вечар толькі пачынаўся, а калі далучаешся да бамонду толькі раз на семдзесят дзён, хочацца неяк працягнуць задавальненне. Погляды — яркія, панурныя, цікавыя, захопленыя, дзёрзкія, ваблівыя — былі звернуты на яго, бо аблічча і строй Чэндлера выдавалі ў ім прыхільніка гадзінаў уцехаў і асалодаў.

На адным куче ён спыніўся і задумаўся, ці не час яму павярнуць назад, да бліскучых і фешэнебельных рэстаранаў, дзе ён зазвычай вяртаўся ў якасці неверагоднае раскошы. Акурат у гэты момант дзяўчына, што весела вылецела з-за рога, паслізнула на зледзянелым снезе і завалілася на ходнік.

Чэндлер з усёй далікатнасцю і пачцівасцю тут жа дапамог ёй падняцца. Дзяўчына, кульгаючы, падышла да сцяны, абaperлася на яе і сарамліва падзякавала.

— Здаецца, я расцягнула шчыкалатку, — сказала яна. — Яна падвярнула, калі я ўпала.

— Моцна баліць? — спытаў Чэндлер.

— Толькі калі я пераносу на яе ўсю вагу. Думаю, праз хвіліну-дзве я змагу пайсці далей.

— Ці магу я чым-небудзь дапамагчы? — прапанаваў малады чалавек. — Злавіць кэб ці яшчэ што...

— Дзякуй вам, — мякка, але рашуча адмовіла дзяўчына. — Я ўпэўненая, што турбавацца не варта. Як гэта недарэчна з майго боку! І абцасы як назло сама зручнасць — няма нават каго абвінаваціць!

Чэндлер зірнуў на дзяўчыну і зразумеў, што цікавіцца ёй усё больш. У яе прыгажосці было штосьці вытанчанае, а вочы здаваліся адначасова вясёлымі і добрымі. На ёй была сціплая чорная сукенка, падобная да ўніформы, такой, напрыклад, як надзяваюць прадавачкі. Завітыя пасмы цёмна-каштанавага валасоў выбіваліся з-пад таннага чорнага капялюшкі, адзіным упрыгожаннем якога была аксамітная стужка з бантам. Яна магла б пазаваць для партрэта самай лепшай і самай годнай прадстаўніцы свайго класу — класу працоўных дзяўчат.

Нечакана ў галаве маладога архітэктара з'явілася ідэя. Ён запрасіў гэтую дзяўчыну павячараць. Вось чаго не хапала яго перыядычным раскошным, але самотным святам! Кароткія імгненні яго вытанчанага шыкавання зраблялі відэаважна ярчэйшымі, калі ён залучыць

у сваю кампанію лэдзі. А ён не сумняваўся, што гэтая дзяўчына была лэдзі — пра гэта сведчылі і яе мова, і манеры. Нягледзячы на ўсю прастату яе ўбрання ён адчуваў, што сядзець побач з ёй за сталом будзе вельмі прыемна.

Гэтыя думкі імкліва пранесліся ў яго галаву — і рашэнне прынятае. Ён, безумоўна, парушаў этыкет, але працоўныя дзяўчаты ў такіх справах часта гатовыя закрываць вочы на фармальнасці. Іх суджэнні пра мужчынаў вельмі праніклівыя, а таму нашмат карыснейшыя за ўсе гэтыя бессэнсоўныя ўмоўнасці. Дзесяці далаляў, калі траціць іх з розумам, хопіць на вярнуць для дваіх. Няма сумневу, што абед застанеца для яе яркім уражаннем сярод панылага руціннага жыцця, а яе мілае захапленне толькі павялічыць яго трыюмф і асалоду.

— Мне здаецца, — са шчырай сур'ёзнасцю сказаў ён, — што вашай назе патрэбны даўжэйшы адпачынак, чым вы думаеце. А таму я хачу прапанаваць вам спосаб адпачыць і адначасова зрабіць мне вялікі гонар. Калі вы выбеглі з-за рога і спатыкнуліся, я акурат збіраўся на поўнай самоце павячараць. Давайце ўжым утульным месцы пасядзім і пагутарым — я ўпэўнены, што пасля гэтага ваша пашкоджаная шыкалатка з лёгкасцю данясе вас дадому.

Дзяўчына хутка аглядзела ясны прыемны твар Чэндлера. Яе вочы заблішчэлі, і яна шчыра ўсміхнулася.

— Але мы ж не знаёмыя — здаецца, так не заведзена? — з сумневам спытала яна.

— Нічога кепскага тут няма, — дабрадушна сказаў малады чалавек. — Дазвольце прадставіцца, мяне зовуць містэр Таўэрс Чэндлер. Пасля вяртання, якую я паспрабую зрабіць як мага больш утульнай, я развітаюся з вамі ці праводжу вас дадому — як захочаце.

— Але Божа мой! — усклікнула дзяўчына, зірнуўшы на бездакорны строй Чэндлера. — У гэтай старой сукенцы і капялюшы?!

— Ды не хвалойцеся! — весела супакоіў яе Чэндлер. — Мушу прызнацца, вы нашмат прыгажэйшыя за ўсіх тых дамаў у добра падуманых вечаровых сукнях, якіх мы, магчыма, убачым.

— Шчыкалатка пакуль яшчэ баліць, — прамовіла дзяўчына, робячы няўпэўнены крок. — Мабыць, давядзецца прыняць вашае запрашэнне, містэр Чэндлер. Можце называць мяне міс Мэрыян.

— Тады хадзем, міс Мэрыян, — ажыўлена, але надзвычай пачціва прамовіў малады архітэктар. — Далёка ісці не давядзецца. У суседнім квартале акурат ёсць адзін вельмі някепскі прыстойны рэстаранчык. Вы можаце абaperціся на маю руку... так... і павольна пойдзем. Сумна ўвесь час вяртаць на самоце. Я ўжо нават трохі рады таму, што вы паслізнуліся на гэтым лёдзе.

Калі іх пасадзілі за добра ўбраны стол і побач завяс у чаканні шматабяцальны афіцыянт, Чэндлер напоўніў адчуў тую асалоду, якую заўсёды прыносілі яму яго рэгулярныя выходы ў свет.

Рэстаран гэты быў не такі бліскучы і напышлівы, як яго

ўлюбёная ўстанова трохі ніжэй па Брадвэй, але саступаў яму зусім нязначна. За столікамі сядзелі надзвычай рэспектабельныя наведнікі, аркестр быў добры, і яго ненавязліва музыка рабіла размову яшчэ прыемнайшай, а кухня і абслуга былі вартыя любой пахвалы. Спадарожніца Чэндлера, нягледзячы на танную сукенку і капялюшчык, трымалася з годнасцю, якая толькі падкрэслівала прыроднае хараванне яе тварыка і фігуры. І не было сумневу — яна глядзела на Чэндлера, які паводзіўся бадзёра, але стрымана, глядзела натхнёнымі і шчырымі блакітнымі вачыма, і на яе чароўным твары ўжо амаль чыталася захапленне.

І тут усё вар'яцтва Манхэтана, уся ўтрапёнасць штучнае раскошы, бацалы самазадаваленасці, чума правінцыйнага пазёрства ўсяліліся ў Таўэрс Чэндлера. Ён на Брадвэй, вакол — багацце і бляск. І гэтыя скіраваныя на яго вочы! Ён быў на сцэне, ён граў у гэтай аднадзённай камедыі ролю легкадумнага франта і ляютнага знаўцы свету. Ён быў гатовы да гэтай ролі, і ўсе анёлы-ахоўнікі не здолелі б пераваць яго бенефіс.

Ён пачаў расказаць міс Мэрыян усялякую бязглуздыцу пра клубы, прыёмы, пра гольф і скачкі, сабак, катальёны і замежныя паездкі, не забываўшы спамянуць пра яхту, што стаіць дзесьці ў Ларчманце. Заўважыўшы, што яго балбатня робіць уражанне, ён разышоўся яшчэ больш, пачаў цямня намякаць на вылізную спадчыну і бесцэрымно скланяць імёны, якія працоўны клас згадвае не без трымтлівай пашаноты. Гэта быў яго дзень, і ён не ўпусціў магчымасці выціснуць з яго ўсё самае, на яго думку, лепшае. І ўсё ж раз ці два чыстае золата дзювачае душы зазгляла скрозь туман самазакаханасці, што затлуміў яму галаву.

— Той лад жыцця, пра які вы расказваеце, — прамовіла яна, — здаецца мне такім павярхоўным і несур'ёзным. Няўжо няма ў свеце працы, якая здолела б вас зацікавіць?

— Праца, мая дарагая міс Мэрыян?! — усклікнуў ён. — Толькі ўявіце сабе, што вам кожны дзень трэба пераапрацоўваць да вяртання, а ўдзень нанесці з паўтузіна візітаў — пры тым, што на кожным рагу паліцэйскія гатовыя скокнуць у вашу машыну і адправіць на ўчастак, як толькі вы спрабуеце паехаць хутчэй за павозку, запражаную аслом. Мы, марнатраўцы часу, загружаныя працай больш чым хто.

Абед скончыўся, афіцыянт атрымаў шчодрую ўзнагароду, і двое маладых людзей выйшлі на рогуліцы, дзе яны ўпершыню сутрэліся. Цяпер міс Мэрыян ішла вельмі добра і амаль не кульгала.

— Дзякую вам за прыемны вечар, — шчыра сказала яна. — Але я мушу бегчы дадому. Вячэра была проста цудоўная, містэр Чэндлер.

Ён паціснуў ёй руку, сардэчна ўсміхнуўся і прамармытаў нешта пра брыдж у сваім клубе. Хвіліну ён глядзеў, як яна хутка крочыла ва ўсходнім напрамку, а потым узяў кэб і марудна адправіўся дадому.

Вярнуўшыся ў халодны пакой, Чэндлер адклаў свой вечаровы

касцюм, які цяпер чакаюць шэсцьдзесят дзевяць дзён адпачынку. Потым задумаўся.

— Якая неверагодная дзяўчына! — прамовіў ён сам сабе. — Магу паклясціся, што яна — тое што трэба, хай сабе і працуе. Імаверна, калі б я сказаў ёй праўду замест усёй гэтай лухты, мы маглі б... Ды ну ўсё гэта! Я проста мусяў адпавядаць свайму касцюму!

Так разважаў дзікун, народжаны і выхаваны ў вігвамах манхэтанскага племені.

Пакінуўшы свайго бенефіцыянта, дзяўчына паспешліва прабегла два кварталы на ўсход і апынулася перад прыгожым і паважным асабняком, што выходзіў фасадам на галоўнае авеню Мамоны і дапаможных багоў. Яна заскочыла ў сярэдзіну і паднялася ў пакой, дзе прыгожая маладая лэдзі ў вытанчанай дамашняй сукні ўжо трывожна паглядала ў акно.

— А вось і наша гарэзніца! — усклікнула старэйшая дзяўчына, пабачыўшы ў дзвярах малодшую. — Калі ты ўрэшце перастанеш нас палюхаць? Вось ужо дзве гадзіны як збегла з дому ў гэтых рызманях і капялюшы Мэры! Мама ўжо забіла трывогу. Яна адправіла на пошукі Луі з машынай. Ты кепская, легкадумная дзяўчынка!

Старэйшая націснула на званок, і праз хвіліну з'явілася служанка.

— Мэры, скажы маме, што міс Мэрыян вярнулася.

— Не сварыся, сястра. Я проста бегла да мадам Тэа, каб сказаць, што замест ружовай устаўкі трэба зрабіць ліловую. А гэтая сукенка і капялюш Мэры — акурат тое, што трэба ў такіх выпадках. Не сумняюся, што ўсе лічылі мяне прадавачкай.

— Мы ўжо павячэралі, дарагая, ты спазнілася.

— Я ведаю. Я паслізнула на ходніку і падвярнула нагу. Ісці было балюча, а таму я дакульгала да рэстарана і пачакала, пакуль адчуно сябе лепей. Вось чаму я спазнілася.

Дзяўчаты сядзелі ля акна і глядзелі на ліхтары і патокі экіпажаў, што імчалі па вуліцы. Малодшая сястра прыціснулася да сястры і паклала галаву ёй на калені.

— Аднойчы мы, ты і я, выйдзем замуж, — мройна сказала яна. — Але ў нас столькі грошай, што нам не дазваляць расчараваць публіку. Хочаш, сястрычка, я раскажу табе пра чалавека, якога магла б пакахаць?

— Ну давай, летуценніца, — усміхнулася старэйшая.

— Я магла б пакахаць чалавека з таямнічымі і добрымі сінімі вачыма, чалавека, які прыхільна і з павагай ставіўся б да бедных дзяўчат, які быў прыгожым і прыязным, але зусім не какетлівым. Але я змагу палюбіць яго толькі тады, калі ў яго будзе мэта, памкненне і нейкая справа ў жыцці. Няважна, будзе ён багатым ці бедным, — я дапамагу яму дамагчыся свайго. Але, дарагая сястра, вакол нас — толькі тыя ляютнікі, што дзеляць жыццё паміж прыёмам і клубамі, і я не магу пакахаць аднаго з іх, нават калі ў яго сінія вочы і ён па-добраму ставіцца да бедных дзяўчат, з якімі знаёміцца на вуліцы.

Пераклад з ангельскай Ганны ЯНКУТА

▶ МАРАЛЬ

У ВЫРАЙ ЯНА НЕ ПАЛЯЦЦЬ

Валер САНЬКО

Што памеры лона жанчыны ў параўнанні з памерамі Зямлі — тое памеры Зямлі ў параўнанні з Тагасвеццем; у Ім безліч вымярэнняў, ацэнкаў матэрыі, руху, святла.

Лабарантка Марыя Петрачэнка пра гэты свет і той свет ніколі дасюль не задумвалася. Як і большасць нармальных здаровых людзей вакол.

Зроблены аборт, насуперак просьбам і рашэнню мужа, перавярнуў душу маладзіцы. Рашучае асуджэнне свякрухі, свёкра, цвёрдая навага Арцёма на развод, страх зробленага граху даканалі Марыю Петрачэнка. Удар грузавіка, балынічная палата. У жанчынкі адбыўся пераварот у ацэнках, вымярэннях.

Яна стала зачаста ўзірацца ў акно. Хвіліну, другую, паўгадзіны; увечары доўга не засынае. На пытанні бацькоў адказвае знеахвоцна.

Пасляабортны раз'езд з мужам, дасюль родненым і дарагім, абражаным падгледзасцю рашэння жонкі, падзейнічаў на завочніцу Гомельскага ўніверсітэта надта адмоўна.

Нішто не міла дваццацігадовай. Сама не разумее, што з ёю.

Калі стала затрымлівацца на гарышчы хаты, ні з таго ні з сяго заўзіралася ў вершаліні дроваў блізкага лесу, маці паехала ў гарадскую школу, балазе ў маленькую прыгарадную вёску з Добруша рэгулярна хадзіў гарадскі аўтобус. Штосьці нядабрае робіцца з дачкою, да доктара ісці не хоча, траванья настоі не п'е. Можна, у школе вы, начальства, мучыце яе лішнімі нагрузкамі, крыкамі, перапытвала дырэктарку занепакоеная маці.

— Апошні час яна часта ператалкоўваецца з настаўніцай Антанінай Адамаўнай Макарэня. Пагаварыце з ёю. У школе ў Марыі Сапронаўны ўсё нармальна, — дырэктар адводзіць маму Марыі Петрачэнка ў настаўніцкую.

— Баюся, каб не звар'яцела... Сонная стала, нішто яе не краенае, — рэдзіць старэйшая. Паўтарае пра восьвосьны штамп у пашпарт дачкі пра развод.

Антаніна Макарэня блізіцца да крамяной яшчэ жанчыны, выдыхае страхотнае:

— Не таго вы баіцеся, не таго. — Як мякчэй сказаць матцы пра мажлівую страту дачкі, ну як? Агучваецца згадка сама: — Яна зсамагубілача ўздумала. — Убачыла эффект ад выказанага на жанчыну, не адступіла. — Дзіце яна яшчэ ў вас, дзеці і алкашы на штохочна адважваюцца ў хібны момант.

Бяда Марыі Петрачэнка яднае абедзвюх.

— У мяне ёсць адзін варыянт, не хочацца ўзгадваць, — выпіскае Антаніна Макарэня пасля паспешнага абмеркавання спосабаў ужыўлення ў быццё маладайка. — Быў тут мой зямляк, доктар ад медінстытута і доктар народнай медыцыны. Нешта ведае з памежавага, заглябіннага. Дапамагае



людзям. У Слуцку адной сям'і моцна памог, выручыў гаспадара ад самагубства. Яны практычна здалі яму кватэру. Ключы і ў яго. Два ці тры дні на месяц прымае ў ёй людзей.

— Кіну ўсё, паеду да яго. — Жанчына просіць Макарэневу даць адрас, тэлефон Аляксея Бяльцо. — Ей-Богу паеду.

— Ехаць не трэба, ён вас не прыме. Зафанабэрнічаў ці што. Грошай не бярэ, дык нос задзірае. Наезджанцы хочучь за адзін-два прыёмы вылечыцца. Не ўдаецца — скардзяцца. Праверкаў ён не хоча, згадзелі. Не-не, ён вас не прыме.

Як ні парадаксальна, але дарогу старэйшай Петрачэнкавай да Аляксея Бяльцо праторыла не аднавяскоўка Антаніна Макарэня, а новы сябра ведуна Раман Кавалёў.

Вынік быў нечаканы. Заказныя пісьмы адначасова атрымалі Марыя Петрачэнка і яе маці.

«Марыі Петрачэнка

1. Пазаўчора Раман Нічшпаравіч Кавалёў па просьбе жонкі Антаніны Макарэня размаўляў самноўпа тэлефоне, прыслаў пісьмо-просьбу. Сэнс яго зваротаў — дапамагчы невядомай мне Марыі Петрачэнка, вызначыць яе стан, вярнуць да рэаліяў школы і вёскі.

У просьбы дальніх і пра дальніх я стараюся не ўмешвацца. Паможаш не паможаш, падзякі не будзе, крыўды займець можаш.

Тут не той каленкор. Маладая справядлівіца з розуму і дурасці стаіць на мяжы непараўнага, рыўка ў гнюсную для чалавека неспіраннасць. Марыя не ўспрымае просьбы блізкіх, парады матулі і новай школьнай дараччыцы Антаніны Адамаўны. Яна на мяжы самагубства, так-так, самагубства, ведае гэта маці ці не, хай хутчэй асэнсавіць і заспе-ражэ маладую неразумніцу.

Спецыяльна адсылаю асобнае заказнае пісьмо вам, матуля, і табе, Марыя. Каб ты, маладая пакрыўджанка, ведала: не цябе крыўдзіць жыццё, ты аплеўваеш вакольных, а цяпер мажэшся абгнюсіць блізкіх, школу, быццё.

Будзеш ты жывая, не будзеш жывая — існасці твой псіхаваны бзык нуль. Гэтым пісьмом расчыняю табе вочы і мазгі. Нікога губствам не ўразіш, не ўпячэш, адно сябе і крэўных.

Так, да жалю, бывае ў асобных псіхічна кранутых. Пасля азнаямлення дадзеным лістом з часцінкаю Тагасвецця ні адзін хворы самаахвотна не кінуўся ў апраметную цемру. Веру, ты, Марыя, зробіш жыццядайны выбар. Цяперашнія ўдары быцця, сямейныя няўладкі не будзеш успрымаць канцом свету.

2. Дазвольце задаць вам абедзвюм нескладанае пытанне. Для чаго нараджаецца чалавек? Заплюшчыце вочы і дайце адказ, а тады чытайце далей.

Для працы, шчасця, радасці, здабывання дабротаў, гадавання дзяцей, дапамогі блізкім і знаёмых... — усё правільна. Тым не меней, яно ўсё на другім плане. На першым — чалавек нараджаецца для пакутаў. Для па-ку-таў! Найперш для іх. Пасля ўсведамлення такога кожны жывіцьні прасвет радасці ў чалавека — шчасце, цікавая размова, кніга, поспех, адметная сустрэча, учынак — шчасце, любая праца — значная, волатная.

Чалавек павінен жыць, каб не абяжарваць слязьмі і просьбамі, дакорами і папрокамі блізкіх: сваякоў, мужа, дзяцей, знаёмых, супрацоўнікаў. Аксіёма. Лішнія турботы нікому не патрэбны.

3. На першым перакрываванні чалавека ацэньваюць/узважаюць найперш не за добрыя справы (гэта само сабою), не за недапушчанае зло. Найперш ацэньваецца, што чалавек... Не ўсім ведаць поўны адказ, стрыжнявое не кажу. Дастаткова вам наступнага. Жыць трэба не адно для працы, пра што я толькі што казаў — каб не знікла мінулае, твой род, гісторыя тваёй нацыі.

Сваякі будучы гідзіцца самазабойцы, з-за недамыслика народ стане бэрсіцца ўсіх яго крэўных. Як карослівых. Чалавек абавязаны дастойна прайсці свой метр пакутаў, не можаш метр — сантыметр, не долееш — міліметр. Але прайдзі. Не выперпіш удары жыцця, не адкрыеш запланаванае — рэзка сплынеш уніз, на полкі пекла. Як алкаш, бомж. Найперш ацэньваецца Там не ўзрос і прафесія, нацыя, грошы і пасада — хада ў дабрый, цяплявасць.

Ты ўсё, Марыя, выканала — дапамагла навучыцца пісаць і лічыць школьным дзеткам? Дапамагла ўсім дастойным і слабым, добрым і злым, лепшым за цябе і горшым ад цябе?

Ніхто не можа пайсці Дахаты, пакуль не выканае запланаванае правядзенняснасцю, генамі і ўласнымі мазгамі, горам уласным і працаю. Усе абавязаныя здзяйсняцца, працаваць, тварыць. Радаваць чалавека справамі і словамі. Не думаць раней часу пра Тагасвецце.

4. Ёсць тысячы няшчаснейшых за нас. Не кідаюцца ў пролубку, пад цягнік, на стрэл ці нож, не вешаюцца. Церпяць нядолю існавання. Церпяць.

5. Падышоў да галоўнага ў дадзеным пісьме.

У чалавека няма нагі, рукі. Церпіць. Прыносіць якможнае цяпло і радасць блізкім.

У другога галоўка паехала. Дзень здаецца ноччу, не верыць дабру, адваргае цяпло. Хочацца яму адпомсціць жывым, асабліва крэўным і прыяцелям. Аднак не рэжа блізкіх, церпіць долю-нядолю. Не кідаецца з дзвятага паверха ўніз.

Памерлыя і забітыя не спываюць у нябыт, а маладзёны-самазабойцы расплываюцца. Дык маладой — няразвітае, цёмнае, дурадуротнае. А ты, Марыя, стала і думкай?

6. Закон існавання жывога — не сам нарадзіўся, не сам канчаецца, ты не маеш права пасягнуць на волю Бога, перапыніць уласнае існаванне.

7. Грэх, найвялікшы грэх кожнаму, хто перапыніў ручай быцця. Нарадзіўся — гаруй, выконвай мажанае, дабрачынчай, карай цемру і зласнюкоў, працуй, галоўнае працуй. Прыйдзе сузгодненасць, дзеці, заможнасць, гармонія.

8. Які бнебыў тыраз'адчайнены, бойся падняць нож/сякеру на другога. Пусціў яму кроў — узяў яго грахі на сябе, забіў — узяў грахі яго крэўных на сваіх крэўных. Тое ж і з самазабойствам.

9. Душы смелых і найгарэтных, якія вераць у Бога, а не вераць у Тагаіснасць, перад якой планета Зямля — меней лістка на дрэве, — душы самагубцаў не трапяць на перакрываванні. Яны стануць смеццем перад палонкаю ў лёдзе: туды не могуць, сюды не пускаюць, тут няўлежна, там нямажна.

Самагубцы пазайздросцяць чарвяку на распаленай патэльні. Пекла для іх у зямных вымярэннях доўжыцца не секунду ці трыццаць дзевяць дзён, не год ці стагоддзе, пекла для іх тысячы гадоў. Душы забойцаў або падвучальнікаў на забойцаў не ідуць уверх ці ўніз. Ім няма пераплаўкі. Такія людзі парушылі волю Бога. Паўтараюся, бо патрэбна паўтарацца.

10. Баіцца самагубства любое існае на ўсіх паралелях. Так запісана на скрыжальных жыцця, укрэслена ў дрэве жыцця. Свядома/несвядома гэты закон шануюць усе. Думайце і бойцеся, людцы. Пакуты і радасці цяпершчыны — мільярдная доля ў параўнанні з Тагаіснасцю радасцямі і пакутамі.

11. У цябе, Марыя, так склалася, пакуль няма дзяцей, кінуў муж. Ну і што — канец свету, плакаць, псіхаваць? Разам з птушкамі ляцець у вырай?

Час табе супакоіцца, нікому не навязвацца. Адраду ўсё ўста-

люецца. Знойдзецца чалавек для душы і цела.

12. Адумаіся. Пішчы не прасябе і боль душы тваёй. Абмазгуй становішча блізкіх пасля твайго выкідону, ускрыку, самагубства. Сябе не шкада, іх пашкадуі, сталых і маладых.

13. Крэўнікаў самагубцаў доўга пераць няшчасці, бо змалку не засцярогвалі дзіця ад звар'яцельства.

14. Самагубства не абараняе ніводная рэлігія.

15. У храмах такіх не адпяваюць.

16. На кладах самагубцаў не хаваюць.

Палічыў абавязкам напісаць пра што вы здагадаліся і не здагадаліся, пра што па маладосці не задумваліся. Выратуе вас дадзенае пісьмо, выратуе. Галовы ў вас і вайшая мамы, мяркуючы па пераказанаму, мудрыя, а сэрцы добрыя.

Будзь, Марыя, мужнай. Бойся зараннага сыходу ў неаб'ёмнасць, яе ў цябе Там не будзе, нічога не стане, адны стогны, стогны, стогны.

З павагай — А.Б.»

Ліст страсянуў лабарантку. Прыляцела да маці, знячэўна ўбачыла такі ж у яе на сталі. Сходу ацаніла стан дарагой матулі.

— Яшчэ адзін экстрасэнс знайшоўся! — словы ў маладзёны вырваліся хуткія, неабдуманія.

— Не глядзі, хто сказаў, думай, што сказаў. — Маці ўглядаецца ў дачку, асцярожна ўкладвае пісьмо ў гарэцкік...

Большасць напісанага для іх навізна. Хочучь не згадзіцца, пакрытыкаваць — не могуць. Штосьці вострае пранізвае істоты абедзвюх. Жылі працавітыя добра, ясна, чыста — і ў цемры.

— Дачушка, памятаеш, хто ў нашай вёсцы і суседніх памёр пазалетася? Не, і я не памятаю. — Хрысціцца на іконы, уздыхае, маўчыць. — А цябе будучы памятаць. Усе. І асуджаць. Праклінацьмуць. Як усіх вырадкаў.

Старэйшая паспешна хрысціцца.

— Мне табе цяжка сёння гаварыць. Сцёпку з быхаўскіх Абідавічаў павезлі на крэмацыю ў Мінск, бо ў сваёй вёсцы на кладах вясцоўцы не далі пахаваць, і ў Быхаве не дазволілі. Ва ўзбочнай канаве бацькі не захачелі. Ні адна рэлігія самагубцаў не ўхваляе.

Не ўзважваюць, што ўголас паўтараюць вычытанае з ліста.

— Пра такое я не думала, — упершыню за доўгі цяжкі месяц перамоўчванняў Марыя Петрачэнка падтульваецца да маці, вінавата вышэптае словы падзякі і выбачэнняў. — У вырай не палячу.

— Ведаю, дачушка, ты ў мяне разумная. Ні ў які вырай зарана не паляціш.

Дачка прысаджваецца на ўслон, разам з маці хуценька пачынае лушчыць перасохлыя струкі фасолі. Жанкі з увішняй суладнасцю заканчваюць адну з чарговых восеньскіх справаў, прыязнічаюць у словах, усмешках, жэстах. Пра Тагасвецце не думаюць, як і большасць нармальных здаровых людзей.

21 (13)

ДЭБЮТ

▶ МИНИАЦЮРЫ

ПАВЕТРАНЫ ДЭСАНТ

Наталля ЯРМОЛЬЧЫК

жыццёвым шляху, на якую трэба было збочыць?..

Шпіёнка

Ведаеце, я адчуваю сябе злодзейкай, калі зрэдку (даруйце, маню), часам (ды што ж такое?), часта, так, вельмі часта, амаль кожны дзень я заходжу да Вас у госці пад чужым імем з чужой знешнасцю. Я разглядаю Вашыя фотаздымкі, знаёмлюся з Вашымі сябрамі. Колькі іх цяпер у Вас? Сто трыццаць? Не, ужо сто трыццаць пяць. Так шмат мужчын. Па ўсім відаць: Вы карыстаецеся поспехам, нават нягледзячы на свой узрост.

А вось і Ён. Муж таксама сябар. Цікава, захаваў бы ён такі статус, калі б некалькі гадоў таму... Але ж Вы зусім нічога не ведаеце пра тую гісторыю... Маю гісторыю. Адкуль Вам я ведаць, мяне ж няма, я з'яўляюся да Вас з чужой знешнасцю пад чужым імем.

Прыгожы фотаздымак. Гэта? Так, Грэцыя. На ім магла быць я, але з дзяцінства мне ўбілі ў галаву, што красці чужое нельга, што на чужым шчасці... і гэтак далей і кудысьці глыбей... Куды? Можа, у маю душу. Яна ў мяне ёсць, не сумнявайцеся, можаце перадаць ёй прывітанне ці падзякаваць. За што? Ды хоць бы за шчаслівы ўсмешкі, сваю і дзяцей, і за сумныя вочы Вашага мужа.

Я не стала злодзейкай, што крадзе, я стала шпіёнкай, якой застаецца толькі адно — пільнаваць чужое і пакрысе вар'яцель...

Анёл і...

Мой Анёл прыходзіў тройчы. Першы раз ён прынёс мне пярсцёнак Саламона, на якім, як вядома ўсім, было напісана: «І гэта пройдзе...».

Не дапамагло...

Другі раз ён завітаў, каб прачытаць мне верш Ліны Кастэнка:

*І все на свіці треба пережити,
І кожен фініш — це, по суті,
старт,
І наперед не треба ворожити,
І за минулим плакати не варт.*

Не дапамагло...

Трэці ж раз ён прыйшоў не адзін. Я так спадзівалася, што ён прывядзе Шчасце.

Не, Шчасце, — патлумачыў Анёл, з'явілася б тады, калі пярсцёнак ці верш супакоілі б маё няўрымслівае сэрца. А я ж не паверыла ні першаму, ні другому. Затое Ёй паверыла. Апошній спадарожніцтва Анёла.

Відэарэгістратар

Ты спачатку марна спрабаваў мяне пераканаць паглядзець запіс на толькі што набытым відэарэгістратары, а потым, калі я, нарэшце, згадзілася зірнуць на новую тваю цацку і праседзела некалькі гадзін запар, маўкліва і ўважліва, углядаючыся ў бясконцую асфальтавую істужку, ты некалькі дзён хадзіў сам не свой, змрочны, як неба перад навальніцай.

Няўжо ты здагадаўся, што ўвесь гэты час я спрабавала зразумець, дзе ж я памылілася, дзе я прапусціла тую дарогу на маім

Паветраны дэсант

За маім акном нябёсы зладзілі дэсант сляжынак. Зграбныя парашутысткі бястрашна выскокваюць з воблакаў-самалётаў, павольна ляцяць, і, не ствараючы ў прасторы аніякіх дарожна-транспартных здарэнняў: ні сутыкненняў, ні наездаў, ні падразанняў, дружна прыземляюцца, ператвараючыся ў вялікія снежныя суметы.

Так прыгожа, так бяспечна. Я ў захапленні! Правільныя GPS-каардынаты атрымалі перад скачком.

Але вось адна парашутыстка неяк падазрона сябе паводзіць: мітусіцца, кідаецца ўправа, улева, быццам не ведае, што далей рабіць, куды ляцець, і, здаецца, не знаходзячы выйсця з такога складанага становішча, накіроўваецца прама мне ў акно. Плясь — і няма больш сляжынак, шкло аплаквае небарку танючым ручайком слязы.

Засмучаная і занепакоеная, узіраюся я ў блакітна-белыя вочы нябёсаў. А ці правільныя каардынаты атрымала я перад скокам на Зямлю?

Снег і лісце

Лісце прыбіраць лягчэй, чым снег. Ведаеце, чаму?

Лісце ветлівае, а вось снег нявыхаваны.

Чуеце?

Шух-шух-шух, шухстрая, шухстрая! Гэта лісце пра мятку.

Др-др-др, драўляная дурніца. Гэта снег пра лапату.

Такое рознае стаўленне да сваіх забойцаў. Паміраць, застаючыся ўдзячным, на гэтае не кожны здольны.

Вецер

Навальніца — жонка дажджу, мяцеліца — жонка снегу. Часам дождж і снег сустракаюцца разам, ідуць побач, плачуцца, скардзяцца, небаракі, адзін другому на шалёны характар сваіх жонак.

— Кап-кап, капрызная, калі што не так, дык адразу ў плач. Гатовая ўвесь свет заліць, усе ейныя дурноты даводзіцца выконваць, ані словам не запарэчыўшы. Сіл няма, верыш, дружа?

— Дык твая хоць плача, а мая, толькі што не па ёй, віхурай лётае, усё навокал зносіць, свет з ног на галаву пераварочвае. Думаеш, мне лягчэй?

Раптам да кампаніі няшчасных мужоў падлятае ветрык, вясёлы, імклівы, шчаслівы, радасна вітаецца, але, здаецца, снег і дождж не заўважаюць яго, ідуць панурна, занураныя ў свае змрочныя думкі. Зайздросцяць. Няма ў ветру жонкі, толькі брат ураган. Вось, аказваецца, пра каго людзі кажуць: вольны, як вецер. Пра шчаслівага чалавека, не інакш.

Канстытуцыя

Звычайна прэзідэнты, уступаючы ў свае паўнамоцтвы, клянучца ў вернасці сваёй краіне, свайму народу, трымаючы руку на Канстытуцыі.



А потым усе здзівацца і скардзяцца, маўляў, вось заціснуў бедную Канстытуцыю, прадыхнуць не дае. А чаго тут здзівацца? Гэта ж залежыць ад таго, у каго якая рука. Цяжка ці лёгкая.

Калі я стану прэзідэнтам, то на інаўгурацыі словы клятвы буду прамаўляць, трымаючы галоўны закон краіны на сваёй далоні. І стану самым лепшым прэзідэнтам у свеце!

Здымак

Пры ўзгаданні пэўных абстрактных тэрмінаў у мяне перад вачыма заўжды з'яўляюцца здымкі, сфатаграфаваныя ўласнай памяццю. Вейкі апускаюцца, захінаючы вочы, шчоўк — і гатовы! Што б ні здарылася са мной у жыцці далей і што б ні давалася перажыць пазней, усе астатнія здымкі, зробленыя пасля, заўсёды без чаргі, без аніякіх нараканняў на лідэрства будучы прапускаць самы першы.

Вясковая вуліца. Лаўка. На лаўцы сядзяць дзве бабулькі, Вера і Надзея. Чытаюць газеты, якія ім толькі што аддала паштальёнка. Веры — «Советскую Белоруссию», Надзеі — «Народную Волю», якую выпісвае яе сын. Бабулек амаль не відаць з-за шырокіх газетных аркушаў, на якіх чорныя барозны літар раскаваюць пра жыццё краіны. Кожны па свайму ці кожны пра рознае жыццё. Бачны толькі рознакаляровыя вясельныя спадніцы, босыя ногі і скручананы, парпаньны пальцы спрацаваных рук, што трымаюць чорна-белыя лёгкія воблакі чужых думак.

Такі вось здымак захоўваецца ў маёй памяці, і надпіс пад ім — «дэмакратыя».

Сэрца і розум

Ты запрасіў мяне ў тэатр. Сустрапа дамовіліся непасрэдна перад спектаклем. У той вечар Купалаўскі паказваў п'есу «Не пакідай мяне». Я прыйшла раней. Да мяне падышла незнаёмая дзяўчына і сказала: «У мяне сёння Дзень нараджэння, мы з сяброўкай збіраліся схадзіць у тэатр, але яна не змагла прыйсці. Калі ласка, вазьміце квіток, мне будзе вельмі прыемна, калі ён не прападзе».

«Давайце я яго куплю», — прапанавала я, але дзяўчына катэгарычна адмовілася. Што такое сустракаць Дні нараджэння ў самоце, я вельмі добра ведаю, таму я згадзілася.

І вось тут падышоў ты. Скажаў, што здолеў купіць квіток толькі на балкон. Мне давялося доўга тлумачыць табе сітуацыю, здаецца, ты зразумеў.

Не памятаю, пра што быў спектакль. Ты сядзеў на балконе, я — у партэры побач з Аленай (мы паспелі ўжо пазнаёміцца і крыху пагутарыць). Мне было не па сабе, я ўвесь час думала, якая ж я сволач, што так абыхлалася з табою, трэба было нешта прадумаць, каб сітуацыя не была такой прыніжальнай і няёмкай для цябе. Але што? Пасля заканчэння спектаклю я не магла прымусяць сябе паглядзець, застаўся ты ці сыйшоў.

Ты стаў у вестыбюлі каля афішы, якая прасіла: «Не пакідай мяне».

І хоць сэрца па толькі яму вядомай прычыне крычала «сьходзь», розум, не стамляючыся, паўтараў «заставайся», «заставайся», «заставайся».

Прайшоў год. Я раскажваю табе навіну, што ўзрушыла мяне і прымусяла ўспомніць, дзе знаходзіцца сэрца. А ты холадна і вельмі ясна адказаеш: «Не трэба было шкло біць!»

— Якое шкло? Дашкевіч, Лобаў, пры чым тут шкло? — ад нечаканага і таму такога моцнага болю, нібы вар'ятка, крычу я.

— Мне ўсё роўна. Не трэба было шкло біць, — як зомбі, спакойна паўтараеш ты.

І сэрца, цяпер ужо па зразумелай мне прычыне, крычала «сьходзь», і розум быў не супраць.

Я беру шкляны аскепак разбітай надзеі на шчасце і, ледзьве дакранаючыся, праводжу па сэрцы.

Баліць. Крывавіць. Жывое... Прабач, што не заўсёды цябе слухаю...

Мудрая парада

— Ты замужам? — пытаецца ў мяне бабулька з чаргі. Па ўсім відаць, ёй карціць з кім-небудзь не проста перакінуцца словам, а распачаць сапраўдную па ўсім правілам камунікацыі пабудаваную гаворку.

Я таксама не супраць падмануць хвіліны чакання размовай, але толькі не на такую слізкую тэму.

— Не, — такі кароткі мой адказ.

— Вось і ўнучка мая не замужам, — з такім жалем уздыхае бабулька, што мне становіцца яе шкада.

— А чаму?

— Што чаму? — не разумею я.

— Чаму ты не замужам? Прыгожая ж, відаць, разумная, во кніжачку чытаеш. Дык чаму?

Здаецца, уся чарга павярнулася ў мой бок, каб спраўдзіць інфармацыю, распаўсюджаную бабуляй. Можа, мне яшчэ прайсціся, як на подыуме, для поўнага раскрыцця сваёй красы? Халера, вось і загавары з чалавекам, мне што — зараз перад усёй чаргой спавадацца.

— Ніхто не бярэ.

Такі адказ, на маю думку, павінен пакласці канец дзіўнаму дыялогу. Эх, уздыхнуць горка і самотна забылася.

— Як? — здзіўляецца бабулька. Здзіўленне яе такое шчырае, што нават мне становіцца някавата за мой адказ.

І чарга паглядае не асабліва даверліва.

— Дык ты ж сама інтарэс праяўляй, — знаходзіцца суразмоўца.

— На шыю вешацца? — усміхаюся я.

— Ды хоць бы на шыю. Я вось што ўнучцы сваёй увесь час паўтараю, і табе скажу: лепш аб'едкі, чым астаткі.

— Што? — збітая зпанталыку, пытаюся я.

— Вось ты ў краме астаткі бярэш? Ну там, апошнюю булчачку, возьмеш?

— Не, — сумленна прызнаюся. Толькі калі яна мне вельмі-вельмі патрэбна, — нібыта апраўдваючыся, паспешліва дадаю. Але тое, здараецца рэдка, а, па праўдзе, то і ніколі.

— Вось. Так і ў замужжы. Здавалася б, булчачка ў краме і прыгожая і смачная, але апошняя, вось чалавек і думае, а чаму яе ніхто не ўзяў да мяне, што з ёй не так, каб была б добрая, то мне не засталася б.

— А... — пачынаю разумець я бабулькіну логіку. Вось чаму існуе думка, што разведзеныя жанчынны хутчэй выходзяць замуж, чым тыя, хто ні разу не быў замужам. Аб'едкі лепш, чым астаткі. Людзі ж розныя густы маюць, і калі не спадабалася аднаму, то гэта зусім не значыць, што не спадабаецца другому. Астаткі ж браць ніхто не хоча.

— Вось. Дапетрыла? — радасна ўсміхаецца бабуля.

Прайшло шмат часу пасля таго майго нечаканага адкрыцця народнай мудрасці. Цяпер у краме я заўжды забіраю апошнюю булчачку, бо ведаю: яна чакала менавіта мяне.

Простыя думкі

Немагчыма ўзяць сябе ў рукі, калі хочацца працягнуць ногі.

Як стаць знакамітым чалавекам? Для пачатку пазнаёмцеся з Гуглам, а потым зрабіце ўсе магчымае і немагчымае таксама, каб з ім пасябраваць. Калі ён, толькі-толькі ўбачыўшы імя, адразу ж падказвае Ваше прозвішча, лічыць, што мэты сваю Вы дасягнулі.

Каханне без узаемнасці — гэта калі ты імчыш па вуліцы з рухам ад тэатру бок і няма нікога, хто цябе спыніў бы і папярэдзіў, што наперадзе бездань.

ПАРТРЭТ

22 (14)

▶ УСПАМІН

«ДАГАРЭЛІ ПРЫГАЖОСЦІ СНЫ...»

Ала СЯМЁНАВА



...Вера Вярба...
Прыгожая. Таленавітая.
Дзёрзкая.

Прыгожая. Мастакі стваралі яе партрэты, скульптары рабілі свае выявы, фотамастакі — свае.

Таленавітая... Нават у знойдзеным псеўданіме. Простым, запамінальным, з гэткай спеўнай семантыкай. Псеўданім перавысіў нават у паўсядзённым, побытавым ужытку тую, паводле пашпарту — Гертруду Пятроўну Маркаву (пазней, па мужу — Сякалову).

Таленавітая. У 22 гады — сябра Саюза пісьменнікаў. У 1964-м годзе — з'ява рэдкая. Ганаровая. Вера Вярба годна трымалася сваёй прыналежнасці да гэтага Саюза, сябрамі якога былі Янка Купала, Якуб Колас, Васіль Быкаў, Янка Брыль, Максім Танк etc. Калі ў XXI стагоддзі раптоўна ўзнік яшчэ Саюз, які пакуль не можа пахваліцца мастакамі такога ўзроўню, яна не дала згоды нават на перадрук ужо вядомых яе твораў у выданнях, дзе вялі рэй людзі з новаўлэнага СІП.

А дарэчы, у савецкую пару ніколі не займала пасадаў, не ўступала ў партыю (хаця прапановы былі), не ўяўляла сабе ніякай кар'еры, акрамя літаратурнай.

Здаецца, не рвалася да так званай публіцыстычнай пазіі.

*Між каміноў і пяцігодак
Травінкай слабаю стаю.*

Лозунгавага, плакатнага мы ў Веры Вярбы не знойдзем. Але нармальнае, чалавечае, справдечнае, сваё, роднае — хвалявала, было неаспрэчным, стрыжнявым, заўсёдным.

*Цябе, вясняная, я помню ў цвеце,
Люблю з маленства, родная,
люблю.
І за таго, каго няма на свеце,
Хто ўсё аддаў за родную зямлю.
.....
Мы за цябе яшчэ не паміралі,
Мы для цябе, Радзіма, будзем жыць!*

Жыць — без юрлівай мітусні. Не запябгаючы перад тымі, хто ўладу меў. Рашуча незалежна. Часам, можа, і з выклікам — абумоўленым абставінамі і не абумоўленым.

*А я пераступіла межы
Дазволенага мне ў жыцці.*

...Вядомая. Папулярная. А ніводнай прэміі, ніякіх узнагарод, званняў.

Дзёрзкая:

*За што вы толькі не судзілі,
А я па-свойму ўсё раблю.*

Ганарыстая:

*Наперакор не толькі лёсу
Нясу высока галаву.
Мой смех на зорах і на плёсах...*

Якія ж узнагароды стануць упоравень? Ну, але гэта... словы, словы, словы... Так ці інакш, яе чыталі. І чытаюць. Нягледзячы на неймаверны ўціск роднай беларускай мовы і наступ элект-

ронных СМІ. Чытаюць не толькі «ручнікі», якія, мне здаецца, адыгралі і добрую, і нядобраю ролю ў творчасці паэтэсы Веры Вярбы. Як што пра Веру Вярбу — так «Ручнікі»... Нават доктар філасофіі — светлая яму памяць...

Было — многае...

Быў і выпадак нашага асабістага знаёмства ў першай палове 60-х гадоў XX стагоддзя. Надарыўся дзень нараджэння маёй сяброўкі Святланы Чачко (па мужу — Кітанінай). Яна на тую пару ўсё сваё жыццё працавала ў Беларускам мастацкім музеі.

Акрамя ўніверсітэта, яна скончыла мастацтвазнаўчы факультэт Тэатральна-мастацкага інстытута — акадэміяй ён тады яшчэ не называўся.

Мы рушылі ў рэстаран «Лета», што месціўся за паркам Горкага. Чацвёрта: Святлана, Вольга Аксакава (між іншым, з тых самых Аксакавых, якім належала некалі Абрамцава, і вяла свой род па прамой лініі ад аўтара «Дзіцячых гадоў Багра-ўнука»). Вера Вярба — ужо ў зеніце сваёй славы, у арэале свайго занятку — паэтэса. І я.

Быў месяц май. Травела зямля. Усё цвіло. Усё — маладое, прыгожае. І нам усім — крыху за дваццаць. Зусім крыху. Выйшлі мы з Мастацкага музея. І міжволі ўзнікала асацыяцыя. (Хто ведаў гэтых асоб, пацвердзіць — невыпадковыя). Святлана — нібыта ажыўшы прататып Рэнуараўскага партрэта «Жанна Самары». Вольга — што вам «Дзяўчына з персікамі» Сярова.

Нам было светла, радасна, хораша.

*Дваццаць год!
Усё проста і ясна.
Дваццаць год —
Вось калі не асудзяць...
Дваццаць год —
Незабыўная казка...*

Так мы ўспрымалі тады рэчаіснасць. Такім быў той маёвы, травеньскі дзень. Вясновы. Святочны — не толькі таму, што сярод нас імянініца. Мы вясельны і соладка ап'яnelы ад таго — чароўнага, незваротнага напоя, настое маладосці.

Са Святланай я сябравала ўсё жыццё... Вольгу бачыла зрэдзьчасу, Веру — калі чытала, калі — не. Сутыкаліся — на юбілеях, вечарынах, сходах Саюза пісьменнікаў, пленумах, з'ездах... хаўтурах...

...Калі выйшла кніга выбранага Веры Вярбы «Белыя пісьмы»,

я працавала ў часопісе «Нёман» і адразу замовіла рэцэнзію Вераніцы Стральцовай. Артыкул з'явіўся — удумлівы, вытанчана-пранікнёны.

...А Вера жыла... Сваім творчым, сваім асабістым жыццём... Там адбывалася рознае. І паводле неадменных законаў пазіі, яе неспазнанай магіі, нешта зусім звычайнае набывала патаемную значнасць, дадатковы сэнс, як было прынята пазначаць у 60-я: падтэкст.

*Як напісаць табе, мой дружа? —
Загінулі ў дарозе ружы...*

Нібыта і ні пра што. І пра многае. Пра страчанае. Ненабытае. Непрамоўленае. Пражытае і непражытае...

*І туманамі
плача восень...*

Адшоў той наш даўні, агульны дзень... Адшлі тыя дні...

*І юных дзён
з сабой не павяду я.
Як адгарэлі прыгажосці сны...*

Што было — пасля таго дня? Тых дзён?

*Між адцаем і работай
Мінае хутка маладосць.
І толькі мудрасць адзіноты
Спакой адзін у свеце ёсць.*

Складвалася і не складвалася жыццё... Складвалася тое, што называюць біяграфіяй. Анкетнай і пазаанкетнай... Радасці... Страты... Спатканні... Расстанні... Сувязі... Мроі... Спадзяванні і адчай... Сустрэчы з дзеячамі Deigratia (міласцю Божай) і пасрднасцямі... Выпадкі знакавыя і нязначныя...

...Галасы духоўнага яе жыцця, што пераставаліся ў словы... Канкрэтныя асобы... Прымрочныя... Сілуэты, калі лёт фантазіі матэрыялізуецца, знаходзячы нешта рэальнае і відавочнае.

*Пяшчотай вобраз твой
размыты,*

Як вуліцы начной абрыс.

*З дарог п'ялёткавых ад Крыма
Спяшаюся ў былой журбе...
Не ўсе шляхі вядуць да Рыма,
Мае ж — імкнучца да цябе.*

Нібыта аб прыватным, асабістым, але — скарыстоўваючы правы мастака — залежаць і не залежаць адначасова ад жыццёвага, пазавяршавага вопыту, ад канкрэтных крыўд і няўладзіц. «Абарвала ад болю струну», «непрыкаяная і няўтульная»...

*Далоні зорнае сячэнне
І абяцанняў дзікі сад...
Малю за новае імненне,
За развітальны твой пагляд.*

«Развітальны»... Падобна, хэпі энда не вызначалася. Але было тое, што і ў радасці, і ў распачы жывіць духоўны, душэўны вопыт, вызнае неабходнасць адстароніцца ад, здавалася б, нясперзнага, неадступнага болю — і вымераць прыватнае іншым быццёвым маштабам.

*За краем ічасця і трывогі —
Амыты хвалямі парог,
Мне маладзік схіліўся строгі
У яе прайдзеным дарог.*

Дарогі, дарогі... Шляхі жыцця... Што галоўнае? Што адметнае? Што — адышло назаўсёды? Што засталася?

...Кожная з нас ішла сваёй дарогай... Былі скрыжаванні... Перакрыжаванні...

І неяк, ужо ў XXI-м стагоддзі, увечары, Вера патэлефанавала мне. З канкрэтнай нагоды. Размова перакінулася і на іншае... З таго вечара мы досыць часта перагукаліся па тэлефоне. Пра што гаварылі? Пра літаратуру і літаратараў, пра пярэкрыты жыцця і сённяшняга побыту... Амаль ніколі — пра асабістае. Ні пра жыццё, ні пра творчасць... Былі ў нас яшчэ агульныя прыхільнасці да братаў нашых меншых: катоў, сабак... Да птушак. Кветак...

Густы літаратурны ў нас у нечым супадалі, недзе цалкам адрозніваліся. Аднак мы не даказвалі, не пераконвалі, не спрачаліся. Кожная заставалася са сваімі меркаваннямі, пастулатамі, мроямі...

Былі моманты поўнага супадзення — настрояў і поглядаў. Падчас тых падзей на Плошчы і пасля іх тэлефанавалі часта. «Ну, што?» Яна набыла сабе прыёмнік і спрабавала слухаць радыё «Свабода», але, падобна, як і я па сваім, мала што магла прасачыць. Пільна працавалі іншыя: шумавы эфір... Ну, а калі ў траўні (зноў — у траўні) я, разам з іншымі, сустрэла вызваленага з залы суда Уладзіміра Някляева, прыйшоўшы дадому, адразу «выдала» навіну Веры. «Віват!» (А многія і многія тады сачылі за яго лёсам і лёсамі тых, хто рызыкнуў спраўдзіць сваё канстытуцыйнае права!)

...Радаваліся... Вялі размовы пра навіны... Пра нашае пакаленне... Пра тых, каго ўжо не было побач з намі... «Пустыня», — нібы падводзячы рысу, скрушна-спакойна прамаўляла Вера...

Страты... Даўнія і зусім нядаўнія. Калі пакінуў свет мой муж, Вера была з тых, хто не даваў мне застацца зусім саманасам... Званіла... Не судзілася, а імкнулася, каб я не згубіла сувязь з рэчаіснасцю...

...Ад'язджаючы — апошнім разам! — на лецішча, яна тэлефанавала: «Заўтра Юра адвядзе...» — Юра — сын...

...Магу сабе ўявіць, як кідаўся ён у тыя ліпенскія дні — лета, выхадныя дні, усе на лецішчах, у ад'ездах, у адпачынках... Безумоўна, мабыць, ніякіх запісаў, тэстаментаў... Яна ні на што не скардзілася... Але ж — як тэстамент і галоўная просьба:

*Калісьці
ў ціхую гадзіну
Малюся я
за свой спакой:
— Пакінь мне, Божа,
толькі сына
Пад міласэрднаю рукой.*

...Я кладу ружы да партрэта Веры... Вяскарыняе — ані дрэўца (забараняюць садзіць) — апошняя прыстанішча многіх... Калод-

зішчы... Але сын Юра ўжо да 40 дзён нібыта вызначыў межы, — ад гэтай беспатольна-безнадзейнай прасторы... Усё зроблена дыстынктоўна, з густам, такая прасторава-духоўная аўтаномія: як быццам і стандарт (агароджа, лавачка, столік), але кожны вянок, кожная кветачка вызначаны абрысам сваім. Фарбаю і месцам — з лобасцю, пяшчотай...

«Як дагарэлі прыгажосці сны...» І засталіся... У яе пазіі... У памяці людзей. У памяці сына... У яе партрэтах...

*Помні мяне
прыгожай,
Помні, сыноч,
маладой...*

Усё. Раптоўна. Не хварэючы... Не развітваючыся... А тэстаменты — у пэўным сэнсе — яны былі:

*Хай трудны шлях былых ваганняў
Наканаваны без пары,
Каб жыць нанова мець жаданне —
Я лёс хацела б паўтарыць.*

Ёсць нават і такое:

*Я зберагла душой удзячнасць
Да перажытага жыцця.*

Дзе, мабыць, паэтычная рэальнасць, паэтычныя відзежы супадалі з уласнай сутнасцю, вобразам творчых паводзін.

*Іду, спяшаюся па промню,
Як па наточаным нажы.*

...Пра што думалася ёй у апошнія імгненні? Згадвалася незаганае? Вылічвалася невылічальнае? Можа, які вясновы дзень нахшталт таго, калі мы выпраўляліся святкаваць дзень нараджэння сяброўкі?

Юнацтва... Маладосць... Тут, непадалёк ад Веры, знайшла апошні прытулак і тая самая Святлана, што сабрала нас у вясновы дзень... А Вольга Аксакава пакінула свет першая: ёй было крыху за сорок... Як і яе мужу, якога яна пахавала незадоўга да канца свайго зямнога шляху... (Яму, між іншым, адмовілі ў праве падвышча адукацыю ў вайскавай акадэміі пасля радыёлакацыйнага вучылішча ў Мінску — жонка нарадзілася ў Шанхаі... Гвалт! Беларэмігранты!)

...Дзень ціхі, спакойны... І я праходжу па Каладзішчанскіх могілках... Янка Брыль, Анатоль Чаркасаў, Вераніка Чаркасава... Мае аднакурснікі Генадзь Шупенька і Янка Саламевіч...

Мікалай Казлоў (для тых, хто не ведае, выдатны мастак, кніжны графік)...

Мой дарагі Март... Мой муж... Святлана... Вера Вярба...

І зноў у памяці радкі. Не Веры. Вядомае... «In memoriam...» Не рызыкую перакладаць Анну Ахматаву:

*А вы, мои друзья последнего
призыва!
Чтоб вас оплакивать,
мне жизнь сохранена.
Над вашей памятью не стыть
плакучей ивой,
А крикнуть на весь мир
все ваши имена!*

▶ АГЛЯД

НЕ СТРАХ, А РАЗВАЖЛИВАСЦЬ

ЛЕГАЛ

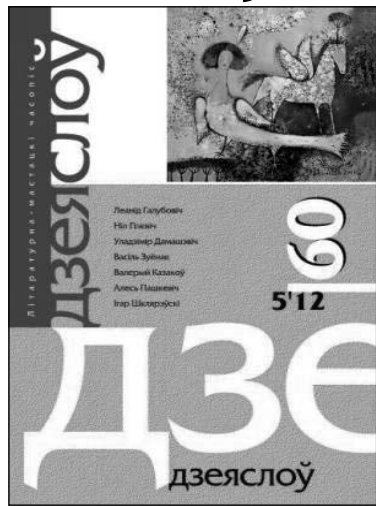
Не так даўно на сайце радыё «Свабода» яе службоўцам Янам Максімокам коратка запалілася актуальная дыскусія на тэму адсутнасці сучаснай беларускай крытыкі.

Сам запал дыскусіі ўсчаўся з відочных запатрабаванняў і наспелых праблем самой радыёслужбы, насіў даволі правакацыйны характар і меў на мэце ажывіць аўдыторыю ды прыцягнуць да жывой дэмакратычнай (і не толькі літаратурнай) праблемы больш шырокае кола апатычна настроеных апошнім часам, але ўсё яшчэ заангажаваных нацыянальнай культурай беларускіх людзей розных палітычных поглядаў. Скажаць, што дыскусія атрымалася, не выпадае. Хутчэй, востра-сюжэтная палеміка з пераходам на асобы, бо не ўсе зразумелі паслы спадара Максімока, таму ўсур'ёз пачалі аспрэчваць ды лаяць як яго, так і прапазіцыі іншых апанентаў. Праблема сутнасці сучаснай літаратурнай крытыкі замянілася праяўленнем сутнасці характараў саміх аўтараў, грамадзянскія амбіцыі якіх паўсталі па-над тэмай распачатай дыскусіі. Прычына для такіх пасылаў і паводзін у іх, шчыра скажам, была. Вось як пачаў свой артыкул «Страх крытыкі» Я. Максімок: «Беларуская літаратурная крытыкі няма. Ды што я кажу — літаратурнай крытыкі? Няма нават нечага такога, як літаратурная рэцэнзія. Няма дзядзькоў і цёткаў, якія, прачытаўшы новае беларускае выданьне, селі і напісалі б, што пра гэтае выданьне думаюць ЯНЫ. Праўда, здараюцца яшчэ дзядзькі і цёткі, якія, прачытаўшы новую беларускую кніжку, сядваюць і пішуць, што пра яе трэба думаць НАМ. Але пагадзіцеся, што гэта дзье вялікія розніцы, ня толькі ў Адэсе...»

А напрыканцы ўсе свае рытарычныя развагі падсумаваў так: «Таму і прыходзяць мне ў галаву розныя трывожныя пытанні, накітал таго, што я ўжо згадаў: за кошт чаго будзе выжываць беларуская літаратура, калі Беларусь, чаго добрага, стане дэмакратычнай, і ў беларускіх чытачоў дыўрапейскіх спонсараў знікне маральны імператыву падтрымліваць літаратараў, якіх прыгнятае дыктатар? А хто, дарэчы, прыгнятае літаратурных крытыкаў? І за што?»

Тут і наехалі на замежнага беларускага нахала такія яго больш вядомыя і сцвердзішыя сябе ў літаратуры апаненты, як С. Дубавец, А. Сідарэвіч і У. Някляеў... Што з таго выйшла, я напісаў вышэй. І ўсё ж, спадзяюся, што ў дадатку з мноствам рэзка-мітуслівых каментароў на сайтах РС і НН гэтая кароткая, як сухі стрэл, дыскусія пэўным чынам акрэсліла на целе сучаснага, як пішуць маладзейшыя, «ачагі» прагрэсіруючай хваробы...

Шкада, а мо і добра, што артыкул (вытрымкі з больш значнай працы) *Ірыны Шаўляко-*



вай, што з'явіліся ў чарговым — 60-м — нумары «Дзеяслова» пад назовам ««Рэпутацыя» пасля (аўта)дыскваліфікацыі (беларуская літаратурная крытыка 2000-х гадоў)» не апынуўся ў шэрагу вышэй агавораных тэкстаў, а, скажаўшы, паўстаў наводдаль, як бы наўмысна для параўнальнага аналізу. Чытачы «Дзеяслова» маюць адмысловую магчымасць, каб зрабіць свае высновы. Тэкст вядомага крытыка вызначаецца сярод вышэй упомненых насычанай фактурай сучаснага літпрацэса і адстароненасцю ад палітычнай кан'юнктуры (у адрозненне ад галаслоўнасці і падтэкставай палітызаванасці апанентаў). Вось як пачынае свой артыкул спадарыня Шаўлякова: «Звыклы ў абсягах трэці ХХ ст. тандэм беларускай крытыкі (...) і беларускага літаратурнага пачатку 2000-х гадоў перажывае, магчыма, адзін з самых лёсавых «момантаў» у гісторыі свайго існавання. Адчувальнае ўжо ў 1990-х аслабленне сувязяў унутры згаданага тандэма цягам першага дзесяцігоддзя ХХІ ст. прывяло да асаблівай самаізаляцыі яго складнікаў, якія пачалі нібыта герметызаватца і адначасова дыстанцыравацца ад аднаго, выяўляючы непранікальнасць для ўзаемаўплываў не толькі метадалагічных, але і каштоўна-мэставых. Найбольш відавочным (заўважным, так бы мовіць, «на паверхні» айчыннага філалагічнага дыскусу) наступствам гэтага напачатку другога дзесяцігоддзя ХХІ ст. стаўся дысанс «рэпутацый» крытыкі і літаратурнага пачатку».

І заканчвае на спадзеўна-аптымістычнай ноте: «Менавіта беларускае літаратурнае пачатку, з яго арыентаванасцю на сінтэз лепшых айчынных традыцый і найноўшых ідэй, метадаў, падыходаў на актуалізацыю беларускай нацыянальнай літаратуры як унікальнага феномена агульначалавечай культуры, мусіць дапамагчы крытыцы ў самім паняцці «нулявых» убачыць выразную перспектыву. Бо нуль — гэта не толькі фінал, брама ў «мінус-гісторыю», але і пачатак, абяцанне новых трыумфаў».

А што ж, спадарства, сама прычына прычын — літаратура? Мастацкая, зразумела. У свежым нумары часопіса яна таксама прысутная. І з боку гледзішча крытыкі, як заўсёды, апынаецца падсуднай.

Уладзімір Някляеў звычайна майстравіты, арыгінальны, за-

гадкава-дзіўны — і спрэчны... Купала, Колас, Быкаў стаяць у нас на высокім нацыянальным покуці, не кожны дацягнецца. Аднак спробы павінны быць. Нехта ж павінен, калі Бог даў, наблізіць нізкае да высокага... Някляеву, на мой погляд, там, дзе ён забывае пра сябе, гэта ўдаецца.

Як эсэіст-літаратуразнаўца выступае паэт *Васіль Зуёнак*. Яго эцюды маюць нестандартны характар, ажыўлены сённяшнім днём, у меру эмацыянальнага — мяркую, будуць прыдатныя і цікавыя сучаснаму чытачу.

Можна падзяляць ці не падзяляць (я, да прыкладу, не падзяляю) праамерыканскія высновы ў эсе «Чацвёрты Рым» *Сяргея Абламейкі*, але сама актуальнасць абранай тэмы і форма яе падачы ў гармоніі з даходлівай традыцыйнай стылістыкай прыягвае і роздумна чытаецца, аналізуецца і параўноўваецца. Вядома, згодна з інтэлектам і досведам кожнага чытача.

Юбіляр, маскоўскі беларус «помнящий родство», пісьменнік *Валерыя Казакоў* прапапоўвае чытачу свае лірычныя-філасофскія запісы, трапна абазваныя ім «Абібокамі». Як вядома, яго проза замешана на рэальным жыцці і мае глыбокую духоўную аснову. Лірычныя абразкі, філасофскія развагі, афарызмы — усё гэта агулам выяўляе як характэрны вобраз самога аўтара, так і нашага неадназначнага часу. Вось колькі прыкладаў:

«Паслухайце вецер, як па-рознаму ён выдзе све маналогі, колькі ў іх гукаў, музыкі, звярынага рыку, птушынага свісту, колькі сілы, болю, радасці і страху, які студзіць кроў. Паслухайце вецер, ён многае распавядзе пра вас.»

«Усю ноч беглі да святла, а сонца ўзышло за спіной».

А вось з поўнамаштабнай прозай у гэтым нумары складаней. Хоць, скажам, *Уладзімір Дамашэвіч* — пісьменнік ужо, выбачаюся, стары, а пісьмо яго простае і дзіўнаватае... Я так і не ўразумеў, за што ў яго аповедзе таемны кадэбэшнік забіў качалкаю артыста... Хоць памятаю, што падобны да сюжэта гэтага апаведа выпадак некалі ў Мінску здараўся...

Аповед *Іллі Сіна* «BDSM» сам па сабе (па зместу — плынь свядомасці, спантаная проза з адсыламі да іншага) — гэта фрывольная бязглуздыца, у якой аўтар ускладаў больш надзеі на чытацкі інтэлект, чым на свой уласны. Што ён меў на ўвазе пад нібыта глыбока схаваным падтэкстам, вядома толькі яму і, мабыць, таму чытачу, які дагнаў ІСQ аўтара. Зрэшты, у прынтцыпе, тэкст чытаць. Але, разам з тым, раздражняльны і ў нейкай меры правакацыйны. Апусценне чалавека — вось які аўтарскі пасыл асабіста я вынес пасля прачытання і няпростах спробаў разгадка гэтай філалагічнай шарады.

Аповеды *Віктара Супрунчука*, асабліва «Магнітны чалавек», я ўжо чытаў пад яго прозвішчам і дваццаць пяць гадоў таму. Хоць першы з іх «Анэля і Парыж» даволі прыстойны.

Заканчваецца публікацыя рамана ў апавяданнях «Рурывавічы і Рагвалодавічы» *Генрыха Далі-*

довіча. Апошняя часта прысвечана жывіцу і княжанню Мсціслава. Трэба аддаць належнае пісьменніку, бо праца над такім творам патрабавала вялікіх творчых намаганняў і часу. Можна тэксты, як (у пэўнай ступені) для мастацкага твора, трохі перагружаны гістарычнай інфармацыяй, з іншага боку — такая інфармацыя карысная і неабходная для маладога і, скажам, не надта абазнанага чытача. Твор займае і досведны. Яго канчатковую вартасць, спадзяюся, вызначаць нашы нацыянальныя гісторыкі і аналітыкі ад літаратурнай крытыкі. На астатку не праміну падаць такую цытацыю: «Мсціслаў разумее: сваёй, славянскай, гісторыі не спазнаць, як сваё і чужое спазналі ў адукаваных Грэцыях і Егіпце (вунь калі жыў там Пталамей, а вось склаў накідак не толькі сваіх і блізкіх зямель, але ўсяго свету!)... Як не любіў родны Кіеў і сумаваў па ім, асабліва па маці і братах ды сёстрах, ды не мог не прызнаць: амаль спрэс драўляны Кіеў — глухмень, свая Цьмутаракань перад Царгорадам».

Часопіс друкуе дзве кароткія п'есы старэйшыны сучаснай нацыянальнай літаратуры *Ніла Гілевіча* («Нас падзялілі» і «Адрынуты») на ўсё яшчэ бялочую для нас тэму сталінскіх рэпрэсій сярод беларускіх літаратараў і інтэлігенцыі. Зрэз асабістых лёсаў людзей, адрынутых сацыялістычным бальшавіцкім грамадствам і яго карнай машынай. Характары выпісаны так натуральна, з такой нязмушанай і нязрушанай часам мацярынскай мовай, што, здаецца, аўтар ствараў гэтыя п'есы той страшнай парой і толькі цяпер дастаў іх з глыбокай шуфляды, хоць даты (2001 і 2011) сведчаць пра іншае.

Што да паззіі, то цікава было пасля задоўжанай паўзы сустрэцца з вершамі *Алеся Паішкевіча*, які было пераклучыўся на прозу. А паэт у ім аказаўся яшчэ як жывуць! Нездарма ж такія строфы выдыхваюцца:

*Позна жыць і рана паміраць.
Раны лютыя баляць мінулым.
Бог крывіцкі, вышлі ў поле раць
Даказаць, што травы — не заснулі!
Травень, травень, мой адзіны брат,
Захлынуцца ў брудзе ліхадзеі.
Вылечы й схавай, нябесны сад
Бел-жыціцтва-белае надзеі!*

І ўвогуле, чытаючы такія вершы (лірычныя і напружанага грамадзянскага гучання), нельга не паўтарыць услед за аўтарам: «І што казаць? Усё міне — //апроч нябесаў ды цябе, //Радзіма».

Новая нізка вершаў *Аксаны Данільчык* — гэта па сутнасці сучасная пастаральная лірыка з заўважнай міфалагічна-эзатэрычнай падсветкай. Найбольш урэзалася ў памяць гэта:

*такой жаданай аднасці хвілінай
прасякнуты нарошце рух сусветны
і фарбамі квітнеючага лета,
і гукамі прыцішанага поля,
што думкі заповітныя міжволі
вяртаюцца ў забыты рай вясковы
парэчкавы агрэставы вішнёвы*

*дзе я ў бабулінай стракатай
хустцы*

*парэчкі рву і да мяне малай
зямля звяртаецца па-беларуску*

сакральнай мовай памяці маёй

Вершы *Анатоль Брусевіча* вельмі асабістыя, шчырыя, пранізлівыя, але падчас іх высокую сутнасць псеу штучная і манерная (а сям-там і вульгарная) значоўстая аляпаватасць. Агулам, атрымаўшы душэўнае задавальненне ад прачытання вершаў, я пашкадаваў празмернай аўтарскай майстравітасці, якая ўсё ж пэўным чынам зацянула «болдзінскі» свет паэта. Удачы яму!

Своеасабліваю дзёрзка-правакацыйную нізку вершаў Ірыны Бельскай можна ахарактарызаваць цытатай вась гэтага яе тэксту:

*Я не паэт, не мастак, не лінгвіст,
І не філосаф, і не гітарыст...
Гэта не лічыцца, гэта — не твор,
Гэта прыватны мой саматэзор,
Гэта мой танец на костках
уласных —
Рэха насмешкі — чыстай і яснай...
Вочы зашыты,
Завязаны рот мой —
І не запэўніць у адваротным.*

Сярод паэтычнага шматгалосся змешчаны і «познія вершы» аўтара гэтага опуса *Леаніда Галубовіча*...

Хоцацца каратка спыніцца і на бліскучым тэксце, спалучаным з дапытлівасцю і мудрасцю, у разважнай гутарцы *Міхася Скоблы* з вядомым рускім паэтам з беларускімі каранямі *Ігарам Шклярэўскім*. Гэта і своеасаблівае лакмусавая паперка на тэст для пераважнай большыні чальцоў чаргінцоўскага СПБ, што пішуць на мове старэйшага брата, але прагнуць звацца беларускімі паэтамі і пісьменнікамі.

Асобнай рубрыкай змешчаны ў часопісе і творы пераможцаў конкурсу маладых літаратараў «Экслібрыс», сярод якіх мне падаліся найбольш вартымі, аздобленыя беларускім духам, пераклады *Алесі Башарымавай* са шведскай (Г. Ліндэ) і *Ганны Янкута* з ангельскай (А. Конан Дойл). Пэўныя творчыя перспектывы, асабліва ў форме, праглядаюцца ў арыгінальнай прозе *В. Стромавай*.

Апроч агаворанага, часопіс друкуе літаратуразнаўчы артыкул *Анатоль Трафімчыка* «Хто чужаніцы?» (пра тое як пададзена ў творчасці Я. Коласа тэма падзелу Беларусі 1921 года).

Алесь Гібок-Гібоўскі выступае з цікавым займальным артыкулам на тэму беларускага следу ў «Таямніцы скарбаў Напалеона».

Дзяніс Марціновіч прапануе ўвазе чытачоў свае суб'ектыўныя развагі адносна новага прачытання твораў І. Шамякіна.

Наастатку — «Дзеяпіс», дзе можна знайсці падказку пра новае выданне беларускіх кніжак.

Думаю, кожны адшукае ў свежым нумары часопіса чытанне на свой густ. Абсалютна ў гэтым упэўнены. Таму, шануюныя, не абмінце юбілейны 60-ы нумар часопіса «Дзеяслоў».

▶ ПРЭМІІ

ГАНКУРАЎСКІ ЛАЎРЭАТ-2012

Галоўныя французскія літаратурныя прэміі за 2012 год былі прысуджаны за «Казань пра падзенне Рыму» і «Дзеву Марыю Нільскую».

Першым паведамліла інфармагенцтва «Reuters», што лаўрэатам Ганкураўскай прэміі 2012 года стаў пісьменнік Жэром Ферары. Прэстыжная французская літаратурная ўзнагарода была ўручаная яму 7 лістапада (!) за раман «Казань пра падзенне Рыму» (Le Sermon sur la chute de Rome).

Жэром Ферары нарадзіўся ў 1968 годзе. Ён выкладае філасофію ў французскім ліцэі ў Абу-Дабі. Яго супернікамі ў барацьбе за прэмію былі Патрык Дэвіль з «Peste et choléra» («Чума і халера»), Жэаль Дыкер з «La Vérité sur l'affaire Harry Québert» («Праўда пра справу Ары Кебер») і Лінда Ле з «L'ame de fond» («Шквал»).

Ганкураўская прэмія ўручаецца з 1903 года. Яе памер звычайна



На фота — Жэром Ферары

сімвалічны (сёлета — 10 еўра), аднак прысуджэнне выводзіць раман-пераможцу ў бэстселеры.

Па традыцыі ў адзін дзень з Ганкураўскай у Францыі ўручаюць прэмію Рэнадо, якая шмат у чым і дапаўняе, і парадзіруе першую. Сёлета яе лаўрэатам назвалі ўраджэнку Руанды Схаластык Мукасонга за раман «Дзеву Марыю Нільскую». Леташнім пераможцам прэміі быў Эмануэль Карэр з раманам пра Эдуарда Лімонава «Лімонаў»...

АДМОВА АД ДЗЯРЖПРЭМІІ ГІШПАНІІ

Гішпанскі прэмія Хаўер Марыяс адмовіўся ад нацыянальнай літаратурнай прэміі, грашовы эквівалент якой склаў 20 тысяч еўра. Прэмія была прысуджана пісьменніку за раман «Захваленні».

Як паведамліла «The Daily Telegraph», адзін з самых вядомых сучасных аўтараў Гішпаніі падзякаваў журы прэміі, аднак палічыў немагчымым прыняць узнагароду...

Паводле словаў Марыяса, усё жыццё ён пазбягаў адноснаў з дзяржаўнымі інстытуцыямі і ўладай незалежна ад таго, якая партыя была ва ўрадзе. Пісьмен-

нік заявіў, што не хоча прымаць грошай з казны, а таксама не жадае, каб яго разглядалі як аўтара, які падтрымлівае хоць нейкую палітычную сілу. На яго думку, палітыкі не павінны ўплываць на культуру.

Хаўер Марыяс, сын філосафа Хуліяна Марыяса, які вучыўся ў Хасэ Артэгі-і-Гасэта, скончыў факультэт ангельскай філалогіі ва Універсітэце Камплутэнсе ў Мадрыдзе. У першай палове 1980-х ён выкладаў гішпанскую літаратуру ў Оксфардскім універсітэце.

Марыяс — не толькі пісьменнік, але і журналіст і перакладчык, у прыватнасці, ён перакладаў вершы Ўільяма Батлера Ейтса, Ўолеса Стывенса і Джона Эшберы.

ПЕРАКЛАДЧЫКІ ЕЎРОПЫ — БЕДНЯКІ?

Еўрапейская платформа літаратурнага перакладу (PETRA) апублікавала даклад пра заробкі людзей, якія займаюцца літаратурнымі перакладамі і жывуць у Еўрасаюзе.

На кніжных рынках усіх еўрапейскіх краін назіраецца моцны дысбаланс: пераклады з ангельскай складаюць ад траціны да паловы ўсіх перакладаў, у той час як у Вялікабрытаніі, наадварот, пераклады складаюць усяго 3% новых выданняў. Літаратурны перакладчык у Брытаніі — рэдкая прафесія.

Перакладчыкі — ахвяры «бэстселераманіі» выдаўцоў. У эпоху культуры бэстселераў яны, з аднаго боку, вымушаны перакладаць з яшчэ большай хуткасцю, чым раней, каб выдаўцы (якім, зразумела, прасцей зняць вяршы з перакладу міжнароднага бэстселера, чым з перакладу літаратурнага шэдэўра) змаглі надрукаваць чарговую

«Пяцьдзесят адценняў шэрага» адначасова ва ўсіх краінах і атрымаць максімальны прыбытак.

Рынак так уладкаваны, што ўсюды перакладаюць адно і тое ж. Культурная разнастайнасць цяпер мала каго хвалюе...

З прычыны гэтага істотна ўпаў прэстыж прафесіі літперакладчыка. Прафесіяналы старэюць, а маладыя не спяшаюцца займацца малапрывабным у фінансавым плане заняткам.

І — калі канкрэтна пра грошы... Сярэднестатыстычны гадавы даход літаратурнага перакладчыка (да выплаты падаткаў) у васьмі еўрапейскіх краінах меншы, чым 12 тысячаў еўра, і меншы, чым 24 тысячы еўра — у дзесяці краінах.

Гэта менш тых заробкаў, што атрымліваюць кваліфікаваныя рабочыя тых краін на фабрыках і ў сферы абслугоўвання.

Прыклад жа постсавецкіх рэспублік у гэтым рэчышчы — нават трагічным не назавеш...

Паводле litakcent.com

▶ ЛІТІНФАРМ

ДЗЕНЬ ПАМЯЦІ НЕСТАРА-ЛЕТАПІСЦА

9 лістапада адзначаўся дзень памяці Нестара-летапісца, які лічыцца стваральнікам «Аповесці мінулых гадоў», — аднаго з асноўных гістарычных дакументаў старажытнарускага перыяду.

Нестар Пячэрскі (каля 1056–1114 гадоў) нарадзіўся ў Кіеве, стаў паслушнікам у Кіева-Пячэрскай мясціне ў сямнаццаць гадоў. Яго прыняў сам вялебны Феадосій,

заснавальнік манастыра. Юнак у паслушніцтве вызначаўся стараннасцю і чысцінёй жыцця, таму пасля пастрыжэння ў манаства яго ганаравалі санам іерадыякана. Асноўным паслушэнствам у манастыры для яго стала кніжная справа: больш за ўсё Нестар вядомы як складальнік «Аповесці мінулых гадоў». Акрамя яе яму Нестара таксама належыць жыцці першых рускіх святых Барыса і Глеба, вялебнага Феадосія і іншыя не менш значныя кнігі. Адранейшых узораў царкоўнай літаратуры іх адрознівае «жывасць» персанажаў, мірскай дэталі тагачаснага кіеўска-

га побыту, а ў цэлым — заангажаванасць герояў у паўсядзённасць.

«Аповесць мінулых гадоў», пазней улучаная ў склад амаль усіх летапісных збораў, была пачата каля 1113 года і ў арыгінале да нас не дайшла, а толькі ў выглядзе пазнейшых копіяў. Жыццё ў ёй разглядаецца аўтарам як проціпастаўленне добра і зла — не толькі як барацьба пасланцаў Бога і сатаны, але і як антаганізм добрых і злых людзей.

9 лістапада — дзень памяці Нестара-летапісца, які Украіна адзначае і як дзень украінскага пісьменства і мовы.

ЛЮБІМЫЯ КНІГІ ЗОРАК ГАЛІВУДА

У інтэрнэце з лёгкай рукі амерыканскіх журналістаў з'явіўся спіс любімых кніг кіназорак. І ўспрымаецца ён — як і чакалася — неадзначна.



Брус Ўілліс: «А ты прачытай Герадота?»

Ну хто змог падумаць, што амерыканец ірландскага паходжання Джордж Клуні — прыхільнік Льва Талстога, а любімы творца прыгажунчыка Арланда Блума — Дастаеўскі? Дэнніэл Рэдкліф (твар Гары Потара) з'яўляецца фанатам Міхаіла Булгакава...

Апошняе, зрэшты, не таямніца, — прынамсі, з тых часоў, як Дэнніэл Рэдкліф пераўвасобіў героя «Запісак юнага лекара» ў аднайменным серыяле і распавёў журналістам, што «з'яўляецца прыхільнікам творчасці Міхаіла Булгакава, а здымкі ў падобным праекце ўспрымае за вялікі гонар». Сваёй любімай кнігай Дэнніэл Рэдкліф назваў раман Міхаіла Булгакава «Майстар і Маргарыта».

Акцёр і рэжысёр Джордж Клуні — прыхільнік Льва Талстога, а яго лепшая кніга — «Вайна і мір».

Арланда Блум аддае перавагу «Братам Карамазавым» Фёдора Дастаеўскага. Што ж, з яго самога атрымаўся б нядрэнны Алёша ў галівудскай версіі, калі б такую задумалі зняць усюдыснны амерыканцы — праўда, пасля ролі «дрэннага хлопца» Бэкінгэма ў

«Мушкетёрах 3D» ужо здаецца, што Арланда здолее сыграць і Івана...

Любіць пісьменніка Дастаеўскага і Дэвід Швіммэр (Рос Геллер з серыяла «Сябры»): яго фаварыт — раман «Цдыёт». Прынамсі, так прызнаўся сам Дэвід.

Цалкам прадказальныя — і тым бліжэйшыя аўдыторыі — Джоні Дэп і Кіра Найтлі. Паслядоўны рок-н-рольшчык Джоні аддае перавагу Керуака, а канкрэтна — раману «У дарозе» («On the Road»). А памятная па экранізацыі класічнага твора Джэйна Осціна «Гонар і прадзятасць» Кіра Найтлі толькі той твор і ўзгадала. Зрэшты, народжаная ў Брытаніі актрыса магла палюбіць раман Джэйна Осціна яшчэ дзяўчынкай...

А вось брытанец Х'ю Лоры (доктар Хаўс), нягледзячы на

НЕВЯДОМЫ ФРАГМЕНТ РАМАНА ТРУМЭНА КАПОТЭ

Як паведаміў сайт «The New York Times», у архівах пісьменніка Трумэна Капотэ знойдзены фрагмент яго няскончанага рамана «Пачутыя малітвы» («Answered Prayers»). Гэты фрагмент — невялікае апавяданне на шасці старонках пад назвай «Яхты і рэчы». Ён будзе апублікаваны ў лістападаўскім нумары часопіса «Vanity Fair».

Паводле словаў аўтара біяграфіі Капотэ Джэральда Кларка, «Яхты і рэчы» — назва адной з частак рамана «Пачутыя малітвы», аднак незразумела, як з ёй судзіцца знойдзены ўрвак. Біёграф адзначаў, што гэта абса-

лютна самастойны твор, акрамя таго, ён значна карацейшы за магчымую асобную частку рамана.

«Пачутыя малітвы» Трумэн Капотэ пачаў пісаць у 1966 годзе, але так і не скончыў. Згаданы твор часткова аўтабіяграфічны і ўяўляе сабой roman à clef, сярод герояў якога можна пазнаць знакамітасцяў і жонак высокапастаўленых бізнэсоўцаў і публічных персон таго часу (напрыклад, жонку прэзідэнта ЗША Жаклін Кенэдзі і акторку Глорыю Вандэрбілт).

Фрагменты рамана былі апублікаваныя ў 1975 і 1976 гадах у часопісе «Esquire», пасля чаго Трумэн Капотэ страціў многіх сяброў, якія пазналі сябе ў героях рамана. Упершыню разрозненыя фрагменты «Пачутых малітваў» былі сабраныя і выдадзеныя асоб-



най кнігай у 1986 годзе — пасля смерці пісьменніка.

Трумэн Капотэ — адзін са стваральнікаў і яркіх прадстаўнікоў жанру «новай журналістыкі» ў літаратуры. Ён найбольш вядомы як аўтар рамана «Снядана ля Ціфани», паводле якога быў зняты аднайменны фільм з цудоўнай актрысай Одры Хэпберн.

Паводле novostiliteratury.ru